

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1921.

Första kammaren.

Nr 38.

Onsdagen den 25 maj f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m., och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Herr statsrådet *Ericsson* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 36, angående kostnaderna för dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunerstödda undervisningsanstalter.

Vid härefter skedd föredragning av denna proposition hänvisades densamma till statsutskottet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första lagutskottets utlåtande nr 40 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 62—64.

Fortsattes föredragningen av bevillningsutskottets betänkanden: nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om allmän fastighetstaxering år 1922 ävensom en i ämnet väckt motion; samt

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid allmän fastighetstaxering år 1922 ävensom i ämnet väckta motioner.

Förordningsförslag om allmän fastighetstaxering år 1922 m. m. (Forts.)

Därvid företogs till en början till avgörande enligt förut beslutad föredragningsordning återstående delar av det utav utskottet i betänkandet nr 36 under I tillstyrkta förordningsförslaget.

2 §, 3 §, 4 § och därtill hörande anvisningar samt 5 § och därtill hörande anvisningar.

Godkändes.

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

6 § och därtill hörande anvisningar.

6 § hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Taxeringsvärde skall, där ej annat följer av vad nedan stadgas, åsättas till det belopp, som prövas utgöra *fastighetens* värde efter ortens pris (allmänna saluvärdet).

(i utskottets förslag:)

Taxeringsvärde skall, där ej annat följer av vad nedan stadgas, åsättas till det belopp, som prövas utgöra *den fasta egendomens* värde efter ortens pris (allmänna saluvärdet).

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Skogsmark och växande skog skola upptagas till det värde, som de kunna anses äga vid ett efter rationella grunder bedrivet skogsbruk. Finnes å skogsmark därutöver betesvärde, som ägaren kan tillgodogöra sig, eller tomt- och industrivärde, varom i 8 § förmäles, varde sådant vid uppskattningen jämväl iakttaget.

Frälseränta uppskattas till tjugu gånger det belopp, varmed räntan beräknas utgå.

(Se vidare anvisningarna.)

De till paragrafen hörande anvisningarna återfunnos å sid. 25—28 i utskottets betänkande.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Wohlin, Ahlmans Olof Olsson, Jonsson* i Hökhult och *Olsson* i Kullenbergstorp ansett, att 6 § i utskottets förslag bort hava följande lydelse:

6 §.

Taxeringsvärde skall, där ej annat följer av vad nedan stadgas, åsättas till ett belopp, som prövas skäligen svara mot den fasta egendomens avkastning och värde efter ortens pris.

Skogsmark och växande skog skola upptagas till det värde, som de kunna anses äga vid ett efter rationella grunder bedrivet skogsbruk. Finnes å skogsmark därutöver betesvärde, som ägaren kan tillgodogöra sig, varde sådant vid uppskattningen jämväl iakttaget.

Frälseränta uppskattas till tjugu gånger det belopp, varmed räntan beräknas utgå.

(Se vidare anvisningarna.)

I en särskild reservation hade samma ledamöter av utskottet förordat viss ändrad lydelse av ifrågavarande anvisningar.

Herr statsrådet B e s k o w: Herr talman, mina herrar! Jag har

begärt ordet för att i korthet uttala den åsikten, att i denna punkt utskottets förslag bör följas och icke reservanternas. Ser man på reservationens motivering, så finner man först och främst att reservanternas bestämt framhålla, att det i allmänhet är en avsevärd skillnad mellan det allmänna saluvärdet och avkastningsvärdet. Huvudparten av motiveringen går ut på att framhålla olägenheterna av detta förhållande, varvid man anför agrarpolitiska skäl, som ej äro utan ett visst värde. Längre fram i reservationen påpekas dessutom, att det är mycket svårt att fastställa avkastningsvärdet.

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1022 m. m. (Forts.)

Ser man nu efter, hur reservanternas draga ut konsekvenserna av sin motivering, så finner man, att de ej vilja vara med om utskottets förslag i § 6 utan vilja formulera denna paragraf så, att taxeringsvärdet skall, där ej annat följer av vad därefter stadgas, "åsättas till ett belopp, som prövas skäligen svara mot den fasta egendomens avkastning och värde efter ortens pris". Och uti anvisningarna till paragrafen säga de, att man visserligen i första hand skall hålla sig till saluvärdet, "dock skall, där detta saluvärde finnes väsentligen avvika från fastighetens värde efter dess förhandenvarande och för framtiden beräkneliga avkastningsförmåga, hänsyn jämväl tagas till sistberörda avkastningsvärde."

Nu gör man för det första onekligen den reflexionen, att om det, som reservanternas framhålla, är en avsevärd skillnad mellan det allmänna saluvärdet och avkastningsvärdet, så borde det bli mycket svårt för taxeringsmyndigheterna att vid tillämpande av reservanternas § 6 fastställa taxeringsvärdena så att en jämn taxering åstadkommes. Det finnes ju ingen fast grund, när man skall gå efter två olika normer, nämligen dels efter det allmänna saluvärdet och dels efter avkastningsvärdet. Man frågar sig ovillkorligen. *Hur mycket* skall man taga hänsyn till avkastningen? För det andra gör man den reflexionen, att om, såsom herr Wohlin och de övriga reservanternas mena, avkastningsförmågan är svår att fastställa, så förefaller ju paragrafen också ur den synpunkten mindre lyckligt avfattad.

För min del tror jag emellertid ej, att det i allmänhet är så stor skillnad mellan det allmänna saluvärdet och det avkastningsvärde, som definieras såsom "förhandenvarande och för framtiden beräkneligt avkastningsvärde". Det är väl nämligen i allmänhet så, att en förständig köpare, när han skall köpa en egendom, räknar med dels den förhandenvarande avkastningen och dels för framtiden beräkneliga avkastningsförmågan och efter dessa fixerar det pris han vill betala. Ja, då kan man ju säga mig, att det under sådana förhållanden ej är något ont i, att paragrafen lyder som reservanternas yrka, eftersom salu- och avkastningsvärdet är detsamma. Detta skulle ju kunna vara riktigt, ifall man nämligen vore säker på, att taxeringsmyndigheterna alltid skulle komma att vid fastställande av värdet taga hänsyn till det för framtiden beräkneliga avkastningsvärdet. Jag tror ej, att detta blir fallet, utan det blir nog snarare så, att man skulle komma att inrikta sig mera på det tillfälliga av-

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

kastningsvärdet. Möjligheten, att man på så sätt får fram ett avkastningsvärde, som är långt från det riktiga, är då nära till hands, och sannolikheten av ojämna taxeringar given, vilket är så mycket skadligare som det är just en jämn taxering, som vi vilja komma fram till.

Ser man då i stället efter, hur värdet är formulerat efter utskottets förslag, så finner man i § 6, att "taxeringsvärde skall, där ej annat följer av vad nedan stadgas, åsättas till det belopp, som provas utgöra den fasta egendomens värde efter ortens pris (allmänna saluvärdet)." Ser man nu efter vid anvisningarna vad som förstås med allmänna saluvärdet så är det, såvitt jag kunnat bedöma saken, uttryckt på ett mycket klart och mycket lyckligt sätt, som torde kunna bidra till, att vi verkligen få den jämna taxering, som vi här åstunda. Det säges nämligen, att

"Med fastighets värde efter ortens pris (allmänna saluvärdet) förstås det belopp, som en förständig köpare kan antagas vilja betala för fastigheten, om den tänkes såld inom den kundkrets, som för en dylik egendom kan antagas vara att påräkna, och köpt för ett med hänsyn till fastighetens beskaffenhet lämpligt utnyttjande.

Härav följer, att köpeskilling, som under senare tid faktiskt betalats för en viss fastighet, icke får utan vidare anses som ett exakt uttryck för det allmänna saluvärdet. Frånsett det att köpeskillingen kan hava påverkats av särskilda förhållanden såsom släktskap, affektionsvärde och dylikt, kan densamma vara ett topp-pris eller ett bottenpris, som ingalunda motsvarar det allmänna saluvärdet. Sådant kan föranledas av vid tiden för försäljningen rådande abnorma konjunkturer å fastighetsmarknaden, av särskilt tvingande skäl till försäljning eller köp vid en viss tidpunkt, av ett obetänksamt ingånget avtal m. m. dylikt. Först om ett något så när tillräckligt antal olika försäljningar föreligga, om vilka anledning ej finnes antaga, att ovidkommande omständigheter inverkat å prispbildningen, kan ur dem dragas en tillförlitlig slutsats angående det allmänna saluvärdet. Detta värde är sålunda att förstå såsom ett normalt värde i handel och vandel, icke såsom beloppet av en i visst fall för en viss fastighet faktiskt betald köpeskilling."

Såvitt jag kan förstå, representerar detta en utveckling av vad som för närvarande gäller. Jag tror, att vi genom att hålla oss kvar på bevillningsförordningens grund, på det sätt som utskottet här föreslår, lyckas få fram vad vi med denna fastighetstaxering verkligen åstunda.

Det är endast på en punkt, som jag har litet betänklighet för att det allmänna saluvärdet kan bli svårt att fastställa, nämligen då det gäller tomt- och industrivärden omkring städer och stadslänkande samhällen. Där kan det lätt bli en benägenhet att fastställa alltför höga värden. Jag skall tillåta mig att med ett exempel påvisa vad jag menar. Jag utgår då därifrån, att utanför ett större samhälle tomter inom en viss rayon kunna säljas i mindre utsträckning till ett pris av låt oss säga 6 kronor per kvadratmeter. Vi kunna ju vidare gå ut från i detta exempel, att en fastighetsägare äger ett område på 100,000 kvadratmeter. Eftersom hela området icke kan säljas på en gång, säger ingen förständig män-

niska, att egendomen är värd 600,000 kronor, men många, som ej riktigt tänkt över saken, uppskatta den kanske i alla fall till en 300-400,000 kronor, även om relativt små delar av området årligen kunna säljas till det angivna kvadratmeterpriset. — Jag skall gå vidare i exemplet och för enkelhetens skull göra det antagandet, att det säljes endast en tomt om året på 1000 kvadratmeter. I så fall får alltså vederbörande jord- eller tomtägare in 6,000 kronor om året under 100 år. Om man räknar med en räntefot av 6 % är egendomens värde tydligen i detta fall avsevärt under 100,000 kronor eller mindre än en krona per kvm. Med stöd av det valda exemplet alltså anser jag det således vara av en viss vikt här att framhålla, att man på detta område får akta sig för att komma upp till för höga taxeringsvärden. Jag har för ögonblicket ej något att därtöver tillägga.

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m. (Forts.)

Herr Wohlin: Det väcker onekligen någon förvåning att höra herr finansministern, som under gårdagens långa princip- och realdebatt i denna fråga ej fann anledning att begära ordet, nu så energiskt träda fram i diskussionen om en paragraf, som man trodde ej skulle behöva i dag ytterligare realdiskuteras. Då emellertid herr statsrådet gjort detta, så torde det vara därför, att herr statsrådet tillmäter den reservation, som är avgiven vid den ifrågavarande paragrafen, rätt så stor principiell betydelse, och det har den i själva verket också. Det förklarades nu från regeringsbänken, att reservationen vore mindre lyckligt avfattad och att den ej skulle kunna bidra till åstadkommande av den jämna taxering, som man tror sig uppnå, för den händelse att det renodlade saluvärdet, på sätt i regeringspropositionen och i utskottets förslag föreslås, lägges till grund för taxeringen av jordbruksfastigheter. Jag vill då ånyo erinra om vad jag i går framhöll, nämligen att de hitillsvarande bestämmelserna om taxering av fast egendom gå i ungefär samma riktning som reservationen, i det att anvisningarna till den nuvarande bevillningsförordningen innehålla åtskilliga bestämmelser, som visa, att lagstiftarens mening för närvarande ej är att fast egendom skall taxeras efter sitt renodlade saluvärde. Ehuru enligt regeringspropositionen och utskottsmajoritetens förslag hänsyn ej skall tagas till särskilda toppriser och affektionspriser och dylikt, så skall man dock enligt detta förslag grunda sitt omdöme om fastigheternas taxeringsvärden på de betalade köpeskillingar, till vilka man har tillgång, samt på värdet av liknande egendomar i orten, som gått i handel. Detta blir nog icke den jämna taxering, som man tyckes föreställa sig, ty saluvärdet varierar ganska mycket, och jag tror, att med den modifikation, som i reservationen föreslås, taxeringen många gånger tvärtom kan bli jämnare än den blir enligt den av utskottsmajoriteten förordade principen. Herr statsrådet nämnde, att det kungl. förslaget vore en "utveckling" av vad som redan gäller. Det innebär emellertid att man utesluter vissa bestämmelser, som nu äro intagna i bevillningsförordningens anvisningar och som lämna taxeringsmyndigheterna möjlighet att moderera taxe-

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering är 1922 m. m. (Forts.)

ringen efter avkastningsvärdet och naturligtvis kan det sägas vara en "utveckling", om man kastar bort någonting gammalt och förnuftigt och anlägger de rent merkantila synpunkterna på våra jordfrågor. Om det åter är en utveckling i rätt riktning, det är en annan fråga. Det finnes ingen anledning för mig att i dag ånyo uppdraga hela den långa debatt, som förekom i går, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen i den nu föredragna punkten.

Friherre Fleming: Herr talman, mina herrar! Efter den långa diskussion, som fördes i går, skall jag ej ingå i någon vidare bevisföring för att ej förlänga debatten. Jag hoppades, att vi ej skulle behöva några långa diskussioner i dag och jag inskränker mig till att, med hänvisning till vad jag yttrade i går och i anslutning till vad herr finansministern i dag yttrat, yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Heyman: Herr Wohlin förebrådde herr finansministern att han i dag ånyo upptagit denna fråga till realdebatt. Jag var icke här i går, så jag vet ej hur långt denna realdebatt sträckte sig, men jag för min del är i varje fall tacksam för, att herr finansministern än en gång velat understryka de skäl han funnit bärande för avfattningen av såväl § 6 som § 8. — Beträffande fastställandet av taxeringsvärdet jämlikt § 6 delar jag ej herr Wohlins nyss anförda liksom i reservationen antecknade mening. — Vad de små gårdarne beträffar, blir det tvivelsutan hädanefter liksom hittills, att saluvärdet eller det pris, som en förständig köpare vill betala för gården, just kommer att *sammanfalla* med det av herr Wohlin förordade avkastningsvärdet. De stora gårdarna intaga emellertid härutinnan ej så sällan en helt annan ställning, men detta tyckes herr Wohlin märkvärdigt nog alldeles ha tappat bort, när det gällt att bedöma frågan om taxering efter saluvärde eller avkastningsvärde. Det finnes nämligen stora gårdar, som genom luxuriösa corps de logis eller andra dyrbara arrangemanger lämna en förhållandevis låg avkastning eller kanske rent av ingen avkastning alls. Herr Wohlins avkastningsteori skulle därför konsekvent kunna leda till, att dylika gårdar ej alls åsattes taxeringsvärde eller i bästa fall ett mycket lågt taxeringsvärde, vilket ju ej kan vara överensstämmande med rättvisa och billighet. Som ett betydande exempel på, varthän taxering efter avkastningsvärde kan leda, vill jag erinra om de i England tidigare rådande förhållandena. Englands bästa jord äges, som känt är, av de rika lorderna. Dessa besä emellertid jorden — åtminstone var förhållandet sådant före krigsutbrottet — ~~ej~~ med vete, utan med enbuskar, avsedda att tjäna till gömsle för harar och råvar, eller med andra ord, de sätta ej jorden under givande kultur, utan de använda den till jaktmarker, vilkas avkastning naturligtvis ligger långt nere vid nollgränsen. När Lloyd George en gång i tiden blev finansminister, var även en av hans allra första kraftåtgärder att försöka förmå överhuset att låta verkställa fastighetstaxering efter

saluvärdet i stället för efter det förut tillämpade avkastningsvärdet. Nu finnes det visserligen här i landet inga jagande lorder, men däremot ett ej så ringa antal stora gårdar, där agremangerna i övrigt förtära stora delar av avkastningen, och jag har därför velat framhålla detta exempel, som är ett nog så talande skäl för, att avkastningsvärdena äro ohållbara att läggas till grund för taxeringsvärdet. Jag förstår mycket väl, att det för en intelligent teoretiker som herr Wohlin skall vara mycket lockande att upprätta fastighetstaxering efter avkastningsvärde, men min erfarenhet som mångårig praktisk taxeringsman säger mig, att det av olika skäl ej åtminstone för närvarande låter sig göra. Jag kan ej ens, särskilt med hänsyn till de stora gårdarna, vara med om att nu acceptera det av herr Wohlin provisoriskt förordade förslaget att låta taxeringsvärdet utgöra medelvärdet av salu- och avkastningsvärdena. Vad om igen de små gårdarna vidkomma, och det är ju deras talan, som herr Wohlin framför allt för, vågar jag påstå, att vid normal avkastning bliva deras taxeringsvärden bestämda efter de pris, som en förständig köpare vill giva för dem, i 99 fall av 100 just det av herr Wohlin eftersträfvade avkastningsvärdet. Däremot torde de illa skötta gårdarna komma att åsättas ett i förhållande till avkastningsvärdet något för högt taxeringsvärde. Det kan emellertid nu ej hjälpas, men å andra sidan anser jag ej heller, att rättvisan brytes därav, att illa skötta gårdar ej erhålla någon lindring i fastighetsbeskattningen. Det är naturligtvis ur samhällets synpunkt att föredraga, om illa skötta gårdar snarast möjligt komma i bättre och mera välvärdande händer. Jag hemställer om bifall till utskottets förslag i § 6, och skall be att få återkomma vid § 8.

Förordningsförslag om allmän fastighetstaxering är 1922 m. m. (Forts.)

Herr Östberg: Herr vice talman, mina herrar! Den förste talaren i detta ämne under gårdagen, som framlade en exposé av hithörande frågor och deras behandling inom bevillningsutskottet, klagade över, att så här vid riksdagens slut detta ämne ej kan avvinnas något större intresse, och det kan ju vara, att så är förhållandet. Saken är ju den, att när så många ärenden trängas på riksdagens bord, hinna givetvis de särskilda ledamöterna ej sätta sig in i varje ärende så fullständigt, som kanske önskligt vore.

Emellertid berör ju denna fråga, i vad den ändå diskuterats, en rätt så avsevärd principiell sak. Den gamla bevillningsförordningen gick ut från att man skulle beskatta fast egendom efter dess *"verkliga värde"*, och nu gällande lagstiftning går ut från att sätta värdet efter näst föregående års värde och uppgiver då, hur man skall komma fram till detta värde. Den nämner då i första rummet läget, beskaffenheten och arealen, och först sedan kommer man till köpeskillingen. I nu föreliggande förslag har man däremot satt köpeskillingen i förgrunden på ett enligt min uppfattning ganska betänkligt sätt.

Det är sant, att det är mycket svårt att giva hithörande bestämmelser en avfattning, som tillfredsställer alla, och vilken avfattning man än slutligen kommer att lämna, så blir det i så pass vaga ordalag, att taxe-

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

ringsmyndigheterna, som nu en gång äro vana att uppskatta efter ett visst skön, fortfarande ha anledning att göra det. Men i alla fall synes det mig, som om den föreslagna lagstiftningen väl mycket ställde fram, att försäljningspriset d. v. s. det allmänna saluvärdet för en viss period skall vara bestämmande. Det är ju dock så, särskilt under nuvarande period, när penningvärdet så mycket växlar och är så litet stabilt, som det för närvarande är och särskilt under den gångna tiden har varit, att saluvärdet är underkastat större förändringar än under normala förhållanden. Dessa förändringar ligga i själva penningens beskaffenhet.

Nu säger man å andra sidan, att, om skall taga ett "avkastningsvärde", såsom herr Wohlin föreslår, så måste man giva regler för hur avkastningsvärdet skall bestämmas, och det finnes ej angivet i reservationen. Ja, men med samma rätt kan man säga, att några bestämda regler för, hur allmänna salupriset skall värderas, ej heller finnas angivna.

Man måste nämligen här alltid röra sig med tämligen allmänna och svävande ordalag. Men genom att betona avkastningsvärdet *stärkare* än vad som sker enligt utskottets förslag, så betonar man också det rimliga däri, att en fastighets egentliga värde beror på avkastningen, och särskilt är det ju så i avseende å jordbruksfastigheter, ty det är ju dock med avkastningen, som skatten skall betalas. Avkastningsvärdet är ju det bestående värde, som en egendom har, och särskilt i avseende å skogsbeskattningen har man nu uttryckligen gått därhän att betona, att skogen skall taxeras efter den avkastning, den kan i stadigvarande bruk giva. Denna princip har emellertid skjutits åt sidan med avseende å fastigheter över huvud. Man har där i stället, efter min mening, fört fram köpeskillingen för starkt.

Man har visserligen i "anvisningarna" hänvisat på, att det skall vara vad en "förständig köpare" betalar för fastigheten under de föreliggande omständigheterna. Ja, vad man menar med en "förständig köpare" är naturligtvis mycket svårt att säga. I dessa tider är det förständigaste att icke köpa alls, om man ej är *tvungen*, och i senare fallet finnes naturligtvis strängt taget ej några "förständiga köpare". Om en förständig man är tvungen att skaffa sig en bostad å en viss ort, kan han bli tvungen betala en oskäligen köpeskillning. Vi ha här i Stockholm och dess omnejd under de gångna åren lidit av en ganska stor bostadsbrist, och folk har då köpt villor, särskilt i Stockholms närhet, som de eljest ej skulle ha reflekterat på, men för att skaffa sig bostad ha de måst köpa dem och till högst betydande priser. Dessa priser kunna naturligtvis var tämligen allmänna inom villasamhällena, men de motsvara naturligtvis ej vad som bör räknas som det ekonomiska köpvärdet, även om de varit ganska allmänna på grund av en förhandenvarande bostadsbrist.

Jag tror sålunda, att köpeskillingens skarpa framhållande här är rätt så odiöst. Allt beror visserligen på, hur tillämpningen kommer att ske,

och en god domare är ofta bättre än god lag, som vi veta. Men i alla fall förefaller det mig, som om de av herr Wohlin föreslagna bestämmelserna vore ägnade att bättre tillgodose ett rättvist taxeringsvärde än de av utskottet föreslagna.

Man säger nu här, att man söker ernå samma rättvisa som vid inkomsttaxeringen, och att det ju också där är svårt att giva visa regler. Ja, det medgives gärna och man har ju här i kammaren hört en av bevillningsutskottets ledamöter förklara, att rättvisa i beskattningsväg förekommer numera över huvud taget ej. Vid beräkningen av inkomsten är det ock ofta så, att det ej är inkomsten, som beskattas, utan det är själva kapitalet, som tages.

Nu skall medgivas, att man sökt något avvärja den tendens, som ligger i lagförslaget, nämligen att det skulle bli köpeskillingen, som obesett följdes vid beskattningen, men det är dock den faran, att den likväl tillmätas allt för stor betydelse.

I de nuvarande anvisningarna är det ju ej bara köpeskillingen, som man framhåller, utan även fastigheternas uppskattning för belåning, deras hypoteksvärdering. Denna värdering åter bygger ju, särskilt vad angår jordbruksfastighet, på fastighetens sannolika avkastning. Dessa värderingar förtjäna alltså vid en fastighetstaxering allt avseende.

Man har visserligen, som jag nyss nämnde, givit vissa inskränkande regler, vissa varningar mot att tillmäta de särskilda köpeskillningarna för stor vikt, men så har man i alla fall, sedan man givit dessa regler, tillagt: "Härmed är emellertid faktiskt betald köpeskillings betydelse såsom uppskattningsgrund för det allmänna saluvärdet *ingalunda förringad*." Man kör således fram och tillbaka och vänder åt alla möjliga håll, så att man får icke bli alltför förvånad, om taxeringsmyndigheterna bliva yra i huvudet och fästa sig enbart vid det enkla faktum, att så och så stor köpeskillning betalats.

Jag, som har den tron, att det icke kan vara till fördel, att köpeskillingen är så skarpt betonad i avseende å uppskattningen av fast egendom, hyser den uppfattningen, att den av herr Wohlin givna formuleringen är att föredraga.

Herr Wohlin slutade sitt anförande i går med att säga, att jordbruksnäringen icke i denna kammare hade några så särskilt stora sympatier för sina intressen, utan att dessa ibland sattes åt sidan. Jag tror, att i förevarande fall jordbruksnäringens intressen sammanfalla med det allmänna intresset i avseende å fastighetstaxering, och därför tror jag, att det är så mycket mera skäl för kammaren att biträda, vad som från den sidan blivit här yrkat. Jag tror, att en mera tillfredsställande formulering ligger i herr Wohlins reservation än i utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Det uttalande, som herr statsrådet och chefen för finansdepartementet i dag avgav, bottnar i — som man också kunde vänta — en underlåtenhet att röra vid denna saks ömtåliga punkt, nämligen den så kallade sociala jordfrågans samband med denna for-

Förordningsförslag om allmän fastighetstaxering år 1922 m. m. (Forts.)

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m. (Forts.)

mella taxeringsfråga. Det var denna också i den kungl. propositionen fullständigt oberörda sak, som jag hade väntat att i går på något sätt få höra statsrådet taga ställning till. Han tog icke heller ställning till densamma i dag, men han betonade i stället upprepade gånger, att vad vi vilja ernå är en jämn taxering.

Vad menas då med en jämn taxering? Under detta uttryck dölja sig två saker: antingen en fullt rättvis taxering, som på samma gång främjar alla de andliga värden och de sociala framsteg, som samhället måste göra ur jordfrågans synpunkt, eller också betyder det en jord-taxering efter schablon, som skär allting över en kam och som i själva verket åstadkommer en mycket ojämn taxering. Jag befarar eller, rättare sagt, jag vet på grund av herr statsrådets anförande, att det är den sista linjen, på vilken statsrådet går fram, eller, som han sade, "vi" gå fram. Men det finns många "vi" här i landet, som icke vilja gå fram på den vägen, därför att vi anse det innebära ett nedsjunkande till ett mycket lågt plan, ett plan, som i varje fall är lägre än det, på vilket vi nu stå.

Här har nu också framhållits för att få denna jämna, schablonmässiga, på det lägre planet nedsjunkande uppskattning, gällande, att det passar så bra för de stora egendomarna. Där se vi just, hur det går, då man skall sammanslå olika saker. En sak är de stora spekulations- och nöjesjordarna, en annan sak är den lilla fastigheten, som precis är avpassad för individens behov och där han har nedlagt sin arbetsflit för att kunna existera och göra det med någon rimlig hemtrevnad. Att lägga samma beskattnings- och taxeringsgrunder på de stora spekulations- och nöjesjordarna som på den lilla enskilda medborgarens arbete på jorden för att skapa sig ett hem i sitt eget och samhällets intresse, det är den "jämna" taxering, som den nuvarande regeringen och den nuvarande riksdagen vill komma med såsom en present till det svenska folket. Dessa två saker äro inkommensurabla. Man kan icke sammansmälta dem, de måste skiljas åt i två fullständigt olika taxeringar.

Nu stå vi här bara inför valet mellan regeringens förslag, d. v. s. utskottets, och reservanternas förslag. Reservanternas röra sig med begreppen avkastningsförmåga och saluvärde. Det är ju klart, att även ett sådant förslag har många vanskligheter, och enligt min uppfattning skattar det också alldeles för mycket åt den grundsatsen, som nu framförts ifrån regeringsbänken. Jag skulle för min del vilja formulera författningen på ett helt annorlunda sätt. Men i alla fall, trots att man här vill göra gällande, att avkastningsförmågan och saluvärdet komma att sammanfalla, så tror således en del att det gör detsamma hur man skriver, men andra tro, att det icke kommer att göra detsamma. De två begreppen komma i varje händelse icke att sammanfalla beträffande dessa fastigheter, som endast avse att vara egna hem i smått med en liten tomt, på vilken man kanske nedlägger ett intensivt trädgårdsarbete. Där kommer avkastningsförmågan och saluvärdet att skilja sig ofantligt på

många ställen och för långa tider. Avkastningsförmågan följer det, som den lille egnahemsbyggaren haft råd att lägga ned på sitt ställe; saluvärdet åter är vad han på grund av växlande konjunkture kan få in, då han säljer fastigheten antingen frivilligt eller därför att han genom lagstiftningen av de svenska statsmakterna tvingas att gå ifrån sitt hem för att i stället få en snöd summa penningar i sin hand, penningar, som rinna bort såsom vatten i ökensanden.

Detta förslag, som jag bland de många ärendena ej observerat förr än efter motionstidens utgång, är något av det som smärtat eller pinat mig mest under riksdagen, och det sätt, på vilket man sökt lösa frågorna, grusar fullkomligt de förhoppningar beträffande jordfrågans lösning, som hysas av dem, som under långa tider arbetat med denna fråga. Man vill ej erkänna en enda sund princip, man underlåter totalt att i den förberedande beredningen ens röra vid eller diskutera dessa dock för framtiden så grundläggande frågor. Det är nutidens enkla statskonst att med enkla schabloner på grund av vanans makt utan någon djupare inblick i människolivets förhållanden söka vinna en parlamentarisk seger och få jämnstrukenhet över folket och dess livsförhållanden, en schablon, som nivellerar allt.

Då jag nu emellertid står här i valet och kvalet, så — då reservationen i alla fall lämnar utvägar för taxeringsmyndigheterna i landet att liksom nu i någon mån, om dock säkerligen icke fullt i samma mån som nu, laga efter lägenheterna, vilket just är den enda jämna taxering, som jag för min del kan godkänna, och då det är möjligt att även vid den jämna taxering, som herr statsrådet eftersträvar, i alla fall myndigheterna på många ställen komma att göra en konst i densamma, därför att den verkar så orättfärdigt, och det är bättre, att de, såsom reservanterna formulerat sitt förslag, skola även i någon mån kunna stödja sig på lag i sin rättsskipning i stället för att nödgas överträda det andligen fattiga förslag, som nu lagts fram på kammarens bord — då är det, säger jag, på grund av dessa konjunkture, herr talman, som jag kommer att rösta med reservanterna.

Herr Sandler: Ja, herr talman, om herr Lindhagen ville betänka, vilken betydelse detta förslag har för till exempel en liten löntagare i ett av de taxeringsdistrikt här i landet, som är särskilt präglad av den företeelse, som nu så ofta har påtalats här i riksdagen, nämligen denna ojämna taxering, så tror jag, att han skulle hava talat med större respekt om de långvariga strävanden att komma närmare denna jämnhet i taxeringen, som hava lett till denna proposition.

Anledningen till att jag begärde ordet var egentligen det yttrande, som fälldes av herr Wohlin, att om man tager reservationen, så fullföljer man nuvarande praxis och går sålunda icke ut i något okänt. Jag anser det verkligen vara erforderligt, att mot detta ställa icke min uppfattning om denna sak utan den uppfattning, som råder hos den myndighet, som bör känna till dessa ting något bättre än både jag och herr

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m.
(Forts.)

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

Wohlin, nämligen kammarrätten. Man får här lov att skilja mellan praxis i de underordnade och de överordnade taxeringsinstanserna och därvidlag kan herr Wohlin hava rätt i att det i de förstnämnda har hittills förfarits si och så, men i alla de fall, då de överordnade instanserna haft tillfälle att pröva och justera fastighetsvärdena, har, efter vad kammarrätten själv i sitt yttrande över fjolårets proposition angående ny kommunalskattelag anfört, denna princip om det allmänna saluvärdet vidhållits. Det borde för övrigt herr Östberg känna till. Det som nu föreslås i reservationen innebär, att man först skall taxera efter det allmänna saluvärdet, och sedan skall man taxera efter något, som man icke vet, vad det är, det förhandenvarande och för framtiden beräkneliga avkastningsvärdet. Sedan man fastställt detta senare — vilket herr Wohlin själv säger, att man icke kan göra — sedan man fastställt det, så skall man se efter, om det är någon väsentlig skillnad, och då skall man taga hänsyn till denna skillnad. Min tro är, att den enda effekten av att skriva lag på det viset är att öppna en möjlighet för företagsamheten på olika håll att utnyttja denna oklara lagskrivning till att förrycka det som man hade väntat skulle bliva resultatet av detta förslag, nämligen åstadkommande av jämnhet i taxeringen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr W o h l i n: Den ärade talaren på västgötabanken tyckes anse att det är tillräcklig anledning att åter upptaga en debatt i ämnet, därför att *han* var förhindrad att närvara under gårdagens långa realdiskussion om denna fråga. Samme talare anförde, att här skulle en "avkastningsteori" stå emot den praktiska taxeringserfarenheten. Detta är fullständigt missvisande, ty i reservationen föreslås icke någon taxering efter avkastningsvärdet, utan vad som i reservationen föreslås är endast den förståndiga medelväg, som hittills tillämpats. Samme talare förklarade vidare, att ingen skillnad bestode, särskilt beträffande mindre fastigheter, mellan det allmänna saluvärdet och det värde, som skulle framgå enligt de i reservationen föreslagna grunderna för taxeringsförfarandet. Även detta bottnar i obekantskap med verkliga förhållandet, och detta förvånar mig så mycket mera, som den ärade talaren själv anförde, att han vore i taxeringsfrågor särskilt förfaren. Det blir en betydande skillnad, som särskilt under högkonjunkturår skulle komma att uppstå mellan dessa båda värden.

Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på att i 10 § av det efterföljande betänkande, som här kommer att behandlas, förekommer ett stadgande, enligt vilket beredningsnämnden har "att föreslå och uti här för avsedda kolumner i fastighetslängden införa det eller de värden, nämnden anser varje fastighet i distriktet böra åsättas, därvid", tillägges det i författningstexten, "beträffande varje mera ensartad del av distriktet början göres med de jordbruksfastigheter, som under de senaste fem åren gått i handel, varefter ordningen i fastighetslängden följes." Enligt utskottsmajoritetens förslag i denna § av det nästföljande betän-

kandet skall man sålunda vid upprättandet av fastighetslängderna börja med att plocka fram de fastigheter, som gått i handel och sätta dem främst i längden, för att därigenom få vägledning för den efterföljande fastighetstaxeringen. Mot denna bestämmelse i ifrågavarande lagtext hava emellertid reserverat sig icke mindre än nio ledamöter av bevillningsutskottet, tillhörande olika meningsfraktioner inom utskottet, med herr Brännström, som varit ledamot av utredningskommittén, i spetsen. Det har förefallit dessa nio ledamöter väl starkt att till och med gå så långt, att man skulle börja med att i fastighetslängderna upptaga de saluvärden, som man har tillgång till från de senaste åren, för att sedermera verkställa taxering av de övriga fastigheterna enligt samma grunder. Denna sistnämnda reservation, till vilken kammaren återkommer, är ett ganska betecknande bevis för den stora tvekan, som råder om riktigheten av den av utskottet förordade principen, även hos åtskilliga av de herrar, som här hava trätt fram och yrkat bifall till utskottets lagtextformulering, bland dessa friherre Fleming, som står som reservant på ifrågavarande punkt, men som nu yrkat bifall till utskottets förslag i den här föredragna punkten. Jag får slutligen ännu en gång framhålla att det här gäller en viktig principfråga och en viktig praktisk fråga för vårt svenska jordbruk. Här stå representanter för två olika åsikter emot varandra: de, som vilja att jorden i vårt land skall hava ett värde, som i någon mån rättar sig efter dess avkastningsvärde, och de som vilja uppskriva värdet på jorden till dess fulla saluvärde i öppna marknaden med därav följande konsekvenser ifråga om jordbrukets skuldsättning och den spekulativa handeln med jordegendomar. Då det är min uppfattning, att jordpolitiken i framtiden bör gå i den riktningen att jorden bibehålles i den verkliga jordbrukande befolkningens ägo och icke behandlas och betraktas som en marknadsvara, så har jag nu velat taga avstånd från dem som företräda den motsatta principen och jag vidhåller mitt yrkande.

Förordningsförslag om allmän fastighetstaxering år 1922 m. m.
(Forts.)

Herr J o h a n s s o n, J o h a n, i Kälkebo: Jag hade icke tänkt deltaga i denna debatt, men då jag finner, att vissa sidor av frågan vunnit alltför litet beaktande, kan jag icke låta bli att fästa uppmärksamheten på dem. Detta gäller i synnerhet norrländska förhållanden, där det i allmänhet är så, att i köpeskillingen ingår värdet för både jord, skogsmark och skog. Enligt det nu föreliggande förslaget skall skog och skogsmark avkopplas och icke taxeras efter de allmänna grunder, som bestämmas i denna paragraf utan efter särskilda uppskattningsgrunder enligt en annan paragraf. Således kommer en del av den egendom, som har betingat en enhetlig köpeskillning, att avkopplas vid värdesättningen och få en värdesättning efter de beräkningsgrunder, som stadgas för skogsmark och växande skog. Då måste jag fråga: vad har man därefter för ledning av köpeskillingen vid bedömande av värdet å den övriga delen? Jag har velat fästa uppmärksamheten på denna synpunkt, då den förut under diskussionen här icke framförts och då jag anser den vara av

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m.
(Forts.)

den beskaffenhet, att avseende därå bör fästas och att man bör i någon mån utvidga den taxeringsgrund, som skall användas för taxeringen, som måste hava betydelse särskilt för de norra delarna av landet. Detta anser jag nämligen vara behöfligt, och då jag tror, att detta kommer att ske, om reservationen antages, kommer jag särskilt med hänsyn till de av mig nu påpekade förhållandena att avgiva min röst för reservationen.

Herr Nilsson, Gustaf: Jag hade ej tänkt begära ordet, men jag blev uppkallad, då det här sades, att det gäller att se till, att icke jordvärdena genom taxeringen komma upp i ett så högt pris att det skulle verka skadligt för framtiden för själva innehavarna av jordvärdet eller jorden.

Den synpunkt, som jag anser, att icke kammaren bör förbise här, är att det i främsta rummet gäller en beskattningsgrundsats, och ju lägre man håller jordvärdena och fastighetsvärdena nere, ju mera skatt flyttar man över på de medborgare i de olika kommunerna, som betala skatt efter sin inkomst. Hade det icke varit så, att denna taxering hade varit grundläggande för den kommunalskatt, som vederbörande skall betala, skulle man möjligen kunnat taga hänsyn till de framförda synpunkterna, men så länge beskattningen vilar på denna grund så måste åtminstone undertecknad och flera, som hava en känsla av hur det är ställt i kommunalt skattehänseende på landsbygden, hålla fast vid denna grundsats, att taxeringen bör ske efter allmänna saluvärdet och icke efter det så kallade beräknade avkastningsvärdet.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Roth: Herr talman! Jag skall endast be att få säga några få ord.

Var och en, som sysslat med taxeringsarbete i bygderna, har, förmodar jag, fått klart för sig, att ingenting är svårare än fastighets-taxeringarna. Nu har jag emellertid den uppfattningen, att genom de nya, noggranna bestämmelser, som finnas intagna i den föreliggande taxeringsförordningen, särskilt med hänsyn till redovisningen av de olika ägoslagen och genom den särskilda skogsbeskattningen, skall det bli möjligt för taxeringsmyndigheterna att åtminstone så småningom kunna på ett tillfredsställande sätt bättre än hittills verkställa fastighetstaxeringen. Det har, naturligtvis med fullt skäl, mycket ofta ifrågasatts, huruvida man icke skulle kunna lägga fastighetstaxeringen efter fastigheternas avkastningsförmåga, men alla, även reservanterna här i dag, förklara ju, att detta är omöjligt. Och det är det också. Det är en taxeringsgrund, som åtminstone för närvarande är fullkomligt opraktisk och omöjlig att tillämpa. I samma mån som vi få en noggrannare och fullständigare redovisning av fastigheterna, tror jag likväl, att man så småningom kanske kan komma att lägga avkastningen till grund för taxeringen, men det är en lång väg dit.

Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag beträffande 6 §,

emedan jag anser, att detta innehåller fullt betryggande bestämmelser ifråga om saluvärdenas beräkning och beräkningen av egendomarnas avkastning.

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m.
(Forts.)

Herr O l o f s s o n: Jag skall endast be att få till protokollet antecknat, att enligt min mening reservationen i detta fall erbjuder ett så avsevärt försteg i jämförelse med utskottets förslag, att jag ber att få yrka bifall till densamma och kommer att rösta därför.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen och de därtill hörande anvisningarna samt vidare därpå att för paragrafen och anvisningarna skulle godkännas den lydelse, som förordats i de av herr Wohlin m. fl. därom anförda reservationerna; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Wohlin* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 6 § och därtill hörande anvisningar i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 36 under I tillstyrkta förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes för ifrågavarande paragraf och anvisningar den lydelse, som förordats i de av herr Wohlin m. fl. därom avgivna reservationerna.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 40.

7 §.

Godkändes.

8 § och därtill hörande anvisningar.

Den nu föredragna paragrafen lydde:

(i *Kungl. Maj:ts förslag*.)

Vid taxering av fast egendom skola, i den mån förhållandena därtill föranleda, följande särskilda värden, vilka tillsammans utgöra fastighetens taxeringsvärde, bestämmas, nämligen:

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

(i utskottets förslag:)

Vid taxering av fast egendom skola, i den mån förhållandena där-
till föranleda, följande särskilda värden, vilka tillsammans utgöra fastig-
hetens taxeringsvärde, redovisas, nämligen:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

för jordbruksfastighet:

- a) jordbruksvärde, varmed förstås fastighetens värde för jordbruk
med binäringar ävensom värdet av skogsmark, betesvärde däri inberäk-
nat, och övrig till fastigheten hörande mark;
- b) skogsvärde, varmed förstås värdet av växande skog; samt

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

c) tomt- och industrivärde, varmed förstås det värde, som mark
kan äga utöver jordbruksvärde på grund därav att den lämpligen kan till-
godogöras för annat ändamål än jordbruk med binäringar eller skogs-
bruk, såsom för bostadsbyggnader, industriella anläggningar och dylikt;

(i utskottets förslag:)

c) tomt- och industrivärde, varmed förstås det värde, som mark
äger utöver jordbruksvärde;

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

för annan fastighet:

- a) markvärde eller värdet av marken med bortseende från därå
befintliga träd och anläggningar;
- b) byggnadsvärde eller värdet av byggnader å fastigheten; och
- c) parkvärde eller det värde, som fastigheten kan utöver markvär-
det och byggnadsvärdet äga på grund av därå befintliga träd, trädgårds-
anläggningar och dylikt.

(Se vidare anvisningarna.)

Anvisningarna voro av följande lydelse:

I jordbruksvärde skola inräknas jordägaren tillhöriga man-
gårdsbyggnader och driftsbyggnader för jordbruk med binäringar eller
skogbruk. Tillhöra dylika byggnader annan än jordägaren, skall värdet
å dem likaledes utföras såsom jordbruksvärde. Till mangårdsbyggnader
hänföres bostadsbyggnad för ägare eller brukare med tillhörande s. k.
ekonomibyggnader ävensom byggnader, uppförda för ägares eller bru-
kares bekvämlighet och trevnad, såsom lusthus, bad- och båthus, stall för
lyxhästar, jaktstuga och dylikt. Till driftsbyggnader räknas dels bygg-
nader för personal, som är eller varit anställd i och för jordbruket med
binäringar eller skogsbruket, såsom förvaltar- eller inspektorsbyggnad,
drängstuga, statare- eller statorpsbyggnader, bostad för skogvaktare
och annan skogspersonal, dels ock för själva driften avsedda byggnader,
såsom stall, ladugård, ladu- och logbyggnader, smedja och dylikt, även-

som byggnader, avsedda för sådan verksamhet, som är att hänföra till jordbrukets binärningar.

På sätt instruktionen för uppskattning av skogsmark och växande skog utvisar, skall vid bestämmande av skogsmarkens värde hänsyn ej tagas till värdet å impediment eller annan till skogsbörd ej duglig mark. Eventuellt värde å dylik mark skall alltså beräknas vid värdesättningen av den till fastigheten hörande mark, som ej värdesättes såsom skogsmark.

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m. (Forts.)

Tomt- och industrivärde förefinnes i allmänhet blott å sådana jordbruksfastigheter, som äro belägna i närheten av större städer eller i tillväxt varande industri- och järnvägssamhällen. Men även närbelägenhet till gruv- och vattenkraftsanläggningar, badortsanläggningar och andra sådana företag kan medföra ett mervärde av ifrågavarande art. I den mån utvecklingen å en dylik ort fortskrider, behöves närbelägen, därför lämpad mark tagas i anspråk för nya bostäder, industriella anläggningar med mera. Där en sådan utveckling framträtt, har den mark, som kan antagas komma att därvid bliva föremål för användning, utöver jordbruksvärdet ett värde, som bör särskilt för sig angivas. Understundom kan ock vattenfall eller brytningsvärdig fyndighet grundlägga ett liknande mervärde, som jämväl bör upptagas såsom tomt- och industrivärde, där ej naturtillgången i fråga är av beskaffenhet att böra taxeras såsom annan fastighet.

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Tomt- och industrivärde utgör skillnaden mellan markens jordbruksvärde och vad den skulle kunna i allmänna marknaden betinga, om den såldes för byggnadsändamål eller för industriellt utnyttjande. Uppskattningen av detta värde får grundas å de i varje särskilt fall föreliggande faktiska förhållanden, som kunna tjäna till ledning för värdesättningen.

(i utskottets förslag:)

Tomt- och industrivärde utgör alltså den del av taxeringsvärdet, som tillkommer mark utöver jordbruksvärde på grund därav, att den kan tillgodogöras för annat ändamål än jordbruk med binärningar eller skogsbruk, såsom för bostadsbyggnader, industriella anläggningar och dylikt, och sålunda betingar ett högre försäljningspris, än om den skulle användas endast för jordbruk.

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Därest tomt- och industrivärde belöper allenast å viss del eller vissa delar av en fastighet, bör sådan del eller sådana delar till läge och storlek angivas i vederbörande längd. Befinnes fastighet till särskilda områden hava olika tomt- och industrivärden, skall likaledes sådant i längden angivas.

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Vid uppskattning av *markvärde å annan fastighet* har taxeringsmyndigheten att taga hänsyn utom till de ovan i anvisningarna vid 6 § angivna förhållanden *jämväl till det värde, som kan hava åsatt marken vid* den uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegringskatt, som ägt rum på grund av förordningen den 28 maj 1920.

(i utskottets förslag:)

Vid uppskattning av *markvärde å annan fastighet* har taxeringsmyndigheten att taga hänsyn till de ovan i anvisningarna vid 6 § angivna förhållanden; *och bör jämväl beaktas det material, som återfinnes i längden över* den uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegringskatt, som ägt rum på grund av förordningen den 28 maj 1920.

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Är å annan fastighet mark och byggnad i samme ägares hand, skall *byggnadsvärde* utföras med det belopp, som utgör skillnaden mellan fastighetens allmänna saluvärde i dess helhet och markvärdet jämte eventuellt parkvärde.

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Parkvärde torde endast undantagsvis förekomma. I allmänhet läres å fastighet, som skall såsom annan fastighet taxeras, mera sällan förekomma växande träd eller anläggning, som ej är att hänföra till byggnad, av den betydelse, att fastighetens värde i allmänna marknaden därigenom i någon väsentligare grad påverkas. Men om å fastigheten finnes trädbestånd eller till byggnad ej hänförlig anläggning, exempelvis en mera avsevärd trädgård eller park, och denna förmån kan anses i avsevärd mån inverka på fastighetens allmänna saluvärde, bör särskilt värde — parkvärde — därå sättas. *Emellertid bör alltid tillses, att summan av de särskilda värden, som vid taxeringen åsättas, kommer att motsvara allmänna saluvärdet för fastigheten i dess helhet.*

(i utskottets förslag:)

Parkvärde torde endast undantagsvis förekomma. I allmänhet läres å fastighet, som skall såsom annan fastighet taxeras, mera sällan förekomma växande träd eller anläggning, som ej är att hänföra till byggnad, av den betydelse, att fastighetens värde i allmänna marknaden därigenom i någon väsentligare grad påverkas. Men om å fastigheten finnes trädbestånd eller till byggnad ej hänförlig anläggning, exempelvis en mera avsevärd trädgård eller park, och denna förmån kan anses i avsevärd mån inverka på fastighetens allmänna saluvärde, bör särskilt värde — parkvärde — därå sättas.

Emellertid bör alltid tillses, att summan av de särskilda värden, som vid taxeringen åsättas, kommer att motsvara allmänna saluvärdet för fastigheten i dess helhet.

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m. (Forts.)

Även vid 8 § hade reservation anförts av herrar *Wohlin, Ahlmans Olof Olsson, Jonsson* i Hökhult och *Olsson* i Kullenbergstorp, vilka ansett, att förevarande paragraf borde hava följande lydelse:

8 §.

Vid taxering av fast egendom skola, i den mån förhållandena därtill föranleda, följande särskilda värden, vilka tillsammans utgöra fastighetens taxeringsvärde, redovisas, nämligen:

för jordbruksfastighet:

a) jordbruksvärde, varmed förstås fastighetens värde för jordbruk med binärningar ävensom värdet av skogsmark, betesvärde däri inräknat, och övrig till fastigheten hörande mark; och

b) skogsvärde, varmed förstås värdet av växande skog;

för annan fastighet:

a) markvärde eller värdet av marken med bortseende från därå befintliga byggnader; och

b) byggnadsvärde eller värdet av byggnader å fastigheten.

Samma reservanter hade, enligt vad en fjärde av dem avgiven reservation utvisade, ansett, att ifrågavarande anvisningar bort i utskottets förslag hava följande lydelse:

Vid 8 §.

I *jordbruksvärde* skola inräknas jordägaren tillhöriga mangårdsbyggnader och driftsbyggnader för jordbruk med binärningar eller skogsbruk. Tillhöra dylika byggnader annan än jordägaren, skall värdet å dem likaledes utföras såsom jordbruksvärde. Till mangårdsbyggnader hänföras bostadsbyggnad för ägare eller brukare med tillhörande s. k. ekonomibyggnader ävensom byggnader, uppförda för ägares eller brukares bekvämlighet och trevnad, såsom lusthus, bad- och båthus, stall för lyxhästar, jaktstuga och dylikt. Till driftsbyggnader räknas dels byggnader för personal, som är eller varit anställd i och för jordbruket med binärningar eller skogsbruket, såsom förvaltar- eller inspektorsbyggnad, drängstuga, statare- eller statorpsbyggnader, bostad för skogvaktare och annan skogspersonal, dels ock för själva driften avsedda byggnader, såsom stall, ladugård, ladu- och logbyggnader, smedja och dylikt, ävensom byggnader avsedda för sådan verksamhet, som är att hänföra till jordbrukets binärningar.

På sätt instruktionen för uppskattning av skogsmark och växande skog utvisar, skall vid bestämmande av skogsmarkens värde hänsyn ej tagas till värdet å impediment eller annan till skogsbörd ej duglig mark.

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

Eventuellt värde å dylik mark skall alltså beräknas vid värdesättningen av den till fastigheten hörande mark, som ej värdesättes såsom skogs-
mark.

Vid uppskattning av *markvärde å annan fastighet* har taxeringsmyndigheten att taga hänsyn till de ovan i anvisningarna vid 6 § angivna förhållanden; och bör jämväl beaktas det material, som återfinnes i längden över den uppskattning av mark i och för framdeles skeende taxering till jordvärde- eller jordrättestegringskatt, som ägt rum på grund av förordningen den 28 maj 1920.

Är å annan fastighet mark och byggnad i samme ägares hand, skall *byggnadsvärdet* utföras med det belopp, som utgör skillnaden mellan fastighetens värde i dess helhet och markvärdet.

Det bör alltid tillses, att summan av de särskilda värden, som vid taxeringen åsättas, kommer att motsvara värdet för fastigheten i dess helhet enligt 6 §.

Beträffande de nu föredragna anvisningarna hade reservationer vidare avgivits dels av herrar *K. A. Nilson* och *Olsson* i Ramsta, vilka yrkat, att i det stycke, som började med "Tomt- och industrivärde utgör", uttrycket "att den kan tillgodogöras" måtte utbytas mot "att den tillgodogöres";

dels ock av herr *Heyman*, vilken anført:

"Visserligen skall jämlikt 6 § fastigheten först taxeras i sin helhet och sedermera enligt 8 § redovisas i delvärden, men i praktiken kommer det säkerligen att tillgå så, att totalvärdet utföres på grundval av summan av delvärdena.

Utskottets formulering i denna del innebär sålunda praktiskt taget, att markområde kommer att åsättas tomt- eller industrivärde, så snart samma *kan* tillgodogöras för sådant ändamål. — Det bör emellertid erinras om, att jordägaren i många fall genom brukningsförhållanden eller eljest icke utan stor ekonomisk förlust kan avsöndra vissa delar av fastigheten för tomt- eller industriellt ändamål utan fortfarande måste bruka dem för jordbruksändamål. — Jag anser därför, att utslagsgivande för huruvida ett markområde skall åsättas tomt- eller industrivärde icke bör vara den omständigheten, att området *kan* tillgodogöras för ändamålet i fråga, utan att det *fördelaktigare kan* tillgodogöras för tomt- eller industriellt ändamål än att fortfarande användas för jordbruksändamål.

Jag föreslår därför, att i det stycke vid anvisningarna i 8 §, som börjar med 'Tomt- och industrivärde utgör', uttrycket 'att den kan tillgodogöras' utbytes mot 'att den uppenbarligen fördelaktigare kan tillgodogöras' etc."

Herr *Heyman*: Herr talman! Då jag här anmält reservation och föreslagit en annan lydelse av anvisningarna vid denna paragraf, hemställer jag att få anföra skälen till denna min avvikande mening.

Enligt ifrågakvarande § 8 skall en jordbruksfastighet, därest anled-

ning därtill finnes, inom ramen av ett totalt taxeringsvärde åsättas olika värden, nämligen förutom jordbruksvärde och skogsvärde även tomt- eller industrivärde. Att nu söka hindra en sådan uppdelning förmodar jag icke låter sig göra, sedan fjolårets riksdag principiellt godtog en sådan ordning. Herr Wohlins och herr Nilsons i Kristinehamn reservationer innebära emellertid icke något annat än ett underkännande av denna princip i vad angår uppdelning av taxeringsvärdet å jordbruksfastighet även i tomt- och industrivärde. I samma ögonblick en jordbruksfastighet upplåtes för tomt eller industriändamål, upphör naturligtvis fastigheten ifråga alldeles automatiskt att vara jordbruksfastighet. Ett bifall till någondera av nämnda reservationer måste därför konsekvent medföra, att även mom. c) av 8 § uteslutes. Herr Wohlin har även konsekvent föreslagit detta, men däremot har herr Nilson och hans medreservant herr Olsson i Ramsta underlåtit att göra det. Därmed hava de också enligt mitt förmenande visat, att de icke riktigt klart satt sig in i vad frågan här gäller.

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m. (Forts.)

Till prövning kvarstår emellertid alltjämt den frågan öppen, när skall det på grundval av den redan accepterade uppdelningsprincipen anses, att tomt- och industrivärde föreligger. Jag ber att härvidlag få erinra därom, att om en jordbruksfastighet ligger intill en stad, ett stationssamhälle eller en industri, medför detta i och för sig, att fastighetens taxeringsvärde går rätt mycket i höjden, därigenom att bättre avsättningsmöjligheter finnas. Att man skulle än ytterligare skärpa detta taxeringsvärde, endast därför att fastigheten anses kunna ha tomt- eller industrivärde, anser jag icke böra ifrågakomma, med mindre det verkligen prövas vara för jordägaren *fördelaktigare* att bruka fastigheten för tomt- eller industriändamål än att använda den för jordbruksändamål. Det bör nämligen här ihågkommas, att jordägaren i många fall genom bruksförhållandena eller exempelvis därigenom, att åbyggnadernas storlek är anpassad efter en osöndrad areal, icke utan mycket stor ekonomisk förlust kan avsöndra någon del för tomt- eller industriändamål utan fortfarande måste bruka hela fastigheten för jordbruksändamål. Det är dessa många fall, som jag med min reservation vill skydda. Jag gör alltså gällande, att det utslagsgivande i frågan, när tomt- och industrivärde skall åsättas, skall icke vara, att området *kan* användas för tomt- och industriändamål utan att det *uppenbarligen fördelaktigare* kan användas för sådant ändamål än att fortfarande brukas för jordbruksändamål. På denna grund har jag tillåtit mig att föreslå den ändringen på sid. 29 i betänkandet, där det heter: "Tomt- och industrivärde utgör alltså den del av taxeringsvärdet, som tillkommer mark utöver jordbruksvärde på grund därav, att den kan tillgodogöras för annat ändamål" etc., att mellan orden "den" och "kan" inskjutes orden "uppenbarligen fördelaktigare". Jag ber att få hemställa om bifall till denna reservation. Om jag fattade herr finansministern rätt, underströk han också den synpunkt, jag här framhållit.

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

Jag ber som sagt, herr talman, att få yrka bifall till min reservation vid denna punkt.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman! Med risk av herr Heymans onådiga omdöme, att jag icke satt mig in i frågan, måste jag dock besvara kammaren med ett par ord beträffande min reservation. Jag har ju icke heller förut besvarat kammaren i denna fråga.

Jag ber att få påpeka att, såvitt jag förstår, äro både herr Heyman och herr Wohlin överens med mig i frågans realitet. Vi hava alla tre försökt att komma tillrätta med den, ehuru på olika vägar. Redan i går antydde herr Wohlin, att den väg, som jag föreslagit, icke skulle vara framkomlig, men herr finansministern har ju alldeles särskilt i dag understrukit just den tankegång, åt vilken jag givit uttryck. Jag skulle vara tacksam, om herrarna ville försöka sätta sig in i denna fråga från den synpunkt reservanterna velat föra fram. Om herrarna giva akt på sidan 29 i betänkandet, skola herrarna märka den olika formuleringen enligt Kungl. Maj:ts förslag och enligt utskottets förslag. Det är uppenbart, att utskottet har försämrat Kungl. Maj:ts förslag ganska avsevärt. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle anvisningarna på denna punkt lyda sålunda: "Tomt- och industrivärde utgör skillnaden mellan markens jordbruksvärde och vad den skulle kunna i allmänna marknaden betinga, om den såldes för byggnadsändamål eller för industriellt utnyttjande." Man skulle kunna vara med om denna lydelse, trots att det är en tämligen svag formulering. Men märk nu vad utskottet har föreslagit: "Tomt- och industrivärde utgör alltså den del av taxeringsvärdet, som tillkommer mark utöver jordbruksvärde på grund därav, att den kan tillgodogöras för annat ändamål än jordbruk med binäringar" etc. Jag vill fråga herrarna: vilken tomt i en kommuns närhet är det, som icke kan tillgodogöras för annat ändamål än jordbruk? Alla tomter kunna ju säljas till byggnadsplatser eller till industriella anläggningar. Men att därför upptaxera värdet på dessa tomter så högt, som de skulle kunna betinga i pris, om de såldes för sådant ändamål, anser jag vara fullkomligt orimligt. Det är ju så, att särskilt de större städerna — och jag tror mig veta, att det är så med de allra flesta städer, som utvecklas — köpa egendomar i utkanterna, som de ämna dela upp, och på kartor och planer uppgöras förslag till sådan uppdelning av egendomarna till byggnadstomter, men det tager kanske femtio, kanske hundra år, innan dessa planer kunna bliva tillämpade. Men bara därför, att en sådan plan uppgjorts och det alltså visat sig, att fastigheten kan användas till byggnadstomt eller säljas för industriellt ändamål, skulle naturligtvis taxeringsnämnderna enligt detta stadgande i dess av utskottet föreslagna lydelse tvingas att åsätta tomterna ett högre värde. Det är naturligtvis icke riktigt, ty så länge som denna egendom i fortsättningen nyttjas för jordbruksändamål eller dylikt, bör den väl också taxeras i enlighet därmed. Först i den mån man verkligen skiljer av tomter, bjuder ut dem, eventuellt säljer dem, bör fastigheten åsättas

ett högre taxeringsvärde. Jag har just med min reservation velat åstadkomma någonting sådant.

Jag vill alltså föreslå, att utskottets formulering beträffande anvisningarna till 8 § får följande lydelse: "Tomt- och industrivärdet utgör alltså den del av taxeringsvärdet, som tillkommer mark utöver jordbruksvärdet på grund därav, att den tillgodogöres för annat ändamål än jordbruk med binäringar" etc.

Det går nog att säga som herr Heyman, att detta låter sig icke göra, ty därmed upphäver man den princip, som skulle vara bestämd redan på förhand. Men jag kan icke se, att herr Heyman har rätt i sin tolkning härvidlag, utan såvitt jag förstår saken, måste det bli så, att i den mån en sådan egendom tillgodogöres eller utbjudes till tomter, skall det högre taxeringsvärdet åsättas. Jag hoppas, att vi skola kunna på något sätt ena oss om denna reservation, då grundtanken såväl i Kungl. Maj:ts förslag som i herrar Wohllins och Heymans reservationer är densamma som i min reservation.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min reservation, i tro att den har på det bästa sättet formulerat uttrycket för denna tanke.

Friherre F l e m i n g: Jag skall be att få yrka bifall till utskottets förslag men samtidigt påpeka, att på sidan 30 i slutet av anvisningarna står: "Emellertid bör alltid tillses, att summan av de särskilda värden, som vid taxeringen åsättas, kommer att motsvara allmänna saluvärdet för fastigheten i dess helhet." Där har kommit att bli en felredigering. Orden "allmänna saluvärdet" böra utbytas mot "det enligt 6 § åsatta värdet". Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag med denna ändring.

Herr W o h l i n: Jag skall icke här återupprepa vad som i går anfördes angående beräkningen av "tomt- och industrivärde" vid taxering av jordbruksfastighet. Jag finner ingen anledning att ånyo ingå på en realdiskussion i denna fråga. Jag ber endast att i korthet få yrka bifall till den av mig m. fl. vid paragrafen ifråga avgivna reservationen.

Herr Ö r n e: Herr vice talman, mina herrar! Jag kan icke riktigt förstå den opposition, som gjort sig gällande emot denna uppdelning. Det synes mig, som om såväl herr Heyman som herr K. A. Nilson alldeles hava missuppfattat saken. Förhållandet är ju, att först taxering av hela egendomen skall ske med hänsyn till det saluvärde den kan hava med skogen undantagen, och sedan skall det sålunda framkomna värdet, om jag fattat saken rätt, uppdelas på jordbruksvärde och annat värde. Hur detta kan leda till några farliga konsekvenser, kan jag för min del absolut icke förstå.

Beträffande herr K. A. Nilsons yrkande i reservationen måste jag säga, att det hör till det besynnerligaste jag någonsin sett. Herr K. A. Nilson vill utbyta uttrycket "att den kan tillgodogöras" mot "att den till-

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m.
(Forts.)

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m. (Forts.)

godogöres", således att den verkligen användes för tomt- eller industriändamål. Men, herr Nilson, då skall området ju taxeras som annan fastighet och icke som jordbruksfastighet. Jag kan icke riktigt förstå, hur herr Nilson kommit på den idén att föreslå en sådan ändring. En fastighet, som användes till ett annat ändamål än jordbruk, skall taxeras som annan fastighet.

På grund av vad jag här har påpekat skall jag, herr vice talman, be att få yrka bifall till utskottets förslag med det förtydligande som friherre Fleming gjort.

Herr H e y m a n: Herr talman! Om jag fattade herr Örne rätt, ansåg han, att de av mig uttalade farhågorna voro alldeles ogrundade, ty enligt 6 § skall fastigheten först taxeras i sin helhet och sedan skall den jämlikt § 8 redovisas i särskilda värden. Det är därför icke så noga, menade väl herr Örne, om de olika delvärdena inbördes skulle åsättas oriktiga värden, då totalvärdet i allt fall skall vara bestämt på förhand. Men i så fall vill jag verkligen fråga herr Örne: vartill tjäna då föreskrifterna om de synnerligen omständliga beräkningarna av skogsvärdet, som härnäst skall ligga till grund för växande skogs beskattning, om detta värde sedermera så att säga på måfå får justeras in efter helt andra mått än dem som framgå av denna besvärliga och tidsödande beräkning för skogsbeskattningen? Eller är det kanske herr Örnes mening, att man först skall konstruera upp det totala värdet och sedan räkna ut skogsvärdet samt slutligen bäst möjligt krångla jordbruks- samt tomt- och industrivärde? Förfar man på så sätt, är det verkligen stor anledning till att man ställer sig än mera skeptisk mot det experimentalvärde, som här slutligen kan framkomma som tomt- och industrivärde. Nej, mina herrar, i praktiken kommer det naturenligen att förfaras i rak omvänd ordning eller på så sätt att delvärdena först fixeras, varefter totalvärdet enligt vanliga additionsregler kommer att framgå ur summan av delvärdena. Redovisningsteorien är ej annat än ett spegelfäkteri med vad som kan äga rum. Under sådana förhållanden anser jag, att min reservation har ändå större skäl för sig, och jag anhåller än en gång att få yrka bifall till densamma.

Herr N i l s o n, K a r l A u g u s t: Även jag måste, herr talman, protestera mot herr Örnes förtydning av det föreliggande förslaget. Herr Örne påvisade ju, att fastigheten skall åsättas ett visst helhetsvärde; men givetvis blir det många fastigheter, som helt kunna utnyttjas till tomt- eller industriändamål. Om då hela fastigheten kan utnyttjas till dylikt ändamål, så skall man gå därefter vid taxeringen, trots att den i fortsättningen komme att brukas som jordbruksfastighet för ganska lång tid framåt. Så ligger saken, och jag tror, att det förhåller sig fullkomligt så som jag säger. Jag önskar helt enkelt hindra, att man på detta sätt överskattar värdet av en sådan egendom, som först i framtiden blir utnyttjad för annat ändamål än jordbruk. Eljest äro vi ense,

men jag måste ännu en gång uttala, att det är förunderligt, att utskottet har ändrat Kungl. Maj:ts förslag, som var tydligare och bättre samt medförde mindre risk för denna övertaxering som jag påpekat.

Vad nu herr Heymans förslag beträffar, förstår jag detta mycket väl och skulle gärna förenat mig om det, om jag ej funnit, att det icke är tillfyllest. Herr Heyman föreslår, att man skriver "att den *uppenbarligen fördelaktigare kan tillgodogöras*". Ja, det är naturligtvis ungefär detsamma som "att den kan tillgodogöras". Jag tror knappast att uttrycket "uppenbarligen fördelaktigare" ändrar förhållandet det allra minsta. Jag anser, att det steg man bör taga när man lagstiftar, bör vara fast, koncist och bestämt, och det blir det med det uttryck jag föreslagit.

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m.
(Forts.)

Herr S a n d l e r: Jag vill endast påpeka med anledning av herr Heymans yttrande, att den summa av redovisningsvärden, som skulle motsvara det allmänna saluvärdet, är summan av de redovisningsvärden, som äsättas vid taxeringen med ledning av allmänna saluvärden. Skogsmarkens taxering ligger utanför detta. Om herr Heyman läser 6 §, skall han finna av dess uppställning, att det allmänna saluvärdet tillämpas beträffande de andra värdena, men icke beträffande skogsvärdet.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr förste vice talmannen, att med anledning av de yrkanden, som därunder framstälts, propositioner komme att göras, först särskilt beträffande den nu föredragna paragrafen samt vidare särskilt angående de därtill hörande anvisningarna.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen till en början jämligt de i avseende å 8 § förekomna yrkandena propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på paragrafens antagande med den lydelse, som förordats i den av herr Wohlin m. fl. därom avgivna reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

~~Den, som godkänner 8 § i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 36 under I tillstyrkta förordningsförslaget, röstar~~

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes för ifrågavarande paragraf den lydelse, som förordats i den av herr Wohlin m. fl. därom avgivna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

Ja— 88;
Nej — 40.

Herr förste vice talmannen yttrade nu, att sedan vid den utgång, den nyss företagna omröstningen erhållit, herr *Wohlins* yrkande beträffande de till 8 § hörande anvisningarna förfallit, i avseende å dessa anvisningar kvarstodo följande yrkanden: 1:0), av friherre *Fleming*, att förslaget i denna del skulle godkännas med rättelse av det av honom under överläggningen anmärkta redaktionsfel i det att de å näst sista raden förekommande orden "allmänna saluvärdet" skulle utbytas mot "det enligt 6 § åsatta värdet"; 2:0), av herr *Nilson, Karl August*, att anvisningarna skulle godkännas med den ändring, som påyrkats i den av honom och herr *Olsson* i Ramsta därom avgivna reservationen; samt 3:0), av herr *Heyman*, att anvisningarna skulle godkännas med den av honom reservationsvis förordade ändring.

Sedermera gjorde herr förste vice talmannen propositioner, först på godkännande av utskottets förslag i den förevarande delen oförändrat samt vidare enligt nyss berörda tre yrkanden; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse propositionen på bifall till friherre *Flemings* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Heyman* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits bifall till herr *Heymans* yrkande, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner de till 8 § hörande anvisningar med den av friherre *Fleming* anmärkta rättelse i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 36 under I tillstyrkta förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande anvisningar med den ändring, som förordats i den av herr *Heyman* därom avgivna reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 76;
Nej — 40.

9—12 §§.
Godkändes.

Instruktionen för värdesättning å skogsmark och växande skog.

Friherre *B a r n e k o w*: Herr talman! I mitt yttrande i går

nämnde, jag, att jag vid denna punkt ämnade framkomma med yrkande om bifall till herr Olssons i Ramsta reservation beträffande antalet år, efter vilka medelpriset skulle beräknas. Nu ber jag emellertid få meddela, att det synes finnas möjlighet att åstadkomma full enighet mellan bevillningsutskottets medlemmar såväl i denna kammare som i andra kammaren, ifall vi få lov att ändra tidsberäkningen, och jag ber därför, herr talman, att få yrka återremiss till utskottet av hela instruktionen.

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m. (Forts.)

Friherre F l e m i n g: Jag ber få säga, att detta yrkande icke från utskottets sida kommer att möta något motstånd, utan jag ber att få instämma i yrkandet om återremiss.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmanen, att i avseende å den nu föredragna delen av ifrågavarande förordningsförslag endast yrkats att densamma skulle visas åter till utskottet.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av ifrågavarande instruktion samt vidare på dess återförvisande till utskottet, och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av det under behandling varande förordningsförslaget.
Godkändes.

Det av utskottet i betänkandet nr 36 under II tillstyrkta förslaget till förordning om fastighetstaxering åren 1923 och 1924.
Godkändes.

Utskottets i betänkandet nr 36 gjorda hemställan.

Bifölls i vad den ej kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut.

Det av utskottet i betänkandet nr 37 förordade förslaget till förordning om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid allmän fastighetstaxering år 1922.

1—9 §§.
Godkändes.

10 §.
Denna paragraf lydde sålunda:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

1 m o m. Vid beredningsnämndens sammanträden, vilka hållas å lämpligt ställe i orten å tider, som av ordföranden bestämmas, är ordföranden föredragande och ansvarig för att nödigt protokoll föres.

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

2 m o m. Vid nämndens första sammanträde och innan uppskattningsarbetet tager sin början åligger det ordföranden att avgiva noggrann redogörelse ej mindre rörande de enhetsvärden, som föreslagits vid det i 4 § omförmälda sammanträdet, samt de värderingsgrunder i övrigt, som å detta sammanträde ansetts böra inom distriktet tillämpas, än även rörande samtliga de köp av jordbruksfastighet inom distriktet, som under senaste fem åren förekommit, samt de slutsatser beträffande *fastighetsvärdena* i orten, som enligt ordförandens mening kunna dragas av dessa köp. Finnas inom distriktet fastigheter med skog, bör i redogörelsen tillika lämnas upplysning om de anvisningar, som i fråga om värdesättning av skogsmark och växande skog lämnats vid det ovan omförmälda sammanträdet. Redogörelsen ävensom beredningsnämndens mening härom böra protokollföras.

(i utskottets förslag:)

2 m o m. Vid nämndens första sammanträde och innan uppskattningsarbetet tager sin början åligger det ordföranden att avgiva noggrann redogörelse ej mindre rörande de enhetsvärden, som föreslagits vid det i 4 § omförmälda sammanträdet, samt de värderingsgrunder i övrigt, som å detta sammanträde ansetts böra inom distriktet tillämpas, än även rörande samtliga de köp av jordbruksfastighet inom distriktet, som under senaste fem åren förekommit, samt de slutsatser beträffande *fastigheternas allmänna saluvärden* i orten, som enligt ordförandens mening kunna dragas av dessa köp. Finnas inom distriktet fastigheter med skog, bör i redogörelsen tillika lämnas upplysning om de anvisningar, som i fråga om värdesättning av skogsmark och växande skog lämnats vid det ovan omförmälda sammanträdet. Redogörelsen ävensom beredningsnämndens mening härom böra protokollföras.

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Härefter åligger det nämnden att föreslå och uti härför avsedda kolumner i fastighetslängden införa det eller de värden, nämnden anser varje fastighet i distriktet böra åsättas, därvid beträffande varje mera ensartad del av distriktet början göres med de jordbruksfastigheter, som under de senaste fem åren gått i handel, varefter ordningen i fastighetslängden följes.

Vid taxering av fastighet med växande skog har nämnden att iakttaga föreskrifterna i instruktionen för värdesättning av skogsmark och växande skog, varjämte det åligger nämnden att för varje sådan fastighet i fastighetslängdens anmärkningskolumn anteckna de vid värdeberäkningen begagnade sifferbeteckningarna för rotvärde per kubikmeter, medelbonitet och relativ skogstillgång i nu nämnd ordning.

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Vid dessa värdeberäkningar äger nämnden åtnjuta biträde av skogs-

sakkunnig person, som länsstyrelsen efter förslag av domänstyrelsen eller länets skogsvårdsstyrelse därtill förordnar.

Förordningsförslag om allmän fastighets-taxering år 1922 m. m.
(Forts.)

(i utskottets förslag:)

Vid dessa värdeberäkningar äger nämnden åtnjuta biträde av skogs-sakkunnig, som länsstyrelsen därtill förordnar, och må länsstyrelsen från domänstyrelsen samt länets skogsvårdsstyrelse eller skogsvårdsnämnd inhämta förslag angående för ändamålet lämpliga personer.

(i Kungl. Maj:t förslag:)

(i utskottets förslag:)

Nämnden äger, där så anses erforderligt, tillkalla sakkunnigt biträde för taxeringen i övrigt, börande dock länsstyrelsens tillstånd härtill före tillkallandet inhämtas.

3 mom. Beslut må icke kunna fattas av beredningsnämnd, vars distrikt omfattar blott en kommun eller del därav, därest icke ordföranden och minst två ledamöter äro närvarande, ej heller av beredningsnämnd, omfattande två eller flera kommuner, därest icke, utom ordföranden, en ledamot från varje kommun är tillstädes; börande ordinarie ledamot, som är förhindrad att tillstädeskomma, i sitt ställe kalla sin suppleant och tillika härom underrätta ordföranden.

Därest vid föresläende av fastighetsvärde skiljaktiga meningar inom beredningsnämnden uppstå, skall den mening gälla, varom de flesta sig förenat, samt, om rösterna utfalla lika, den, som ordföranden biträder.

Ordföranden åligger att i alla de fall rörande värdesättning, då hans mening icke gjort sig gällande, i härför avsedd kolumn i fastighetslängden upptaga det värde, han ansett böra föreslås; varande det jämväl var och en av de övriga ledamöterna av beredningsnämnden obetaget att få sin särskilda mening till protokollet antecknad eller, skriftligen avfattad, vid protokollet fogad, om den senast vid protokolljusteringen föreligger.

I fråga om jäv för ordförande eller ledamot i beredningsnämnd gäller vad i 52 § 3 mom. taxeringsförordningen stadgas beträffande ordförande och ledamot i beskattningsnämnd.

Vid denna paragraf hade reservation anförts av friherre Fleming samt herrar Antonsson, Wohlin, Ahlmans Olof Olsson, Jonsson i Hökhult, Olsson i Kullenbergstorp, Olsson i Ramsta, Kant och Brännström, vilka ansett, att det stycke, som började med orden "Härefter åligger det nämnden..." och slutade med orden "i fastighetslängden följes" bort i utskottets förslag hava följande lydelse:

"Härefter åligger det nämnden att föreslå och uti härför avsedda kolumner i fastighetslängden införa det eller de värden, nämnden anser varje fastighet i distriktet böra åsättas."

Friherre Fleming: Vid denna paragraf finnes en reservation,

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

som i ett föregående anförande redan är omnämnd. Det gäller nämligen uteslutande av följande ord: "därvid beträffande varje mera ensartad del av distriktet början göres med de jordbruksfastigheter, som under de senaste fem åren gått i handel, varefter ordningen i fastighetslängden följes". Jag tror, att det är mera överensstämmande med hela taxeringens anda enligt § 6, där det just fastslås, vilka värdena skola vara, att man utesluter dessa ord, emedan, om de stå kvar, taxeringsmyndigheterna lätt kunna förledas att börja allt för mycket fundera på försäljningsvärdena under de senare åren och därigenom möjligen delvis komma att sätta värdena för högt och i andra fall kanske för lågt. Jag tror, att det kan verka vilseledande, om dessa ord stå kvar, och ber därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr S a n d l e r: Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att vad som föreslås från utskottets sida är likalydande med Kungl. Maj:ts förslag. Det innebär helt enkelt, att man skall vidtaga den praktiska anordningen beträffande taxeringsförfarandet, att man giver taxeringsmyndigheterna den anvisningen, att de böra begynna med taxeringen av de fastigheter, för vilka de hava några utgångspunkter genom köpeskillingar. Därigenom ändras naturligtvis ingenting i de grunder, som i den andra författningen om fastighetstaxering äro fastslagna beträffande alla de olika hänsyn, som skola tagas, då det gäller att bedöma, huruvida dessa köpeskillingar skola läggas till grund för taxeringen och sålunda anses utgöra ett rätt uttryck för de allmänna saluvärdena. Men det är klart, att om det skall vara någon mening med att begagna köpeskillingarna som utgångspunkt för denna värdesättning, måste ju det praktiska sättet att gå tillväga vara, att man börjar taxeringsarbetet med att åsätta taxeringsvärden å de fastigheter, som gått i handel.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Friherre B a r n e k o w: Gent emot den siste ärade talaren får jag säga, att om det vore bevillningsutskottets ledamöter, som vore ordförande i taxeringsnämnderna, kunde hans invändning vara fullkomligt berättigad; men det ligger i sakens natur, att om utskottets förslag till 10 § blir antaget, så komma taxeringsnämndsordförandena att få det intrycket, att det är de faktiska köpeskillingarna och icke det verkliga värdet på egendomarna, som skall ligga till grund för taxeringen. På grund därav ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr S a n d l e r: Det förefaller mig, som om ingen taxeringsnämndsordförande kan gå till sitt arbete utan att läsa följande ord i den blivande författningen angående fastighetstaxering: "Härav följer, att köpeskillning, som under senare tid faktiskt betalats för en viss fastighet, icke får utan vidare anses som ett exakt uttryck för det allmänna saluvärdet." Denna bestämmelse tror jag kommer att vara mera vägledande för taxeringsnämndsordförandena än den omständigheten, att man föreslår nu ifrågasvarande kronologiska ordning vid taxeringen.

Friherre Barnekow: Jag ber att gent emot detta få säga, att då det i båda dessa författningar, som nu hava föredragits, överallt står talat om köpeskillingar, föreställer jag mig, att ingen taxeringsnämndsordförande heller kan förbigå det uttrycket.

Förordningsförslag om allmän fastighetstaxering år 1922 m. m.
(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr förste vice talmannen enligt de yrkanden, som framkommit i avseende å den nu föredragna paragrafen, propositioner, först på paragrafens godkännande samt vidare på dess antagande med den ändring, som förordats i den av friherre Fleming m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslags en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner 10 § i det av bevillningsutskottet i betänkande nr 37 tillstyrkta förordningsförslaget, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes ifrågavarande paragraf med den ändring, som förordats i den av friherre Fleming m. fl. därom avgivna reservation.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 64;

Nej — 59.

11 §.

Godkändes.

12 §.

Denna paragraf hade följande avfattning:

Fastighetstaxeringen på landet och i stad verkställes av särskilda taxeringsnämnder, en var inom dess distrikt. Fastighetstaxeringsnämnd skall bestå av ordförande samt på landet sex och i stad fyra ledamöter.

Länsstyrelsen har att indela länet i fastighetstaxeringsdistrikt, vilka böra givas den omfattning, som för taxeringsarbetets behöriga gång inom därtill anslagen tid anses lämpligt.

Varje stad bör i allmänhet utgöra ett taxeringsdistrikt; länsstyrelsen dock obetaget att, där sådant anses nödigt, uppdelas stad i två eller flera distrikt.

Förord-
ningsförslag
om allmän
fastighets-
taxering år
1922 m. m.
(Forts.)

Reservation hade anmälts av herr *Åhlmans Olof Olsson*, vilken hemställt, att paragrafen bort i utskottets förslag hava följande lydelse:

"Fastighetstaxeringen på landet och i stad verkställes av särskilda taxeringsnämnder, en var inom dess distrikt. Fastighetstaxeringsnämnd skall bestå av ordförande samt *på landet* sju och *i stad* fem ledamöter. Länsstyrelsen har att indela länet i fastighetstaxeringsdistrikt, vilka böra givas den omfattning, som för taxeringsarbetets behöriga gång inom därtill anslagen tid anses lämpligt.

Varje stad bör i allmänhet utgöra ett taxeringsdistrikt; länsstyrelsen dock obetaget att, där sådant anses nödigt, uppdelas stad i två eller flera distrikt."

Herr *O l s s o n, Å h l m a n s O l o f*: Under återopandande av den motivering jag i går lämnade för mitt ändringsförslag beträffande förevarande paragraf får jag hemställa om bifall till min reservation, som går ut på att taxeringsdistriktet skulle få utse *tre* ledamöter i stället för enligt utskottets förslag två ledamöter i fastighetstaxeringsnämnden.

Friherre *F l e m i n g*: Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med framkomna yrkanden gjordes propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare på antagande av det förslag till paragrafens lydelse, som förordats i den av herr *Åhlmans Olof Olsson* vid lagrummet anförda reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Övriga delar av nu ifrågakommande förordningsförslag.

Godkändes.

Utskottets i betänkandet nr 37 gjorda hemställan.

Bifölls i vad den ej kunde anses besvarad genom kammarens föregående beslut.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna. *Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.*

I en inom andra kammaren av herr *Pehrsson* i Göteborg m. fl. väckt motion, nr 140, hade hemställts,

1) att tiden för kristendomsundervisningen måtte i varje undervisningsavdelning utsträckas till minst 3 timmar i veckan, och

2) att föreskrift måtte givas, att i vederbörlig ordning godkänd lärobok skulle användas vid sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen.

I en annan, likaledes inom andra kammaren väckt motion, nr 143, hade herr *Johanson* i Huskvarna m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådan ändring måtte vidtagas i undervisningsplanen för rikets folkskolor av den 31 oktober 1919, att tiden för kristendomsundervisningen i regeln utsträcktes till tre timmar i veckan.

Andra kammarens första tillfälliga utskott, till vilket motionerna remitterats, hade i avgivet utlåtande på anförda skäl hemställt, att motionerna nr 140 och 143 icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Vid sistberörda utlåtande hade fogats reservation av herrar *Björkman* i Norrköping, *Johansson* i Edsbyn, *Bergström* i Högsön, *Larsson* i Jonsjö och *Wallerius*, vilka på återopade grunder hemställt, att andra kammaren för sin del måtte besluta att i anledning av nämnda motioner riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådan ändring måtte vidtagas i undervisningsplanen för rikets folkskolor av den 31 oktober 1919, att tiden för kristendomsundervisningen i regel utsträcktes till tre timmar i veckan.

Vid föredragning av andra kammarens utskotts utlåtande hade samma kammare, med avslag å utskottets hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen, varefter ärendet överlämnats till första kammaren, som remitterat detsamma till sitt första tillfälliga utskott, vilket i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar *Lundberg* och *Carlsson*, vilka anförde:

”Vi anse i likhet med skolöverstyrelsen och andra kammarens första tillfälliga utskott, att det endast genom praktisk tillämpning av 1919 års undervisningsplan under den fastställda treåriga övergångstiden kan

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna. ådagaläggas, huruvida den tid, som i den nya undervisningsplanen är anslagen för ämnet kristendomskunskap, är tillräcklig eller ej. På grund härav anse vi, att utskottet hade bort hemställa, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.”

(Forts.)

Herr L u n d b e r g: Herr vice talman, mina herrar! Den, som under många år undervisat i en skola, vet alltför väl, att man icke på förhand kan säga, om exempelvis en ny skolbok är fullt lämplig eller ej, eller om nya kurser och timplaner passa samman eller icke. Det nya måste först under någon tid prövas, innan man därom kan fälla något vederhäftigt omdöme. Så mycket mer måste detta bliva fallet, när det är fråga om en fullständig omläggning av hela planen för undervisningen. Därför har också det ojämförligt största antalet av skolans män ansett sig böra uppskjuta sina omdömen om den nya undervisningsplanen till dess man prövat den, detta så mycket mer som man har de bästa förhoppningar om att den nya planen skall komma att visa sig vara ett betydande framsteg. Ingenting är fullkomligt här i världen. Det är mycket möjligt, att en eller flera av planens detaljer böra och kunna ytterligare förbättras, men vilka dessa detaljer äro eller huru de skola behandlas, därom kan endast vunnen erfarenhet upplysa.

Man tyckes också vara enig om riktigheten av dessa åsikter i allt övrigt utom beträffande de förändringar, som vidtagits med ämnet kristendomskunskap.

Den massmotion, som av herr Pehrsson i Göteborg m. fl. i andra kammaren väckts angående omläggningen av kristendomsundervisningen i folkskolan, blev redan inom samma kammares första tillfälliga utskott så illa åtgången, att icke ens motionärerna själva vågade reservationsvis hålla fast vid sina yrkanden. Så uppgåvo de icke blott kravet på att föreskrift skulle givas, att i vederbörlig ordning godkänd lärobok skulle användas vid sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen, utan även yrkandet på att tiden för kristendomsundervisningen måtte i varje undervisningsavdelning utsträckas till *minst tre timmar* i veckan, något som, inom parentes sagt, går långt utöver vad skolöverstyrelsen föreslagit, i det denna hade nöjt sig med två timmar för småskolestadierna i heltidsläsande skolor och en timme för samma stadier i halvtidsläsande samt två timmar för de sistnämnda skolornas folkskolestadier. Från yrkandet på *minst tre veckotimmar för varje undervisningsavdelning* har man retirerat till herr Johansons i Huskvarna m. fl. yrkande på att tiden för kristendomsundervisningen i *regeln* måtte utsträckas till tre timmar i veckan. Det är allt som är kvar av de båda massmotionerna, och frågan kommer sålunda i ett mycket reducerat skick till denna kammare.

Emellertid vet var och en, att striden har stått och står om något helt annat och vida mera än frågan om två eller tre veckotimmar för kristendomsundervisningen. Det gäller om man skall lyckas omintetgöra en reform, som avser att från den förnedring, i vilken nämnda un-

dervisning har befunnit sig, föra den upp på ett högre plan. Givetvis bör detaljen om timplanen, i den mån den för närvarande kan bedömas, ses i samband med reformen i dess helhet. Jag är även viss om att efterföljande talare komma att så göra, varför jag ej tvekar att ingå på hela frågan. Det kan icke undgås, ty det är ju därom agitations- och opinionsyttringarna ha rört sig.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Ingen skall då kunna förneka, att icke de förändringar, som den nya planen inför beträffande kristendomsundervisningen, totalt bryta med det gamla systemet. Vad var det då som utmärkte detta system? Framför allt en mekanisk, själsdödande utanläsning. Verbalism och memorermaterialism nedtryckte detta ämne mer än något annat. Katekesens dogmatiska och för barn mestadels osmältbara lärostoff rabblades om och om igen, många, många gånger under skoltiden. Det eviga tjetet om katekesdogmerna blev till en plåga för både barn och lärare, varför även ingen bok blivit så impopulär som katekesen, och oviljan mot denna bok och detta system har i vida kretsar övergått till ovilja mot allt vad religion och religionsundervisning heter. Då det dogmatiska innehållet på många punkter står i skarp kontrast till den religiöst intresserade, bildade allmänhetens sanningsmedvetande, så inträffar det ofta, att barnen vid mognare ålder inse ohållbarheten av mycket som skolan lärt, och då betrakta de alltsammans som lögn och vända sig med harm och förbittring mot både skolan och hennes religionsundervisning. Det är visst icke de dåliga lärjungarna utan oftast de begåvade, de vetgiriga och de ideellt anlagda.

Nu är jag säker på att mängden säger, att detta är att måla för svart och att han själv har erfarenhet av en relativt god kristendomsundervisning. Jag skall icke förneka, att sådan förekommit, men i så fall har det skett i trots av det härskande systemet. Rättvisligen skall också erkännas, att på grund av den kritik, som riktats mot metoden, utanläsningen av katekesen på många ställen blivit under de sista åren betydligt inskränkt.

Man måste fråga sig, hur ett sådant system kunnat hålla sig under folkskolans snart åttioåriga tillvaro. Man talade i andra kammaren om hur konservativ man är i sin uppfattning om det, som hör till religionen, och detta kan vara en förklaring. Men därjämte finnas andra. En viktig anledning har varit seminariernas efterblivenhet på denna punkt. Där har sedan gammalt praktiserats just en sådan kristendomsundervisning som den jag skildrade. Där det varit som värst hade man digra luntor av anteckningar, innehållande förklaringar till långkatekesen. Dessa anteckningar skulle ordagrant inpluggas. Det kostade mycken tid och möda, och elevhumorn kallade systemet "gröna nöden". För omkring 15 år sedan togo tidningarna itu med denna vrångbild av kristendomsundervisning. "Gröna nöden" försvann men icke den anda, som framalstrat den. Den lever nog där och var kvar, fastän det skall villigt erkännas, att religionsundervisningen vid seminarierna de sista åren blivit betydligt förbättrad. Man får dock komma ihåg,

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

att flertalet nu i tjänst varande lärare fått sin utbildning efter den gamla ordningen. I folkskolorna hölls denna uppe genom gammalmodiga inspektörer, som visserligen nu äro avlösta av andra, men det är icke så många år sedan en statens folkskoleinspektör i Skåne vid sina besök i distriktets skolor utmärkte sig genom att ge konstiga katekesuppgifter, såsom då han på flera platser befalld lärarna att undervisa om de olika ställen i katekesen, där ordet *daglig* förekom.

Mot den själlösa katekesutanläsningen uppstod tidigt en skarp opposition. Folkskolans lärare ha på snart otaliga möten yrkat på reformer. *Från dogmat till evangeliet!* blev reformvännernas lösen. Man krävde en återgång till Jesu egen förkunnelse, som man ansåg vara bättre än någon katekes. Redan 1893 hörde jag Fridtjuv Berg utveckla sitt program för en reform av skolans religionsundervisning, och det är i huvudsak detta program, som nu blivit förverkligat. Reformkraven ha även framförts i riksdagen av bönder, frikyrkliga samt av skolans och bildningens representanter, men kyrkomötet har med alla sina skrivelser, nämnder och kommittéer lyckats förhindra varje lösning. Det har endast velat vara med om en ny katekes, och de nya katekesförslagen ha blivit allt sämre. 1878 års katekes var en avgjord försämring av den Lindblomska. I mångt och mycket avskrev man Lindblom men trängde det etiska momentet tillbaka för det strängt ortodoxa. Det är så betecknande för den syn man hade på saken, att man ej ville medtaga det Lindblomska stycket om arbetets nytta, vilket ju som bekant lyder: "Arbete befordrar hälsa och välbstånd, hindrar många tillfällen till synd, hjälper oss att emotstå onda begärelser samt bidrager till tröst och sinnesstyrka i motgången". Jag har hört, att man skulle hava ansett detta stycke irrlärligt, men vari irrlärligheten ligger, har jag aldrig kunnat förstå. I mer än 40 år har denna behärda, ortodoxa katekes varit barnaplågan i våra skolor, och otroligt mycken tid, arbete och kostnad har nedlagts för att inlära dess kalla, oförståeliga satser. Då kritiken över katekesplugget blev allt starkare, satte sig kyrkomötet i rörelse för att, såsom det hette, åstadkomma en tidsenlig lärobok. Många förslag framkommo, och till slut framlade den s. k. katekesnämnden ett förslag, som var utarbetat av tvenne biskopar. Det var sådant, att man inom alla för kristendomsundervisningen intresserade pedagogiska kretsar genast insåg, att det var oantagligt, och det blev liksom andra förslag lagt på hyllan.

Under den tid kyrkomötet sysslat med dessa ofruktbara men kostsamma försök, ha alla upplysta vänner av en förbättrad kristendomsundervisning allt mer vänt katekesen ryggen. Vederbörande ha ansett sig nödsakade att så småningom uppgiva kravet på utanläsning av den stora katekesen. I stället retirerade man till Luthers lilla katekes såsom något rent av ofelbart. För kristendomsundervisningen intresserade skolmän ha allt mer insett, att lillkatekesens pedagogiska värde är synnerligen ringa, vilket också kommit till uttryck i de yttranden angående denna sak, vilka inkommit till skolöverstyrelsen. Ingen vill förneka, att

det finnes värdefulla ting i Luthers lilla katekes, men man anser, att dessa finnas bättre framställda i Jesu tal och liknelser och framför allt i bergspredikan. Riksdagen har tidigare tagit ställning till de riktlinjer, som blivit följda i den nya undervisningsplanen. År 1915 väckte herr Sterne i andra kammaren en motion om att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes utarbета sådana bestämmelser i den nya normalplanen för folkskolan, att undervisningen i kristendom måtte komma att helt grunda sig på läsning av bibeln eller i särskilda böcker sammanförda bibeltexter utan användande av dogmatiska utläggningar i form av läro- och läxböcker samt att den därigenom inbesparade tiden skulle användas till utökande av den historiska kursen i folkskolan. Utskottet avstyrkte motionen, men andra kammaren biföll en vid utskottet fogad reservation, ur vilken jag skall be att få citera följande: "Så långt ifrån att endast den dogmatiska undervisningen förmår bibringa barnen en verklig kunskap, vinnes detta mål bättre och säkrare genom en rent historisk framställning, i vilken religiöst och etiskt upphöjda personligheter från olika tider få i sina ord och gärningar träda fram för de unga. Jesu böner, tal, liknelser och handlingar äro sådana, att man gott kan låta dem själva tala till barnen utan vidlyftigt sonderplockande eller långa utläggningar. Härmed är naturligtvis icke sagt, att barnen skola lämnas utan kännedom om grunddragen i kyrkans trosbekännelse. Men denna kunskap får icke inpräntas på ett sådant sätt, att barnen måste göra denna bekännelse till sin egen eller råka i samvetsnöd, emedan de icke lyckats detta, utan bekännelseskrifterna måste insättas i sitt historiska sammanhang och framställas såsom uttryck för den religiösa uppfattningen hos dem, som antagit dessa skrifter. Vad speciellt Luthers lilla katekes beträffar, så finnas ju textorden till denna i bibeln och äro intagna i den av folkundervisningskommittén föreslagna textboken, undantagandes den apostoliska bekännelsen. Denna torde då böra läsas i sammanhang med den första kristna kyrkans historia och som sammanfattning av den religiösa uppfattningen på den tiden. Likaledes kan Luthers lilla katekes i övrigt i korta drag genomgå vid redogörelsen för Luthers liv och verksamhet. Något innötande av denna läroboks långa förklaringar bör naturligtvis icke förekomma. Enkla drag ur andra religioners historia böra meddelas i den mån och till det omfång, som barnens fattningsförmåga och folkskolans strängt begränsade tid medgiva."

Som man ser har sålunda andra kammaren redan för sex år sedan uttalat sig för just de grundlinjer, som vunnit tillämpning i den nya undervisningsplanen. Sedan dess ha många motioner blivit väckta om religionsundervisningens reformering. Det skulle föra för långt att nu ingå på dem.

Mot den genomförda reformen har uppstått en opinionsrörelse, om vilken en folkskoleinspektör yttrar, att den haft mycket litet sakligt men så mycket mer politiskt underlag. På sina håll har den agiterats fram utav helt andra än religiösa bevekelsegrunder eller, för att tala med ka-

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

tekesen, man har som så många gånger förut dolt världsliga och orendade avsikter under ett skrymtaktigt nit för Guds ära. Därom vittna bland så mycket annat de tryckta petitionslistor, om vilka man annonserade i vissa tidningar. Av helt annan art har den frireligiösa opinionen varit, ty den har icke haft någon som helst avsikt att omintetgöra själva reformen, som den tvärtom skattat mycket högt, utan den har endast befarat, att den anslagna tiden var för kort. Deras oro kan jag förstå, även om jag ej kan dela den. För min del vågar jag tro, att den opinion, som vilar på enbart religiösa grunder, snart skall lugna sig inför det faktum, att där man tillämpat det nya snart ett helt läsår, har man iakttagit ett ökat intresse för ämnet, som ju också kommer att bidra till att tiden kan räcka.

Med anledning av de petitioner, som inkommit till Kungl. Maj:t rörande denna sak, har Kungl. Maj:t befallt skolöverstyrelsen avgiva yttrande. Skolöverstyrelsen har infordrat yttrande i ärendet från samtliga statens folkskoleinspektörer, ämneskonferenserna i kristendomskunskap vid folkskoleseminarier, vissa lärarsammanslutningar och domkapitel. Dessa yttranden har jag tagit del av. Ett par yttranden hava ännu icke inkommit, vilket icke inverkar på det hela. Många av dessa yttranden, exempelvis domkapitlens, ha ingen erfarenhet att bygga på. Folkskoleinspektörerna och ämneskonferenserna vid seminarierna kunna åberopa erfarenhet, även om tiden, under vilken det nya tillämpats, ännu är för kort. Det är emellertid ett rikhaltigt material.

Av folkskoleinspektörerna hade 17 eller en tredjedel yttrat sig för tre timmar i hela skolan, under det att två tredjedelar påyrkat antingen ett lägre timantal eller också, att erfarenheten skulle få fölla utslaget. För övrigt förekomma anmärkningsvärda uttalanden. En inspektör yttrar, att Dalarnes folk taga saken med lugn. De inse alltför väl, att frågan om två eller tre timmar har litet med kristendomens vara eller icke vara att göra. En annan inspektör yttrar något liknande. Doktor Knut Kjellmark i Växjö anser, att erfarenheten bör vara det avgörande, men därjämte yttrar han: "Avskaffandet av katekesen som lärobok anser jag vara det mest förtjänstfulla i den nya planen, enär den till en stor del av sitt innehåll aldrig av barn åtminstone kunnat fattas och därför vanligen utgjort en pina att inlära och varpå man förspillt så mycken tid, som kunnat bättre användas. För kristendomsämnet, som jag för min del anser vara av en helt annan art än skolans övriga ämnen och som icke kan betraktas såsom ett vanligt kunskapsämne, bör en särskild läroform användas, och inga andra böcker äro lämpliga än bibeln jämte en textbok samt psalmboken."

Liknande äro förhållandena med de uttalanden, som gjorts av kristendomslärarna vid seminarierna. Ur det yttrande, som avgivits av ämneskonferensen i kristendomskunskap vid folkskoleseminariet i Stockholm må anföras: "Den nya undervisningsplanen, som givit uttryck åt mycket av de sista årtiondenas reformsträvanden, är ägnad att göra kristendomsundervisningen i folkskolan mindre intellektualistisk och

bringa barnen mera i kontakt med den religiösa verkligheten i levande konkreta gestalter. Konferensen kan icke instämma i de anmärkningarna, som gjorts mot undervisningsplanens allmänna innehåll och laggening i fråga om ämnet kristendomskunskap, utan vill avböja ändringar i detta avseende. Böcker äro nödvändiga, såsom en lärobok i kyrkohistoria och en textbok, innehållande valda bibeltexter. Vad angår den sammanfattning av den kristna tros- och livsåskådningen, som undervisningsplanen upptager, håller konferensen före, att en lärobok av traditionell katekestyp, innehållande lärostycken, skulle vara ägnad att gentemot undervisningsplanens intentioner leda in i en intellektualistisk, ofruktbar och systematisk undervisning och således skulle vara till största skada för undervisningen. Beträffande tiden vill konferensen betona, att det stora timantal, som kristendomsundervisningen förut har i folkskolan, säkerligen i flera avseenden länt undervisningen till skada. Konferensen anser att den tid, som undervisningsplanen anslår till ämnet, i allmänhet är lämpligt avvägd. Konferensen anser i varje fall, att större erfarenhet behöver vinnas, innan någon ändring i detta avseende genomföres, helst som en brytning med den traditionella tidsödande undervisningen säkerligen lättast vinnas genom att lärarna tvingas till en sträng ekonomisering av tiden.”

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna
(Forts.)

Konferensen i kristendomskunskap vid Växjö seminarium vill bestämt avstyrka varje ändring i syfte att åt det rent dogmatiska giva större utrymme än det fått i den nu gällande undervisningsplanen. Den uttalar sig emot att Luthers lilla katekes tillerkännes någon annan ställning än den erhållit i undervisningsplanen. Ej heller bör någon ändring vidtagas i fråga om bestämmelserna rörande utanläsningens omfattning. Erfarenheterna under läsåret från därvarande övningsskola visa, att lärobok ej behöves. Tiden är fullt tillräcklig även för sjätte skolåret. Någon oro eller brådska har där ej försports.

Samtliga domkapitel ha yrkat på tre timmar, några därjämte på att församlingar, som så önska, skulle få följa 1900 års normalplan. Man får det intrycket, att domkapitlen, såsom var att vänta, ställa sig fientliga till hela reformen. Likväl ha icke ens där alla reformvänliga röster kunnat utestängas, utan de ha reservationsvis kommit fram.

Vidare ha Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollära- förening samt styrelsen för Sveriges folkskolläreförbund yttrat sig. Den förra yttrar: "Sedan Kungl. Maj:t den 31 oktober 1919 utfärdat kungörelse angående undervisningsplan för rikets folkskolor, har denna i det stora flertalet av landets folkskolor vunnit tillämpning vid läsårets början 1920. Vad som tilldragit sig den största uppmärksamheten i den nya undervisningsplanens bestämmelser har varit, att tiden för kristendomsundervisningen i regel bestämts till två timmar i veckan. Särskilt med anledning därav ingåvos under förra året till Kungl. Maj:t ett flertal framställningar, i vilka bl. a. yrkades, att tiden för denna undervisning måtte utsträckas till tre timmar i veckan. Centralstyrelsen vill med hänsyn därtill uttala, att några förändringar i nu gällande be-

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna. stämmelser i fråga om tiden för kristendomsundervisningen icke nu böra vidtagas. Först när den nya ordningen prövats och erfarenhetet vunnits om dennas verkningar, vore tiden inne att upptaga frågan till förnyad prövning.”

(Forts.)

I samma riktning yttrar styrelsen för Sveriges folkskolläraförbund: ”Beträffande den del av de ifrågavarande framställningarna, som rör önskemål i fråga om förändring av kristendomsundervisningens allmänna innehåll och planläggning, anser förbundsstyrelsen, att den nya undervisningsplanen tillmötesgått de reformsträvanden och önskemål, som under senare tid allmänt framförts såväl från lärare som från barnens målsmän. En kritik av densamma kan i varje fall ej anses grunda sig på erfarenhet vid dess tillämpning. Den uppfattning om kristendomsundervisningens mål, som ligger till grund och anförts som motivering för planen, synes alltjämt äga giltighet och det förefaller, som om den icke i de ifrågavarande framställningarna blivit vederlagd. Förbundsstyrelsen vill rörande yrkandet i den senare delen av de berörda framställningarna som sin mening hava uttalat, att det icke ännu låter sig sägas, att den för kristendomsundervisningen anslagna tiden skulle med hänsyn till den fastställda kursplanen vara för kort. Innan den nya undervisningsplanen hunnit prövas och arbetet enligt densamma vunnit nödig stadga, måste det anses principiellt oriktigt att genom ett uppriivande av en av dess detaljer bringa oreda i hela planen. Därigenom skulle de många med övergångstiden förenade olägenheterna ytterligare ökas.”

Genom den skedda omläggningen har en mycket större tidsbesparing vunnits än man är böjd för att tro. Jag skall be att få visa detta med ett exempel. I stället för tredje artikeln har man nu att behandla Jesu liknelse om den förlorade sonen. Huru enkel, vacker och föga tidskrävande är icke denna liknelse i jämförelse med den svåra tredje artikeln, vars många stycken i långkatekesen kräva en mångdubbelt längre tid! Ha barnen i hjärta och sinne och även i minne tillägnat sig denna liknelse, så ha de en åskådlig kunskap om synd, ånger och förlåtelse, mycket värdefullare än det system av lärosatser, som innehålles i tredje artikeln. Det finnes också mycket större utsikter till att denna liknelse skall bli kvar för livet, under det att tredje artikelns konstiga stycken äro glömda ett halvt år efter skoltidens slut. För riktigheten av dessa tankar kan man till och med åberopa Tegnér, som i ett av sina så tanke-digra skoltal yttrar: ”Ett enda kapitel i Johannes, som alls intet dogmatiskt innehåller, är mer värt än alla katekeser och alla teologiska system tillsammans. Det är en helt annan värld för den unga själen, där doftar en helt annan doft, där strålar ett helt annat ljus, icke ett vetenskapligt utan ett himmelskt.”

Enligt min och mångas mening är frågan om de två eller tre timmarna ingen kardinalpunkt för den genomförda reformen. Den är en ren praktisk-pedagogisk fråga. När det hela varit föremål för ett omsorgsfullt övervägande, varför skall man då nu ändra denna detalj?

Om man i lugn och ro under övergångstiden får lov att på olika skolstadier pröva både två och tre timmar, så vinner man erfarenhet om vilket, som behövs. För egen del har jag varit i tillfälle att tillämpa den nya planen med dess två veckotimmar. Det skedde i femte klassen under sista höstterminen. Vid terminens slut hade vi läst icke fullt halva årskursen, men då vårterminen är en månad längre, drog jag den slutsatsen, att den klassens årskurs kunde mycket väl genomgås med två veckotimmar. Samma erfarenhet säga sig en hel mängd andra lärare ha, ja, även av dem, som tillhöra denna kammare. I likhet med många andra hade jag tänkt mig, att en tredje timme skulle tillsättas i någon viss klass och då naturligtvis i avgångsklassen, där barnen ha betydligt större mognad, men jag har sedan jag gjort de nyss nämnda erfarenheterna i femte klassen, och sedan jag dessutom läst utlåtandet från Växjö seminarium, där det förklaras, att dess övningsskola mycket väl kunnat hinna med kursen även i sjätte klassen, måst uppge denna åsikt. Även detta är naturligtvis en sak, som erfarenheten kan ge svar på.

För övrigt kan jag icke dela deras mening, som anse, att den tid, som är bestämd till morgonbön och som utgör lika mycket som $1\frac{1}{3}$ lärotimme per vecka, ej skulle få medräknas. Kristendomsämnets uppgift och möjlighet är ju även och icke minst att påverka viljan och känslan, och det vore väl underligt, om denna $1\frac{1}{3}$ lärotimme, som användes till morgonbön, psalmsång och bibelläsning, skulle anses mindre värdefull för detta ämne. Medräknas denna tid, så användes för kristendomsämnet i A-skolorna $3\frac{1}{3}$ lärotimme per vecka. Det är vidare en känd sak, att det ämne, med vilket dagsarbetet börjas, det som har första timmen på schemat, som ju ämnet kristendoms-kunskap vanligen har, därigenom är gynnsamt ställt, då både barn och lärare äro pigga och uppmärksamheten större än senare på dagen, då trötthetskänslan gör sig gällande.

Ingen, som påyrkat en tredje timme, har heller sagt, varifrån denna timme skall tagas. Det hade varit önskvärt med ett förslag därom; man vet ju, att ämnena trängas på skolans schema. Såväl naturkunighet som historia och geografi ha förut icke haft mer än två timmar och därmed ha rätt goda resultat kunnat nås. Hade dessa haft möjlighet till en sådan förstärkning av $1\frac{1}{3}$ lärotimme, som tiden för morgonbönen innebär för kristendomsämnet, så hade dessa ämnen, vad tiden beträffar, varit mycket gynnsamt ställda. Naturligtvis kan en tredje timme anskaffas, men det bör ej ske, om ej behov föreligger, och detta är ännu icke bevisat, ty det ämne, från vilket timmen skall tagas, kommer att bli lidande.

För övrigt är jag livligt övertygad om, att det resonemang, som säger, att ju fler timmar kristendomsämnet kan få, dess bättre, är felaktigt. Det är min bestämda mening, som även uttalats av kristendoms-lärarna vid Stockholms folkskoleseminarium, att det är själva det stora timantal kristendomsämnet haft, som, jämte den skadliga pluggmetoden, länt denna undervisning till skada. Grundvillkoret för att

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna
(Forts.)

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

denna undervisning skall få önskvärt resultat är att den kan väcka ett levande intresse, men detta är alldeles omöjligt, om samma sak skall tagas om och om igen, samt ända upp till 16 gånger under hela skoltiden. Det är att träka ut barnen och ge dem leda vid den nötta läxan. På kristendomsundervisningen bör läggas en kvalitativ och icke en kvantitativ synpunkt.

Utom detta lider den i andra kammaren antagna reservationen av en oklarhet, som gör, att den blir svår att tillämpa. När det heter, att tiden för kristendomsundervisningen *i regel* skall utsträckas till tre timmar i veckan, så kan väl därmed icke menas de skolor, som endast ha halv undervisningstid och som uppgå till 5,404. Sådana skolor ha ju alltid måst vidkännas tidsminskning i alla ämnen. Ej heller får man veta, om med uttrycket *i regel* åsyftas även småskolorna, vilkas antal uppgår till 7,290. I skolöverstyrelsens förslag ingick endast två timmar för småskolan, och även sådana skolmän, som påyrkat tre timmar för den egentliga folkskolan, nöja sig med två timmar för småskolan. Skulle man ej avse småskolorna och de halvtidsläsande skolorna, så återstå endast 4,391 av de 17,085 skolorna eller blott 25 procent av dessa olika slag av skolor, som äro innefattade i uttrycket *i regel tre timmar i veckan*.

Vad till sist de föreslagna böckerna beträffar, så bör man vara mycket försiktig, så att man ej må åter komma in i den gamla slentrianen. Att det skulle möta så stor svårighet att ge en kort sammanfattning av den kristna tros- och sedeläran, tror jag icke. De blivande lärarna komma naturligtvis att övas däri, och de i tjänst varande lärarna ha ju böcker att tillgå. Om läraren skall ge en sammanfattning av sedeläran, så kan han exempelvis vända sig till Wadéns lilla vackra bok "Tio bud", icke för att framställa den för barnen, utan för att själv hämta impulser därifrån. Han får då med i sin sammanfattning ett sanningsbud, vilket saknas i dekalogen. Han slipper dennas orimliga sammanställning av att frukta och älska. Likaså slipper han att jämställa nästans hustru med oxar och åsnor, vilket är ännu mera olämpligt, sedan kvinnan tillerkänts en med mannen jämbördig ställning. En handbok för *läraren* kan ju dock vara önskvärd, och det är ju meningen, att en sådan skall åstadkommas. För *barnen* bör införas en textbok, vilken enligt min mening bör vara försedd med illustrationer, även om den därigenom fördyras. Illustrationer tilltala barnasinnets och öka även barnens intresse. Det blir ju dessutom därigenom ett utmärkt tillfälle att utan någon tidsförlust ge barnen en liten antydning om den kristna konsten.

Jag vet mycket väl, att man mot oss kommer att slunga den beskyllningen, att vi vilja avkristna det svenska folket och att detta skulle vara en början. Det slagordet biter icke hårt, därtill har det använts alltför vårdslöst av helt andra än religiösa bevekelsegrunder och av personer, som stå fullkomligt främmande för allt vad religion och social etik heter. Jag kan dock begagna tillfället att deklarerera, att jag för min del anser en religiös-etisk undervisning, som huvudsakligen grundas på

Kristi egen förkunnelse, vara ett viktigt bildningsmedel, som icke utan skada kan ur skolan borttagas. På samma gång måste jag på grund av de erfarenheter, jag under en snart 30-årig lärarverksamhet gjort, anse det hittills bedrivna katekesplugget motverka det syfte, som man velat vinna.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Till sist vill jag framhålla, att ett bifall till reservationen icke innebär, att vi vare sig för övergångstiden eller för den följande tiden fastslagit två veckotimmar för religionsundervisningen, utan blott att både två och tre veckotimmar skola få provas på olika stadier för att sedan erfarenheten skall få fälla utslaget. Om så skulle inträffa, vilket alls icke är omöjligt, att erfarenheten skulle ge vid handen, att tre timmar behövas, antingen i alla folkskoleklasser eller också i någon eller några av dem, skall jag — och jag är övertygad om att även alla mina meningsfränder skola göra detsamma — villigt böja mig för detta erfarenhetens utslag. Men så länge någon sådan erfarenhet icke föreligger, anse vi det vara orimligt att nu intaga den ståndpunkten, att man vill ha tre timmar överallt på alla skolstadier.

Herr greve och talman! Med anledning av det anförda ber jag att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till den av mig och herr Carlsson avgivna reservationen.

Under detta anförande hade herr talmannen inkommit.

Herr Borell: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag går att redogöra för de skäl, på vilka utskottet grundat sitt utlåtande, och att bemöta den föregående ärade talaren, är jag i sistnämnda hänseende i det lyckliga läget, att jag behöver bemöta honom allenast i en enda punkt, nämligen ifråga om behovet av ökning av den för kristendomsundervisningen tillmätta tiden. I övrigt är jag i det väsentliga fullt ense med honom, och jag skulle tro, att nästan alla härutinnan dela min mening. Det är ingen, tror jag, som förnekar, att den normalplan för undervisningen i folkskolan, som stadfästes av Kungl. Maj:t på hösten 1919, innebär mycket stora framsteg och har många förtjänster i jämförelse med de äldre undervisningsplanerna. Detta gäller, såvitt jag förstår, icke blott om undervisningsplanen i allmänhet, utan kanske alldeles särskilt om undervisningsplanen i vad den avser ämnet kristendom. Undervisningsplanens författare har fått ett fullt riktigt grepp på sin uppgift. Det kan enligt min mening icke riktas någon invändning mot att man inskränker eller borttager den döda, tyngande minnesläsningen. Det riktas heller i allmänhet ingen invändning mot borttagandet av katekesläsningen och jag skulle tro, att det är mycket få, som skulle önska återinföra katekesen som lärobok. Undervisningsplanens fasthållande vid och framhävande av att undervisningen, kunskapsmeddelandet om kristendomens uppkomst, utveckling och innehåll, skall läggas så, att den tilltalar de ungas sinnen och lämpas efter deras fattningsförmåga samt skall ha till sitt främsta mål att fostra dem till starka, sedliga och religiösa personligheter, är givetvis alldeles riktigt.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna. (Forts.)

Det står således ingen strid om undervisningsplanens utformning och innehåll. Det står, såvitt jag förstår, ingen strid om katekesens vara eller icke vara. Katekesen såsom lärobok torde en gång för alla vara utdömd. Vad striden gäller är endast frågan om undervisningsplanens syfte skall kunna nås, om undervisningen inskränkes till den tid, som enligt undervisningsplanen anvisats. Det är härom striden står, det är härom tvivlen göra sig gällande. Dessa tvivel ha ju, såsom den föregående ärade talaren anfört, tagit sig uttryck i många framställningar till Kungl. Maj:t från korporationer och enskilda, och denna opinionsyttring är så omfattande och så imponerande, att man inte kan annat än fästa största avseende vid densamma. Nu säger den föregående ärade talaren, att det ej finnes någon, som kan visa, att den tid, som enligt undervisningsplanen anslagits till kristendom, är otillräcklig för att bringa lärjungarna en tillräckligt ingående och grundlig undervisning i kristendom, förrän erfarenheten härom givit sitt utslag. Från andra hållet säges, att det ej kan visas att den anslagna tiden är tillräcklig. Skulle det nu vara så, att man ej i förväg kan avgöra, om en undervisningstid av två timmar i veckan är otillräcklig, så borde man, synes det mig, ha gått en annan väg, än man nu har gjort. Man borde gått fram försiktigt, letat sig fram med hjälp av vunnen erfarenhet, minskat den förut kanske för långa tiden varsamt och försiktigt och icke gått längre än erfarenheten givit vid handen, att man kunde gå. Nu har man gått den motsatta vägen, man har genast gått till en nedsättning av timtalet, som är synnerligen stor, så att åt detta viktiga ämne har givits i förhållande till andra ämnen ett mycket ringa utrymme på skolschemat. Det finnes för övrigt en viss erfarenhet, som pekar på att den åt kristendomsundervisningen tillmätta tiden är otillräcklig. En jämförelse med förhållandena i realskolan är i detta hänseende vägledande. I realskolans sjätte klass omfattar kursen för kristendomsundervisningen bilder ur kyrkohistorien och timantalet är två timmar i veckan. Enligt vad jag från mycket vederhäftigt håll har försport, anses denna tid av två timmar endast nödortftigt räcka till för att genomgå den anvisade kursen. För de högsta klasserna i folkskolan är kursen densamma, kursen omfattar även där bilder ur kyrkohistorien, men därtill kommer, att under den anslagna tiden dessutom skall genomgå, repeteras och sammanfattas hela kristendomsämnet i den omfattning detsamma erhållit enligt undervisningsplanen. Det är icke möjligt, att detta kan ske på denna korta tid på sådant sätt, att kristendomsundervisningen blir vad den skall vara, en undervisning, som lärjungarna föra med sig ut i livet till styrka för kommande dagar.

Den föregående ärade talaren har också berört frågan om lärobok. Jag har redan förut sagt, att det nu icke är fråga om att återinföra katekesen, icke heller fråga om huruvida över huvud taget läroböcker skola användas eller icke. För min privata del tror jag visserligen, att det blir nödvändigt att skaffa en lärobok. Det är en fullkomlig illusion om man tror, att frånvaron av läroböcker skulle göra, att det behöves

mindre tid för undervisningen. Säkerligen är förhållandet det mot-*Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.*
 satta. Emellertid, frågan om införande av lärobok synes mig för när-
 varande kunna avföras från diskussionen. Denna fråga är, såsom för
 alla torde vara bekant, redan under utredning, och en pristävlan är ut-
 lyst, med vilken man avser att få fram goda förslag till en samman-
 fattning av lärokursen, avsedd till vägledning för lärarna. Detta såsom ett
 första steg, för att man sedan skall kunna gå vidare och åstadkomma en
 lärobok för lärjungarna, om en sådan skulle anses behöflig. Nu gäller frå-
 gan endast tiden. Frågan är, huruvida man kan antaga, att den i under-
 visningsplanen angivna kursen kan genomgås och inläras på tillfreds-
 ställande sätt på den tid, som därför är anslagen, eller icke. För min
 del är jag övertygad om att så icke är förhållandet, och jag vill ytterligare
 framhålla, att när tvekan, huruvida så är förhållandet eller icke, såsom
 även den föregående talaren medgiver, i varje fall finnes, så vore det
 naturligare och riktigare att icke nedsätta det förutvarande timantalet
 längre, än att man med säkerhet kan antaga, att timantalet skall mot-
 svara det, som kräves för en tillräcklig och grundlig undervisning. Min
 åsikt är således, att det ur alla synpunkter är klokare att bifalla utskot-
 tets förslag och sedermera, om erfarenheten skulle visa att man kan
 gå längre, då taga ett steg vidare.

Jag tillåter mig att på grund av det anförda yrka bifall till utskot-
 tets förslag.

Herr Berge: Herr talman! Det framgår enligt min mening
 klart och tydligt av de båda motionerna, att det är den stora kärleken
 till *minneskunskapen*, som gjort, att herrar motionärer framkommit med
 dessa motioner. Att det även varit andra bevekelsegrunder, det vill jag
 icke fränkänna dem, men dessa tänker jag icke nu beröra. Om målet
 tyckes nästan fullständig enighet råda, det tyckes vara detsamma för
 motionärerna som enligt undervisningsplanen, och vi äro alla så gott
 som ense om, att det är en sådan kristendomsundervisning, som främjar
 lärjungarnas religiösa och sedliga utveckling, giver dem stöd och kraft
 i livet och danar dem till verkligt religiösa och sedliga människor. Men
 den stora frågan är: kan man genom minneskunskap komma till detta
 mål? Jag för min del skattar minneskunskap mycket högt, särskilt när
 det gäller matematiken och även andra ämnen, men kan man verkligen
 genom att inlära vissa satser, synteser eller system, mer eller mindre
 grundade på dogmatiska spetsfundigheter, komma till ett religiöst liv,
 och kan man få näring för det religiösa livet genom detta? Jag anser,
 att man bör gå till religionshistorien och de religiösa erfarenheterna för
 att få svar på den frågan, och om jag läst svaret rätt, är det nej! Jag
 ber t. ex. att få draga fram kyrkofadern Augustinus. Vad var det som
 gjorde honom till en religiös man? Det var icke dogmatik eller något
 system, utan det var att han läste bibeln. Och om vi tänka oss den bli-
 vande reformatorn Luther, då han låg på det kalla cellgolvet i full för-
 tvivlan och önskade sig döden, var var det han fann sin räddning? Den

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

kom under det han läste bibeln. Det var icke den skolastiska visdom, som han inhämtat förut, som räddade honom. Vad var det som gjorde dessa båda män till klart skinande ljus och djupt religiösa andar? Det var bibelstudiet, icke studiet av dogmer eller system. Och går man till den religiösa erfarenheten, finner man vidare, att brottslingar kunna bli religiösa genom att läsa bibeln, att en hedning kan bli religiös genom att läsa bibeln, och att en vanlig människa, som råkat i sinnesoro och fruktar för sig själv, kommer i jämviktssläge genom att läsa bibeln. Härvidlag hjälper icke, om han kan både stora och lilla katekesen utantill.

Jag anser såsom en synnerligt stor förtjänst hos undervisningsplanen, att den tagit fram bibeln och låtit den dominera i skolan samt tagit hänsyn till den religiösa erfarenheten på detta område. Men herrar motionärer hålla obetingat på minneskunskap. Det torde vara tydligt, trots vad den föregående ärade talaren sade. Det står uttryckligen i båda motionerna om detta, och jag vågar påstå, att detta är icke blott konservatism, utan det är atavism. Vi skola tänka oss, att det funnits kristna i över ett och ett halvt årtusende, som icke kunnat läsa bibeln, därför att de icke haft innanläsningsfärdighet och dessutom bibeln icke funnits på deras modersmål. Vad blev följden? Bibeln delgavs dem genom föreläsningar, den meddelades muntligen, och vi känna, att då bibeln så meddelades, förvanskades den i åtskilliga avseenden. Vad kom sedan? Sedan satte man upp dogmer, och dessa skulle läras utantill, då människorna icke kunde läsa bibeln. Så kom man till minnesläsningsmetoden, och det är bibehållandet av denna, som är rena atavismen, säger jag. Det är meningen — det framhålles i en av motionerna — att inlärandet av ett koncentrerat lärostoff fortfarande skall förekomma. Det är klart och tydligt, att denna minnesläsningsmetod har varit synnerligen tidsödande och givit ett synnerligen negativt resultat. Man har emellertid med kraft och värme drivit den ända till i våra dagar, men nu har äntligen en ljusning inträtt, glädjande nog, en ljusning jämförlig med den, som inträdde, då genom Olaus Petris försorg svenska folket fick bibeln översatt till svenska språket och fick läsa den på svenska. Nu har bibeln kommit till heders igen, och nu kan och skall enligt undervisningsplanen bibeln vara dominerande i skolorna, då det gäller kristendomsämnet. Man får ju säga, att det vidtages åtgärder, för att bibeln skall undanträngas, och att man icke vill låta bibeln bibehålla den plats, som enligt den nya undervisningsplanen är densamma tillförsäkrad, men det vore efter min mening synnerligen lyckligt, om vi i folkskolorna kunde vänja barnen att läsa bibeln, och om bibeln verkligen kunde få en dominerande plats i skolan. Detta att inlära ett koncentrerat lärostoff, såsom det heter i motionen, i stil med den gamla katekesundervisningen eller med tillhjälp av någon lärobok av samma art, anser jag vara en förfelad kristendomsundervisning, och jag vädjar till kammaren att icke giva sitt bifall till utökande av timantalet för ett innötande av abstrakta teser och satser. Dessutom skulle ett utökande av timantalet skade det ämne, från vilket denna timme toges.

Jag har nu uteslutande talat om den religiösa sidan av kristendoms-*Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.* undervisningen, jag skall något litet se även på den moraliska eller etiska sidan, den som gäller inriktandet av känslor och viljelivet samt fantasien. Därvidlag är ju också bibeln det bästa hjälpmedlet. Dessutom ha vi i våra dagar fått ett annat hjälpmedel, nämligen i innanläsnings-timmarna, de modersmålets timmar, som användas för innanläsning. Om vi tänka oss tillbaka 25 å 30 år, så voro, såsom de herrar ledamöter av kammaren själva kunna intyga, som då gingo i folkskolan, lästimmarna färglösa, tråkiga och ointressanta, och vad berodde det på? Jo, det berodde på att man läste sådana stycken, som utgjordes av hopkonstruerade berättelser utan någon flykt eller långgrandiga djur- och landskapsbeskrivningar. Därvidlag är det bättre ställt i våra dagar, nu har principen: "endast det bästa är gott nog åt barnen" verkligen slagit igenom i detta avseende. I alla nutidsenligt inrättade folkskolor läsas även i de lägsta klasserna de förnämsta svenska författare. Selma Lagerlöf, Anna Maria Roos, Hedin och Heidenstam ha skrivit mästerliga böcker för folkskolan, och i dessa finnes mycket, som innehåller etiska moment. Dessutom har utkommit ett urval av 17 svenska författare, ett omsorgsfullt gjort urval, som skall användas i folkskolorna, och alster av flera författare äro under utgivning. Jag nämner bland dessa Tegnér, Geijer, Victor Rydberg, Selma Lagerlöf, Heidenstam, Karlfeldt, Karl Erik Forsslund, Hallström och Geijerstam. Min mening är, att den läsning, som nu förekommer på modersmålstimmarna, har en mycket stor betydelse för den etiska danningen, den kan giva de ädlaste impulser i sedlig och etisk riktning, och jag kan därför verkligen icke anse annat än såsom högst obefogat att nu uppstämna klagovisor, därför att man icke vill hava flera katekestimmar, då man under den tredje timmen meddelar en undervisning, som illustrerar det etiska livet. Jag för min del anser, att denna kan ha mycket högt värde, och då utskottsmajoriteten talar om en fruktbringande kunskap, betvivlar jag på det högsta, att någon fruktbringande kunskap kan erhållas genom läroböcker för inlärande av ett koncentrerat lärostoff. Det blir i alla fall på det hela taget endast abstraktioner och dogmer.

Jag anser således, och det är min övertygelse, att flera *speciella* kristendomstimmar behövas icke för närvarande, och i varje fall anser jag, att man icke för närvarande, förrän man prövat den nya ordningen, bör bifalla något sådant förslag. Man bör först pröva den nya ordningen för att se, vad man verkligen har att bedöma. Jag tror knappt det är fallet, att man i alla avseenden nu vet, vad man bedömer härvidlag. Jag ber, herr talman, få yrka, att reservationen måtte bifallas.

Herr A l m k v i s t: Herr talman! Utskottets ärade ordförande nämnde i sitt uttalande, att det numera icke stode någon strid om undervisningsplanen och icke heller någon strid om katekesen, varför det enda som kvarstode i diskussionen skulle vara frågan, huruvida timantalet skulle utsträckas från två till tre timmar i veckan. Den ärade

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

talaren kan hava rätt däri, att det formellt icke längre står någon strid om undervisningsplanen, men reellt är det dock så, att det är mot undervisningsplanen, som motionerna hava riktat sig, och jag skall be att få bevisa riktigheten av detta påstående genom att återföra i tankarna, huru denna fråga förut har blivit behandlad. Jag erinrar då först och främst därom, att vid dechargedebatten i fjol anmärkning förelåg mot undervisningsplanen. Denna anmärkning gällde visserligen i huvudsak sättet för tillkomsten av densamma, men såsom motivering för huvudanmärkningen framställdes anmärkningar dels mot läroinnehållet, speciellt beträffande kristendomsundervisningen och den historiska undervisningen, dels mot timplanen och slutligen även mot promulgationsbestämmelsens avfattning. I sistnämnda avseende gjordes gällande, att den icke skulle tillåta skoldistrikt att använda sig av tre timmar i veckan till kristendomsundervisning. Den ståndpunkten måste man emellertid under diskussionens gång falla ifrån. Kammaren biträdde för övrigt icke någon av de framställda anmärkningarna beträffande undervisningsplanen. Men därmed voro vederbörande ingalunda belättna, utan så gott som omedelbart efter riksdagens slut utsändes från någon central petitionslistor till alla rikets församlingar, åtminstone tror jag till alla. Dessa petitionslistor upplästes i kyrkorna efter gudstjänsten eller omedelbart före gudstjänsten, och man fick anslutning från församlingarna, utan att det stora flertalet av dem, som gävo sin anslutning till uttalandena i petitionen, ens sett eller förut hört talas om undervisningsplanen. De petitionerande hade följaktligen ingen som helst kännedom om undervisningsplanens innehåll, utan de stodo fullkomligt främmande för såväl det nya undervisningsstoff, som tillförts de skilda ämnena, som för de motiv, på vilka de företagna ändringarna voro grundade. Detta gällde om den nya undervisningsplanen i allmänhet, men givetvis i särskild grad om de nya bestämmelserna rörande kristendomsundervisningen. Folket hade bibringats den uppfattningen, att det nu vore fråga om ett mycket stort steg hän mot avkristning och att avsikten vore att så gott som fullständigt frigöra folkskolorna från kristendomsundervisning. I känslan härav och under intrycket av de sålunda lämnade uppgifterna om den företagna skolreformens omfattning och innehåll, vad det nämnda ämnet anginge, ansåg sig befolkningen i stort sett överallt böra deltaga i den föreslagna opinionsyttringen.

De petitioner, som på nyss skildrat sätt tillkommo, hava sedan inlämnats till Kungl. Maj:t och föränlett undersökningar, som fortfarande pågå. Ännu äro de icke avslutade. Endast beträffande vissa delar äro infordrade utlåtanden inkomna, men icke ens dessa äro ännu bearbetade. Man vet sålunda över huvud icke, åtminstone icke officiellt, vad dessa uttalanden, som inhämtats från skolråd och läroverksmyndigheter, innehålla. Det oaktat har ett flertal ledamöter av riksdagen nu hemställt, att riksdagen skall giva sin anslutning till de synpunkter, som blivit uttalade i petitionen, på det sätt, att riksdagen skulle hemställa hos Kungl. Maj:t om tre timmars kristendomsundervisning i varje undervisnings-

avdelning, d. v. s. motionerna innebära, att det skulle bli va tre timmar i alla klasser såväl i folkskolan som i småskolan. Dessutom hemställa motionärerna, att en i vederbörlig ordning godkänd lärobok i den kristna tros- och sedeläran skulle av Kungl. Maj:t antagas.

Andra kammarens första tillfälliga utskott, som behandlade detta ärende, yrkade avslag på bägge punkterna, men i reservation framfördes ett yrkande, som endast i första punkten i någon mån tillgodosåg motionärernas önsknin gar, på det sättet nämligen, att reservanterna hemställde, att det i regel måtte bli va tre timmars kristendomsundervisning i folkskolan. Reservanterna hade alltså uteslutit småskolan, vilken följaktligen icke vidare förekommer i diskussionen. Icke heller yrkade reservanterna på att det i folkskolans högre klasser skulle vara minst tre timmars kristendomsundervisning utan i regel tre timmar.

Hurudan är då ställningen för närvarande? Jo, med ledning av den tolkning av promulgationsbestämmelsen, som kom till uttryck först i konstitutionsutskottet och sedermera vid dechargedebatten, har ett stort antal skoldistrikt beslutat att under övergångsåren anslå tre timmar till kristendomsundervisning i folkskolans högre klasser, och det finnes t. o. m. flere skoldistrikt, som fattat beslut, som av vederbörande domkapitel godkänts, utan att tvist därom sedermera uppstått, om tre timmars kristendomsundervisning genom hela folkskolan. Sådan är ställningen för närvarande. Och man kan således fråga sig: vad är det för brådska som föreligger? Är första kammaren verkligen beredd att på grund av den agitation, som förekommit och som till stor del är av politisk innebörd, innan denna undersökning, som pågår, är verkställd, uttala sig till Kungl. Maj:t om tre timmars kristendomsundervisning i veckan, oavsett vad den pågående undersökningen giver för resultat?

Jag vill för min del säga, att såvitt jag kunnat döma under den ytterst korta tid jag haft till förfogande för att bilda mig en åsikt, grundad på vunnen erfarenhet, en tid av två timmar i veckan för kristendomsundervisningen i småskolan, är fullt tillräcklig och att en utökning till tre timmar skulle innebära, att läroinnehållet måste i väsentlig grad utvidgas. Men det är att märka, att man nu helt plötsligt från alla håll och kanter blivit ense om att förklara att läroinnehållet har man ingenting emot, det är gott och bra samt utmärkt i flera avseenden framför det gamla. Den visan är ny för året, det sjöngs en annan i fjol.

Vad undervisningsplanens tillämpning i folkskolan vidkommer, finns det flera städer, där man vid den nya planens tillkomst omedelbart övergick att tillämpa den i full utsträckning, och där man således läser kristendom endast två timmar i veckan även i folkskolan. I en del av dessa städer har man funnit, att två timmar äro tillräckliga. I andra åter, särskilt i sådana, där man önskar läsa fylligare undervisningskurser i kyrkohistoria, har man funnit det bra, om tiden för dessa ämnen kunde utsträckas till tre timmar.

Alltså, för närvarande tillämpas undervisningsplanen på det sät-

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna. (Forts.)

tet, att både två och tre timmar förekomma, men man kan säga, att i det största antalet skolor tre timmars kristendomsundervisning förekommer i skolornas högre klasser, och särskilt gäller detta om landsbygdens skolor.

Men den förut omtalade promulgationsbestämmelsen gäller icke blott för övergångsåren, utan för all framtid, till dess en annan förordning blivit av Kungl. Maj:t stadfästad och utsänd att tillämpas. Följaktligen finnes det inga som helst hinder för de skoldistrikt, som så önska, att även efter övergångstidens slut utsträcka kristendomsundervisningen till tre timmar i veckan. Vad skulle följderna bli, om nu regeringen enligt motionärernas önskan utfärdade ändring i undervisningsplanen därhän, att det bleve tre timmar i stället för två och promulgationsbestämmelsen stode kvar i sitt nuvarande skick? Jo, med samma tolkning av promulgationsbestämmelsen i detta avseende, som man hittills tillämpat, skulle därav följa, att vilket skoldistrikt som helst som så önskade skulle kunna utsträcka tiden för kristendomsundervisningen till fyra timmar i veckan. Är man beredd på att taga en sådan konsekvens?

Jag vill vidare erinra därom, att det finnes så vitt skilda områden i vårt land, att jag tror, att första kammarens herrar ledamöter icke på rak arm kunna avgöra, huruvida det är lämpligt att på förhand binda regeringen med ett uttalande. Vi hava till exempel gränstrakter mot Finland, där språkförhållandena äro rätt så besvärliga. Man kan, åtminstone jag för min del, utan tvekan påstå, att två timmar för kristendomsundervisningen där icke äro tillräckliga, icke ens för småskolan, enär det just är på småskolans stadium, som språksvårigheterna göra sig mest gällande, och därför skulle jag icke hysa någon som helst tvekan att biträda ett yttrande, att dessa bygder skola i detta avseende redan nu få intaga en särställning.

Mina herrar! Om jag nu gör en sammanfattning av frågans om timtalet för kristendomsämnet läge just nu, utmynnar den i det påståendet, att från alla dessa omfångsrika anmärkningar, som man i våras vid undervisningsplanens tillkomst framställde, har man övergått till eller rättare sagt, gått tillbaka till en enda liten punkt och yrkar nu på i regel tre timmar i folkskolans högre avdelningar. Det är allt, som återstår i det avseendet.

Motionärerna hade vidare upptagit de förut ofta hörda anmärkningarna, att det saknas handböcker för lärarna och lärobok för barnen. Icke ens reservanterna i andra kammarens första tillfälliga utskott höllo på, att dessa anmärkningar skulle framföras till Kungl. Maj:t, och andra kammarens beslut innebär icke heller något uttalande i den riktningen. Man torde ha rätt att tolka andra kammarens beslut på det sättet, att kammaren ansett sig kunna med förtroende lämna frågorna rörande handbok och lärobok till Kungl. Maj:t att avgöra efter hörande av de myndigheter, som på olika håll äro satta att leda undervisningsväsendet. I fråga om timplanen åter, där en vidlyftig undersökning är

igångsatt, skulle däremot man icke våga överlämna till Kungl. Maj:t att avgöra, huruvida på grund av den erfarenhet, som vunnits, och med anledning av de uttalanden, som gjorts och ytterligare göras under den pågående undersökningen, någon ändring i timantalet bör ske eller icke. Jag för min del har icke någonting emot att timantalet utsträckes till tre timmar för de högre klasserna i folkskolan. Men jag vill, att denna utsträckning skall grunda sig på det resultat, undervisningen under övergångsåren givit. Jag anser, att erfarenheten bör få tala, och att icke uttalanden från riksdagen, vilka givetvis måste antagas hava politisk bakgrund, skola på förhand binda Kungl. Maj:t. Man kan visserligen säga, att Kungl. Maj:t icke formellt är bunden av ett uttalande härvidlag från riksdagens sida, men i realiteten blir det dock så.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

På grund av vad jag anfört, herr talman, ber jag att få tillstyrka bifall till reservationen.

Herr Johansson, Johan, i Tväråselet: Herre greve och talman, mina herrar! Jag har ej begärt ordet för att upptaga kammarens tid med något längre anförande i den viktiga fråga, som föreligger för oss att avgöra, nämligen om två eller tre timmar i veckan äro behövlige för att giva våra barn den kristendomsundervisning, som vi med ansvar för våra gärningar och deras framtid äro pliktiga att giva dem.

Då denna fråga är så grundligt debatterad, vill jag ej upptaga tiden med ingående detaljer i denna sak. Jag tillåter mig dock påpeka, att skolöverstyrelsen den 31 mars 1918 hade den uppfattningen, att i folkskolan med heltidsläsning vore tre timmar behövlige, samt även föreslog detta. Men den dåvarande ecklesiastikministern behagade något egenmäktigt reducera tiden till två timmar samt förkastade skolöverstyrelsens förslag om inlärandet av textorden ur Luthers lilla katekes. Skolöverstyrelsen har märkvärdigt nog ändrat sin mening sedan år 1918 och inlåtit sig på det Rydéniska experimentet samt såsom ett stöd för sin nu intagna ståndpunkt förklarat, att det ej kan anses lämpligt att utan tvingande skäl vidtaga ändringar i författningsenliga föreskrifter, som nyss börjat fillämpas.

Mina herrar, intet bärande skäl kan jag anse har framkommit, som talar för, att vi skola försöka experimentera oss fram till två timmar under en övergångstid på tre år, för att sedan, på grund därav att läroämnet fordrade mera tid, återgå till tre timmar. Jag vill inlägga en protest mot skolöverstyrelsens yttrande, att inga tvingande skäl förekommitt, ty jag anser tvingande skäl föreligga, och jag tänker därvid, att vi böra avlyssna folkviljan även i denna kammare, där vi äro så väl demokratiserade.

Det kan ju hända, att socialdemokraterna anse, att man ej skall lyssna till folkviljan, då folket vill lära barnen kristendom i skolan. Ja, den saken är ju en privat sak. Och i den litteratur, som utgått från det socialdemokratiska hållet i syfte att bibringa folk bildning, har man fått veta, att kristendomen utgöres av gamla dogmer, käringfabler och

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

amsagor, som ej passa för vår tid och vårt upplysta släkte. Jag tillåter mig även åberopa, huru såväl lärarkåren som folket från den del av vårt land, som jag närmare känner, äro upprörda över den nya undervisningsplanen i den del, som bestämmer endast två timmars kristendomsundervisning i veckan. I regel anses nog tre timmar vara kort tid för detta viktiga ämne. Eftersom nu debatten i denna fråga rört sig så mycket om katekesen (fast ej reservanterna i andra kammarens utskott och ej heller utskottet i första kammaren yrkat på bibehållandet av denna lärobok), så ber jag få fästa herrarnas uppmärksamhet på, huru mycket tro på Gud och bibeln, som blir kvar i vår kristendomsundervisning, om den Rydéniska åskådningen får göra sig fullt gällande. Och för att visa detta tar jag mig friheten att citera några uttalanden från andra-kammardebatten, som fölls av herr Rydén, då han ville visa, huru olämplig katekesen var som lärobok: "Jag tager till exempel begynnelseorden av Luthers förklaring till andra trosartikeln: 'Jag tror, att Jesus Kristus, sann Gud, född av Fadern i evighet och tillika sann människa, född av jungfru Maria, är min Herre'. Vart tro herrarna, att man kommer, när det gäller att lära barn förstå kristendomen i sådana vändningar?" utropar herr Rydén och fortsätter: "Ännu orimligare är det, att bjuda barn den upprörande lära, som möter oss i ett stycke under fjärde huvudstycket: — — 'Den som tror och bliver döpt, han skall vardas frälst, men den, som icke tror, han skall vardas fördömd'."

På grund av ovanstående citerade yttranden och andra i samma anda kan jag ej frigöra mig från den tanken, att man nu skall med allvar lägga an på att lära barnen förstå allt i kristendoms läran. Man behöver ej undervisa dem om, att så säger Gud i sitt ord i vår bibel, och det är sant, även om vi ej med vårt förstånd kunna fatta det. Men eftersom herr Rydén tyckes vilja erkänna Jesu bergspredikan, som är skriven av Matteus, borde han vara konsekvent och erkänna fortsättningen av samma evangelium, där Jesus säger om en sak, som lärjungarna häpnade över och således ej kunde förstå: "för Gud är allting möjligt". Det är ju ändå för att våra barn skola hava någon nytta av kristendomen både i livet och döden, som de skola hava undervisning däri. Och barnen hava i allmänt lättare att tro bibeln än de, som äro äldre och kloka och förståndiga; Jesus sade, att den, som ej mottager Guds rike som ett barn, han kommer aldrig där in. Jag kan ej underlåta att uttala min övertygelse om, att vi böra så lägga kristendomsundervisningen för våra barn, att de få en trons åskådning såsom grund för den livsåskådning, vi böra meddela dem ur bibeln, och bibeln säger: Den seger, som övervinner världen, är vår tro. Vilken annan övervinner världen än den, som tror, att Jesus är Guds son? Jag vet väl, att om man citerar bibeln som stöd för sin tro, så kan man till och med från präster i våra dagar få höra ord, som lyda så här: "jag gillar ej Pauli och Kristi teologi". För deras del äro två timmars kristendomsundervisning tillräcklig, ty då man ej tror på vad Paulus skrivit i bibeln och såsom en följd därav ej mera än man med sitt förstånd begriper, då kan

man även instämman med en aktad folkskollärare, som ansåg, att levnadsregler, skrivna av vissa hedniska visa män, vore fullt lika goda som bibeln.

Innan jag slutar mitt anförande, kan jag ej underlåta att giva uttryck för mitt bekymmer över, hurudan kristendomsundervisning Sveriges barn skola få, om ej en lämplig lärobok i detta viktiga ämne kommer till stånd. Jag tror ej, mina herrar, vi ha rätt att ställa den fordran på vår lärarkår, att den utan lärobok skall kunna fylla sin uppgift i detta viktiga ämne. Jag tager mig friheten att med några ord bevisa detta. Folkskolläraren herr Rydén, som vi väl måste erkänna såsom en av de mest kvalificerade bland folkskollärarna, uttryckte i andra kammardebatten sitt förakt för Luthers katekes i fråga om den första artikeln med att citera följande ord: "därtill försörjer mig rikligen och dagligen med kläder och föda, hus och hem m. m., och med allt det jag till timlig näring behöver". Samme man hänvisar till nya testamentet och främst Jesu bergspredikan såsom lämpliga till undervisning för barn i kristendomslära. Men i Jesu bergspredikan stå dock dessa ord: "Gören Eder icke bekymmer för edert liv, vad I skolen äta eller dricka, ej heller för eder kropp, vad I skolen kläda Eder med", och vidare heter det, "att vi skola se på liljorna på marken, huru de äro klädda, skulle Han då icke mycket mer kläda Eder, I klentrogne?" Här framträder samma mening, som herr Rydén anser så olämplig, då den finnes i första artikeln, nämligen att vi skola tro på Gud Faders omsorg om oss. Även med bibeln som lärobok i skolan kommer det lilla ordet *tro* att vara en stötsten, ty det förekommer så ofta. Det är ej så underligt, att bibelns lära är motbjudande för dem, som ej tro på Gud, utan i stället tro på staten såsom allsmäktig och försöka utså missnöje hos folket för att staten ej är nog barmhärtig, och därför anse sig ej behöva bedja själva och ej lära barnen den bön, som Jesus lärde i sin bergspredikan: "Vårt dagliga bröd giv oss i dag".

Av vad jag nu har anfört framgår, att jag fruktar för att Sveriges ungdom ej endast kommer att möta otro och förakt för Gud och bibeln utom skolan utan även i en del skolor, ehuru på ett annat sätt, nämligen då man skall lära barnen förstå kristendomen, även i fråga om sådant som bibeln säger, att vi skola *tro*. Och jag vill på det varmaste vädja till herrarna att i denna viktiga fråga så lägga edra röster, att vi må fatta samma beslut som andra kammaren, det är dock ett steg i den riktning, som visar akning för Gud, som sade, när han gav sin lag: "Du skall inskräpa dessa mina ord i dina barn, när du sitter i ditt hus, när du går på vägen, när du lägger dig eller uppstår".

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Norling: Herr talman! När jag lyssnar till meningsutbytet i denna fråga, får jag det bestämda intrycket, att vi här befinna oss på ett område, där man knappast kan finna några utgångspunkter för ett sakligt och realitetsbundet resonemang. Representanterna för

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

olika meningsriktningar känna sig tydligen hänvisade att lägga sina anföranden på en mer eller mindre vittnesbördsnärlig nivå; man "tror", man "föreställer sig", man "förmenar", man "är övertygad om" o. s. v., men ingen tycks veta någonting bestämt, och än mindre känner sig någon rustad att prestera bevis för sin uppfattnings riktighet. Den närmast föregående talaren hotade visserligen att bevisa ett påstående som han fällde, men det s. k. bevis han presterade var så konstruerat, att man knappt kan tillmäta det någon starkare beviskraft.

Jag måste säga, att jag inte kunnat undgå att finna det ganska förklarligt, att man på detta sätt håller sig mera till hypoteserna än till realiteterna, ty där ingenting finns att ta, där har som bekant kejsaren förlorat sin rätt. Man måste ju, med eller mot sin vilja, ta intryck av det obestridliga förhållandet, att ingen tvist råder i fråga om det, som rimligtvis borde vara det centrala i det problemkomplex man tangerar, nämligen frågan om kristendomsundervisningens vara eller icke vara. Praktiskt taget råder, såvitt man kan förstå, den mest obrutna enighet om att kristendomsundervisningen bör bibehållas; man har inte ens i detta sammanhang tvistat om, huruvida kristendomsundervisningen borde ersättas med den enligt min uppfattning tämligen tveivelaktiga anrättning, som kallas konfessionslös religionsundervisning. I båda de motioner i andra kammaren, som utgöra den formella anledningen till det pågående meningsutbytet, erkänner man, att den nya undervisningsplanen i fråga om kristendomsämnet har avgjorda förtjänster, och samma mening har uttalats av, bland andra, en så pass omdömesgill bedömare som teologiska fakulteten i Lund.

Meningsbrytningarna gälla enbart ett par bland utanverken, och jag tillåter mig säga ett par av de mindre viktiga utanverken. Man har på de håll, som här i riksdagen representeras av andra kammarens majoritet och av majoriteten inom första kammarens första tillfälliga utskott, kommit till den uppfattningen, att det åt kristendomsundervisningen anslagna timantalet är otillräckligt och att av denna anledning en fruktbar kristendomsundervisning inte är möjlig. Därjämte kan det ju inte förnekas, att katekesfrågan skymtar i bakgrunden, ja, att mångas missbelåtenhet med den undervisningsreform som genomförts alldeles särskilt bottnar däri, att katekesen detroniserats. Jag måste säga, att jag för min del har synnerligen svårt att förstå det resonemang, som fördes av den föregående ärade talaren, när han uttryckligen förklarade, att ingen egentligen önskade katekesen tillbaka och att den frågan icke influerar på det föreliggande problemet. Gent emot detta vill jag erinra om att vid denna riksdag i andra kammaren väckts motion i frågan, där man även upptagit önskan om en lärobok i kristendom, och den motionen är undertecknad av ett stort antal ledamöter av andra kammaren.

Jag tillhör dem, som från början ansträngt sig att bedöma frågan, sådan den nu en gång föreligger, så objektivt som möjligt. Jag har inte haft någon förutfattad mening; tvärtom har jag känt mig uppfordrad att

villigt lyssna till bärande argument och saksak, från vilket håll de än komme att presteras. Men ju längre meningsutbytet pågått och ju mera samvetsgrant jag avlyssnat det, desto mera prononcerad har hos mig den uppfattningen blivit, att anhängarna av ett ökat timantal ha en säkligt sett fullkomligt ohållbar position att försvara, så länge som de inte förmå ådagalägga, att erfarenheten vitsordat deras mening om det fastställda timantalets otillräcklighet. Man har valt en synnerligen enkelt och primitivt konstruerad argumenteringsmetod, när man går ut för att kämpa för sina syften, och så tillvida är kanske detta tillvägagångssätt berömvärd, som det utan tvivel står i god harmoni med doktor Stockmans berömda visdomsord i "En folkefiende". Man har iakttagit, att den nya undervisningsplanen förutsätter en ganska avsevärd nedprutning av det timantal, som förut stått till kristendomsämnets disposition, och med en slutledningskonst, som är betydligt mera oförvägen än genialisk, drar man utan vidare den slutsatsen, att följaktligen det nu bestämda timantalet måste vara otillräckligt. När man väl hunnit dit i sitt resonemang, slår man utan betänkanke in på en sidoväg. I stället för att fortsätta rakt fram och måhända komma till något, som åtminstone skulle ha vissa likheter med en logisk utveckling av tankegången, fortsätter man med inkonsekvenserna och hamnar naturligtvis alldeles följdriktigt i det antagandet, att den brist, man trott sig konstatera, kan botas genom en godtyckligt fixerad utökning av timantalet. Så vitt man kan döma av "handlingarne i målet", har man inte allvarligt bemödat sig om att undersöka, huruvida det i undervisningsplanen bestämda lärostoffet kan, när det förståndigt disponeras, bli på ett tillfredsställande sätt utnyttjat och tillgodotaget inom ramen av den bestämda kurs tiden. Man utgår helt enkelt ifrån att det inte är möjligt. Från sådana förutsättningar kan man givetvis inte heller objektivt bedöma, vilket timantal som kan vara erforderligt med hänsyn till lärostoffets omfattning; i stället måste man tillgripa den nödfallsutvägen att förorda en ökning från två till tre timmar, fastän man som sagt inte vet, huruvida just tre timmar är den tidskvantitet, som något så när exakt täcker det godtyckligt förutsatta behovet, och fastän man inte är beredd att ens antydningssvis ge någon anvisning om varifrån den tredje timmen skall tagas.

Så vitt jag förstår ligger det inte så litet av ansvarslös lättsinnighet i att gå fram på sådana linjer, när det gäller en allvarlig angelägenhet. Vida mera resonligt förefaller det då att intaga den ståndpunkt, som nu senast valts av skolöverstyrelsen, nämligen att man bör pröva sig fram och vinna full visshet om det bestämda timantalets otillräcklighet, innan man går att vidtaga ändringar. Nu invändes det ju häremot, att en sådan "experimenterandets väg" ej kan godtagas av dem, som betrakta kristendomsämnet som skolans viktigaste ämne, då det gäller vårt folks karaktärsdanning och fostran. Men befinner man sig inte i själva verket på experimenterandets stadium, vare sig man bestämmer sig för två eller tre timmar? Att risken är mindre, ifall man

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

tar endast ett litet och försiktigt steg nedåt från den förut relativt långa undervisningstiden, kunde ju låta säga sig, ifall det endast vore fråga om att förändra timantalet, men låta kursinnehållet och sättet för lärostoffets tillgodogörande förbli vid det gamla. Nu är ju i stället förändringen även i dessa sistnämnda hänseenden så pass avsevärd, att det helt enkelt inte går att draga några slutsatser för framtiden, med ledning av de förhållanden som tidigare varit rådande. Man är hänvisad till att experimentera, och man kan göra det med desto större samvetslugn, som ingen lär kunna påstå, att resultaten av den kristendomsundervisning, som hittills bibragts i våra skolor, varit av så lysande art, att inte högre rekord äro tänkbara. Vid denna undervisning har man dock bejdnat sig av andra metoder, andra kurser och annat timantal, men fastän åtminstone timantalet varit tämligen rundligt tilltaget, kunde en prästerlig talare vid senaste kyrkomötet, hovpredikanten Källander, vitsorda, att vårt folks kristliga och religiösa utveckling under en mansålder inte talar för, att den kristendomsundervisning, som bestått Sveriges barn, burit önskad frukt. Det klagas ju också oupphörligt över ungdomens tilltagande förvildning. Naturligtvis kan det invändas, att ingen kan veta huru ungdomen skulle varit beskaffad, ifall sedan årtionden tillbaka kristendomsundervisningen varit kvantitativt tillbakaträngd inom ramen av exempelvis två timmar i veckan, eller om inte alls någon kristendomsundervisning lämnats. Men detta är ett argument för andligen fattiga. Man vet ju inte heller, hur situationen skulle tagit sig ut, ifall det inte funnits dansbanor, kortlekar, biografier och tjugofemöresböcker. Det är alldeles påtagligt, att man haft att göra med en mängd olikartade företeelser, som var för sig påverkat utvecklingen, men det är inte möjligt att avgöra, hur förhållandena skulle gestalta sig, ifall förutsättningarna varit andra än de som verkligen förelagat. Man måste helt enkelt nöja sig med de utgångspunkter det faktiskt föreliggande läget skapat; och gör man det, finner man i alla händelser mycket goda skäl för det antagandet, att en bättre kristendomsundervisning verkligen är önskvärd. Det är just en sådan bättre kristendomsundervisning den nya undervisningsplanen syftar till, och om man verkligen nitälskar för en sådan bättre undervisning, borde man snarare understödja bemödandena att verkliggöra undervisningsplanens bestämmelser än resa en kamp för timantalets utökning redan vid en tidpunkt, då det inte kan avgöras huruvida det bestämda timantalet är tillräckligt eller icke.

Som stöd för uppfattningen att en ändring är erforderlig, anför man bland annat, att en stark opinion i denna riktning gjort sig förnämbar. Det är riktigt; det har verkligen petitionerats och fabricerats uttalanden i denna fråga med en ihärdighet som varit beundransvärd. Men man får väl inte utan vidare utgå ifrån, att en opinion har rätt, just därför att den omfattas av många. Vad nu särskilt beträffar opinionen för ökat timantal vid kristendomsundervisningen, har man ju goda skäl att förutsätta, att dess frodiga utveckling till mycket stor del är ett resultat därutav, att de opinierande inte veta mera om undervis-

ningsreformens innebörd än vad de fått erfara genom agitatoriskt be-
tonade, ofta långt ifrån opartiska redogörelser från håll, där man varit
intresserad av att mobilisera en folkmening i förut bestämd riktning.
När man iakttagit vilka tvivelaktiga medel agitationen understundom
betjänat sig utav, kan man knappast hysa någon överdriven respekt för
den opinion som givit sig till känna. Det lär inte kunna förnekas, att
många anslutit sig till den opinion, helt enkelt därför, att man intalat
dem, att undervisningsreformen utgör ett attentat mot själva kristen-
domsundervisningen, ja rent utav ett steg på avkristningens väg, som
man också brukat uttrycka sig, och jag vill icke sticka under stol med
att det förefaller mig, att man i den föregående ärade talarens argu-
mentering kunde finna en eller annan återklang av dessa agitations-
metoder.

*Om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.*
(Forts.)

Dessutom får man inte glömma, att de opinerandes syften betydligt
divergera. Somliga nöja sig med att begära timantalets utökning, an-
dra önska därjämte en lärobok i stället för katekesen, om de inte rent-
av begära katekesen tillbaka. De, som intaga denna sistnämnda stånd-
punkt, kunna ju näppeligen känna sig mera än till hälften tillfreds med
vad utskottets majoritet uttalat och föreslagit. De borde snarare kunna
ansluta sig till den mening, som förfäktats av majoriteten inom andra
kammarens första tillfälliga utskott, som funnit det tänkbart, att en läro-
bok vid sidan av bibeln och de medgivna textböckerna kan komma att
visa sig erforderlig. Att katekesens återinförande som lärobok är otänk-
bart, borde ju utan vidare vara klart, men därmed är visst inte sagt,
att någon annan lärobok inte skulle kunna ifrågakomma, fastän det väl
även beträffande denna angelägenhet torde visa sig mest praktiskt att
låta erfarenheten fälla utslaget. Under de tre övergångsåren hinner
man helt säkert förvärva all den erfarenhet, som kan vara erforderlig
på detta område.

Till denna mening har ju också, såsom den förste talaren framhöll,
styrelsen för Sveriges folkskollärareförbund anslutit sig i ett uttalande,
som bygger inte på godtyckligt förutfattade meningar utan på den sak-
kännedom, som måste förutsättas hos dem, som ha att ta itu med och
söka praktiskt lösa undervisningsproblemen. I detta uttalande fram-
hålls, att undervisningsplanen beträffande kristendomsundervisningen
tillmötesgått de reformsträvanden och önskemål, som under senare tid
allmänt framförts av såväl lärare som målsmän. Innan planen hunnit
prövas och arbetet enligt densamma vunnit nödig stadga, måste det en-
ligt styrelsens mening anses principiellt oriktigt att genom ett upprivande
av en bland dess detaljer bringa oreda i hela planen.

Då jag för min del inte förmått tillägna mig den uppfattningen,
att skäl föreligga, som kunna anses motivera en åtgärd, mot vilken den
pedagogiska sakkunskapen eftertryckligt varnat, tillåter jag mig, herr
talman, att yrka avslag å utskottsmajoritetens förslag.

Herr Sandegård: Jag skall be att få börja med *den fromma*

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

oron ute i landet, till vilken en av motionärerna i andra kammaren hänvisade, och som nu skulle motivera en tydlig och klar desavouering både av Kungl. Maj:t och kungl. skolöverstyrelsen. Jag tror för min del, att en sådan oro finnes — vid sidan av en annan, som icke är from, även om den till äventyrs skulle hava så att säga, prästbetyg på det. Jag har frågat mig: Är det möjligt, att denna fromma oro — i stort sett — gäller timtalet eller Luthers lilla katekes eller vår gamla bibliska historia? Jag har för min del icke kunnat komma till något annat svar än det, att oron gäller kristendomen överhuvud och dess tillvaro som grundval för vårt folks religiösa och moraliska uppfostran. Det är ju en socialistisk minister, som satt sitt namn under det regeringsbeslut, varigenom den nya undervisningsplanen fastställdes. I den bohusslänska skärgården var man redan i fjol klar på, att religionen i skolan var avskaffad av Värner Rydén! Ja, jag säger icke så mycket om denna fromma oro, men när den kallblodigt toges om hand och verksamt utnyttjas av dem, som borde förstå bättre, till att underhålla missstro och osäkerhet om vad denna undervisningsplan verkligen syftar till, frestas man till hårda ord. Jag skall icke uttala dem. Jag skall endast konstatera, att exempelvis Allmänna svenska prästföreningen nu som alltid ansett lämpligt att placera sig i frontställning mot sunda, rimliga och övermogna tidskrav. Jag tvekar icke ett ögonblick att uttala som min övertygelse, att om vi från början hade fått med i den nya undervisningsplanen dessa tre timmar, i alla fall precis samma skådespel skulle hava upprullats, som vi nu fått bevittna: en "spontan", religiöst och moraliskt djupt betonad folkrörelse, välvilligt omhändertagen och i lämpliga banor ledd.

Jag kan i alla fall icke underlåta att som bakgrund peka på den kyrkligt-religiösa förkunnelse, som hittills i stort sett bestått vårt folk. Den har stått i bra liten överensstämmelse med Kristi lära. Jag säger Kristi lära, fast jag vet, att uttrycket måste anses vittna om en fruktansvärd ytlighet och obekantskap med det djupt centrala i kristendomen. Bara ett enda exempel: när det drog upp till storm på släktets himmel, en storm, som slutligen urladdade sig i världskrigets fasa, då blev den insats, som till och med den unga kyrkliga kämpaskaran, den s. k. ungyrkliga rörelsen, här i landet genom sin främste målsman presterade — en pansarbåtsinsamling, medan militära försvarspredikningar, med eller utan sakkunniga biträden, exempelvis Sven Hedin, hörde till ordningen för söndagen i en stor del av landets kyrkor. Vilken uppfattning man än må hava om det militära försvarets nödvändighet, nog borde det väl ändå vara en tämligen enstämmig mening därom att till kyrkan och den kyrkliga förkunnelsen hör fredens och fredens evangelium, icke hatets och krigets. Men jag undrar inte på, att man ur denna synpunkt måste anse det synnerligen olämpligt att lägga t. ex. bergspredikan som grundval för kristendomsundervisning för våra barn.

Nu gäller det emellertid två eller tre timmars kristendomsundervisning, såges det. Om man å motsidan medgiver detta, skulle vi då

icke kunna komma överens om, att det verkligen i så fall saknas all reell grund för fortsatt from oro, och skulle det icke vara i hög grad främjande för denna frågas lösning, att den kraft, som nu sättes in för att — som det hette i någon tidning efter andra-kammar-beslutet — *desavouera herr Rydén*, inriktades på dels ett nödvändigt och insiktsfullt arbete att få till stånd en verkligt god religionsundervisning, dels ock att med lugn och saklig upplysning om, vad det gäller och icke gäller, gjuta olja på orons vågor. Det förefaller nämligen, som om vi vore ense här om huvudsaken, och jag kan icke undertrycka en viss förvåning över att vi verkligen blivit ense om det väsentliga: innehålllet i och syftningen med den undervisning, som hädanefter skall bestå våra barn. Jag skall icke trötta herrarna med citat. Jag skall bara erinra om, att kyrkoherde Pehrsson i andra kammaren bland annat på tal om detta fällde följande ord: "Jag vill utsöndra allt detta tal om att man icke givit sitt erkännande åt den undervisningsplan, som kommit fram. Jag vet inte, om herr Rydén från något håll har fått ett vackrare erkännande, ehuru det icke tycks vara uppskattat." Från frireligiöst håll yttrade herr Bengtsson i Norup: "Det är därför för mig i dag ett kärt tillfälle att få till herr Rydén uttala ett hjärtevarmt tack därför, att han under den korta tid, han satt som ecklesiastikminister, vågade dra detta breda streck över katekespluggen."

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Jag vill stryka under alldeles särskilt detta glädjande faktum, så mycket mera, som den historiska anläggning av denna undervisning, vilken exempelvis katekesmotionären, herr Per Pehrsson, i andra kammaren förklarar sig finna så förträfflig, innebär, såvitt jag förstår, en radikal brytning med det system och de metoder för kristendomsundervisning och -förkunnelse, enligt vilka "kristendomen fallit ner som en meteor från himmelen".

I en kritik av professor Linderholms bekanta uppsats "Från dogmat till evangeliet" anger nuvarande innehavaren av professuren i dogmatik vid Lunds universitet de riktlinjer, efter vilka modern evangelisk teologi numera arbetar, sålunda: "Jag vill oförbehållsamt erkänna, att mycket av det, som kräves och säges i Linderholms opus, står i samklang med vad den evangeliska teologien sedan länge framhållit såsom riktlinjer för teologiens fortgående reformation. Nödvändigt är det att arbeta med en historisk-kritisk syn på kristendomens urkunder. Nödvändigt att lösgöra det kristna trosinnehållet från förbindelsen med en världsåskådning, som tillhör det förgångna. Teologien måste arbeta med ett annat uppenbarelsbegrepp än det exklusivt supranaturalistiska, d. v. s., det som betraktar uppenbarelsen såsom något i mänskligheten nedsänkt övernaturligt utan förbindelse med släktets liv för övrigt; den måste befria skapelsetron från sammankopplingen med en förgången uppfattning av världsbilden och tiden. Den måste utgestalta en mot den historiska verkligheten bättre svarande antropologi än den, som utgick från teorierna om urtillståndet och därmed förbundna föreställningar. I fråga om Jesu person måste teologien på ett helt annat sätt än

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna
(Forts.)

den gamla kristologien förmådde göra allvar av tanken på Jesu sanna mänsklighet; den kan icke motivera Jesu enastående ställning med den från dogmatisk synpunkt värdelösa föreställningen om Jesu födelse utan mans medverkan. Ojämförligt viktigare än den historiska frågan om uppståndelsens huru är den kristna trostanken om den levande Kristus. Försoningsläran måste övervinna det religiöst mindervärdiga för att icke säga fördärvbringande mekaniskt-juridiska uppfattningssättet av Jesu livsverk. Sakramentsläran måste renas från all öppen eller fördold magi. — — —

Saken är den, att alla nyssnämnda krav och andra, som kunde läggas därtill, icke innebära några nyheter."

Ja, vi hava här i dessa ord, som jag tycker, klart uttalat och angivet det väsentliga av de synpunkter, som måste beaktas även vid skolans kristendomsundervisning.

Liksom skolans kristendomsundervisning måste avse att meddela solid och klar kunskap, så måste barnen hava rätt till att se och höra sanningen även på kristendomstimmarna. Naturligtvis blir här i första rummet fråga om lärarens utbildning, en fråga, utan vars ordentliga lösning den bästa undervisningsplan kommer att förbli verkningslös, liksom man kanske vågar påstå, att när den frågan är någorlunda tillfredsställande löst, religionsundervisningsproblemet för skolans vidkommande också är löst. Självfallet kräves också en lärobok. Bibeln i stället för katekes och biblisk historia kan enligt min uppfattning för ögonblicket anses som ett framsteg. För min del måste jag inom parentes säga, att de läroböcker i biblisk historia, som vi hittills måst nöja oss med, varit om möjligt ännu ohanterligare än katekesen även i den bästa lärarens hand. Som sagt: bibeln i stället för katekes och biblisk historia av detta slag torde för ögonblicket kunna anses som ett avgjort framsteg. Men det kan naturligtvis också bli ett steg ur askan i elden genom att man släpper in genom fönstret den dogmatism, som man nyss kört ut genom dörren. Vi måste få läroböcker — varför inte flera till fritt bruk? — som i klar och prägnant form giva några nödvändiga och elementära grundbegrepp, som kunna bilda ryggrad åt den historiska framställningen, men som låter bli det periferiska, som skiljer konfessionerna åt. Ty, för så vitt man inte skall överhuvud bestrida, att det finns något gemensamt centralt i kristendomen, som förenar både lutheraner, metodister, baptister och allt, vad de heta, och som till och med icke religiösa föräldrar kunna giva sitt bifall till, kan detta icke vara omöjligt.

Jag skall icke spilla något ord alls på dem, som fortsätta att deklamera om Luthers lilla katekes, en bok, vilken dock som historiskt dokument vore värd ett bättre öde än att på detta sätt tagas om hand och bli försvarad som lärobok i kristendom för barn i nådens år 1921. Det vore frestande att här närmare undersöka arten av den historiska kristendomsframställning, som enligt exempelvis kyrkoherde Pehrsson i Göteborg bl. a. skulle bestå i, att barnen måste lära sig utantill ordaly-

delsen i Luthers lilla katekes. Den är tydligtvis syskonbarn med den, som uppenbarar sig exempelvis i kyrkomötets beslut härom året att i den för gudstjänstbruk avsedda handboken insätta den nicenska trosbekännelsen vid sidan av den apostoliska och inleda denna bekännelse till det historiska sambandet med gångna tiders tro med orden: "Låtom oss nu gemensamt bekänna *vår* kristna tro."

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

När det göres gällande, att avkopplingen av Luthers lilla katekes är att avbryta en lång historisk utveckling, må det ändå få hemställas, om icke troheten mot innehållet i nya testamentets kristendom kan få anses som ett återknytande till en historisk utveckling, som tack vare en upprörande dålig kristendomsundervisning nu i långa tider varit avbruten.

För övrigt vill jag säga, att det är mer än förvånansvärt, vad man ändå tilltror ett folkskolebarns intellekt i detta fall. Det skall tvingas att genomtränga en traditionell dogmatiks omformuleringar för att komma fram till kärnan, det skall överhoppas med distinktioner och utläggningar, om vilkas lycklighet och sanningsvärde alla tiders teologer tvistat. Visst är detta intressant, men det gäller ju — barn! Jag vill med detta icke hava sagt, att icke också barnen understundom kunna finna nöje i att tränga bakom en viss trosföreställning, se, hur den uppstått o. s. v., alldeles som barnen på ett mycket tidigt stadium tycka, att det är roligt att se efter hur leksaken ser ut inuti. Men det förefaller verkligen som tiden på det stadium, det här är fråga om, med något bättre utbyte kunde reserveras för det oundgängligt nödvändiga och elementära. Och därtill: är det meningen, är det verkligen meeningen, att ingen hemligheter skola återstå, inga nya land att upptäcka? Är det meningen, att barnen skola lämna skolan med fullständig teologisk utrustning eller som fullärda kristna? eller skall skolans undervisning även i detta ämne framför allt få avse, att väcka lust till fortsatt självständigt sökande och arbete? Kunde det icke ställas något anspråkslösare krav på skolan i detta stycke: att så långt det är möjligt tillhandahålla, så att säga, material för den livsåskådning, som väl ändå aldrig kan vara blott en produkt av andras arbete?

Tänk om barnen en gång fingo möta någon enstaka Jesu liknelse i en annan miljö och på en annan timme, t. ex. i folkskolans läsebok på modersmålstimmen! Eller, låt mig fråga: om det är angeläget att låta barneens religiösa känsla väckas och stärkas skulle det icke kunna ske någon gång även i t. ex. den profana historien? Går där ingen röd tråd igenom? Finns där inte ett sammanhang, som vittnar om en historiens levande Gud, som icke låter gäcka sig? Har naturläran icke någonting att säga om det underbara i tillvaron, som kan stämma ett barnasinne till andakt och vördnad, en känsla, som väl är det väsentliga i religionen, individuellt sett? Ja, jag menar nu inte alls, att man skulle börja utnyttja skolans timmar i allmänhet till ett religiöst prat, som i regel verkar motsatsen till det, som avses. Men jag menar, att väckandet och vidmakthållandet av den religiösa känslan över huvud verkli-

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna. (Forts.)

gen icke alls hänger på, om vi hava två eller tre eller flera timmars kristendomsundervisning i veckan i skolan.

Över huvud taget tror jag, att ett folks religiösa klarsyn och övertygelse står i omvänt förhållande till massan av ord och predikan — både vad kyrkan och skolan beträffar.

Det var någon, som en gång påstod, att "tron är densamma både i Uppsala och landsorten, det är bara kunskapen som skiljer". Det ligger förmodligen åtskilligt i de orden. När man tänker, mina herrar, på arten och omfånget av den religiösa okunnighet, som trots både sex och flera timmars kristendomsundervisning ändå existerar här i landet, önskar man endast så mycket kraftigare understryka kravet på att kristendomsundervisningen verkligen kommer att inriktas energiskt och målmedvetet på att meddela verklig kunskap. Man svarar: "Ja, men då måste väl kravet på ökad tid vara naturligt och ofrånkomligt". För min del vill jag då framför allt göra gällande, att det kommer dock icke an på kvantiteten utan på kvaliteten. Jag kan icke hjälpa, att jag måste beteckna det som en hopplös enfald att söka vindicera fram en slutsats om att precis tre timmars kristendomsundervisning är nödvändig i det här fallet, när premisserna — erfarenhetens utslag — fullständigt saknas. Jag medger naturligtvis, att tid är nödvändig för meddelande av även ett begränsat mått klar och fast kunskap. Men å andra sidan — med ett förnuftigt avvägt kunskapsstoff — ligger i en stramtidsbegränsning en icke ohälsosam uppfordran till både lärare och lärjungar att ordentligt utnyttja tiden. Skolan skall väl icke vara en barnkammare precis, även om den skall hava något av hemmets sol och värme över sig. *I skolan, även under kristendomsstimmarna, skall det arbetas och meddelas kunskap. Tiden skall ordentligt utnyttjas.* Men vidare vill jag erinra om, att om man nu läser fast tre timmar, som man naturligtvis i realiteten gör genom ett ifrågasatt beslut, tages icke någon hänsyn vare sig till Kungl. Maj: t eller skolöverstyrelse men ej heller till de församlingar och skoldistrikt, där man redan har anpassat sig eller där man under övergångstiden kan komma att anpassa sig efter 2-timmars linjen. Som saken nu ligger, hålles däremot vägen öppen, såvitt jag kan se, för de jämkningar, som av olika skäl i olika delar av vårt land kunna finnas påkallade och lämpliga. Det kunde tills vidare rentav kanske vara att reflektera över hela linjen, om därigenom i någon mån det för oss alla gemensamma målet kunde vinnas: en gedigen kristendomsundervisning i våra skolor åt våra barn, för vilka endast det bästa här må vara gott nog.

Som saken nu ligger eller — jag djärves begagna uttrycket — "blivit lagd", har jag för min del icke någon återvändo. Jag ber för min del att få yrka avslag på utskottets hemställan, och bifall till den vid utskottets utlåtande bifogade reservationen.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr greve och talman, mina

herrar! Det är smärtsamt för mig, som inom den svenska kyrkan icke blott för egen del utan också för hela vårt folk har funnit omistliga livsvärden, att nödgas i denna fråga uppträda emot en av denna kyrkas präster.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Han talade om en oro ute i landet, och han sökte bagatellisera den. Men, mina herrar, denna oro har en djup grund. Den finnes, och den låter icke stilla sig med mindre än att man får känna att även statsmakterna vilja, att vårt folk icke skall berövas de livsvärden, som ligga i vår kristna tro. Han erkände själv, att skolans ändamål dock är att meddela kunskap i kristendom. Han erkände också, att det råder okunnighet, och att således undervisning är välbehöflig. Det är då egendomligt, att han kan på detta sätt förorda en nedsättning av tiden för kristendomsundervisningen, som var och en måste inse vara otillräcklig.

Han och även en förgående talare hava hänvisat till, att man kan erhålla jämkningar, att församling kan genom vederbörligt tillstånd redan nu få utöka tiden för kristendomsundervisningen. Ja, det erkännes, att det kan få ske i enstaka fall; men, mina herrar, en författning, som bestämt föreskriver som regel en undervisning, som icke överstiger två timmar i veckan, har dock genom själva sin karaktär av lag någonting, som binder. Jag skall be att få återgiva de bestämmelser i författningen, som här åsyftas, då en föregående talare har återgivit dem på ett sätt, som, jag tror, är ganska vilseledande. Det heter i författningen: "De i timplanerna upptagna timtalen för de olika undervisningsämnen skola vid uppgörande och fastställelse av den läroplan, som enligt § 10 i folkskolestadgan skall tillhöra varje skoldistrikts reglemente, lända till efterrättelse." Därefter kommer ett undantagsstadgande: "dock må, där särskilda förhållanden sådant föranleda, mindre avvikelser härutinnan kunna göras." Timplanen innehåller, att undervisning i kristendom icke skall utsträckas över två timmar, och det förklaras i denna författning, att dessa bestämmelser om timplanerna skola lända till efterrättelse utom i enstaka undantagsfall. Vad övergångsstadgandena beträffar, som skola gälla under de närmaste tre åren, avse de endast jämkningar i *lärokurserna*. Det heter, att "denna kungörelse skall äga tillämpning från och med början av det läsår, som infaller närmast efter utgången av juni månad år 1920; dock att en övergångstid av tre läsår må medgivas för vidtagande av de jämkningar i lärokurserna, som under denna tid kunna vara av behovet påkallade".

Det har av flera talare redan erinrats, att frågan här icke alls gäller katekesen eller någon annan lärobok, ty den frågan är redan föremål för Kungl. Maj:ts behandling, utan frågan gäller här uteslutande *tiden* för kristendomsundervisningen, och det vore, tycker jag, ganska lyckligt, om herrar talare ville hålla sig till den fråga, det här gäller.

Kristendomsämnet har hittills i folkskolan varit huvudämnet, och att det så förhåller sig, det har också betygats av folkundervisnings-

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

kommittén i dess betänkande av den 1 augusti 1914; men enligt den nya undervisningsplanen har kristendomsämnet degraderats till att vara ett av skolans mest missgynnade ämnen. Folkundervisningskommittén har också med styrka framhållit vikten av detta ämne, även efter en begränsning, som folkundervisningskommittén dock icke ansett böra gå så långt, som i den nya planen har fastställts. Folkundervisningskommittén påpekar vikten därav för den personliga utbildningen, för karaktärsdanningen och säger, att för denna är det religiösa momentet av synnerlig vikt. Och herr Värner Rydén har såsom ecklesiastikminister uti protokollet för den 31 oktober 1919, då denna undervisningsplan beslöts, uttryckligen uttalat, att undervisningen i skolan bör avse att bibringa kunskap om kristendomens uppkomst, innehåll och utveckling, varefter han betonat, att undervisningen i kristendom även bör bibringa barnen en mera fördjupad och allsidig uppfattning av hithörande spörsmål. Om nu allt detta, om bibringandet av en varaktig och allsidig kunskap och bibringandet av denna karaktärsdanning, om vilken alla äro ense, skall bliva möjligt, får icke detta ämne jäktas igenom, utan åt barnen måste beredas tillräcklig tid, för att de skola kunna tillägna sig de kunskaper och den karaktärsbildning, som åsyftas. Det har invänts av åtskilliga talare här, dels att två timmar i veckan i varje klass skulle vara tillräckligt, och dels att man inte bör göra någon ändring i denna bestämmelse, förrän man vunnit någon tids erfarenhet, huru de två timmarnas undervisning verkat, och det har återopats uttalanden från enstaka håll, folkskoleinspektörer och andra personer. Jag skulle vilja häremot återropa det uttalande, som har avgivits av Folkskolans vänner, en förening, som består nästan uteslutande av folkskollärare och folkskollärarinnor, ett uttalande, som den 26 april i år har inlämnats till skolöverstyrelsen. Det heter däri, att "av det lärostoff, som förut skulle ingå i folkskolans kristendomsundervisning, är visserligen en icke liten del utgallrad. Men som ersättning för katekesen har tillkommit minnesord ur bibeln, psalmer och en på bergspredikan byggd sammanfattning av den kristna tros- och livsåskådningen. Utöver den gamla lärokursen har tillagts kyrko- och missionshistoria. Rörande det metodiska tillvägagångssättet har föreskrivits, att bibeln skall komma till mera direkt användning än förut". Om sålunda åtskilligt har borttagits från undervisningen i kristendom, är det inte så litet nytt, som tillkommit. Därför säger också denna förening vidare, att "allt detta, även det sistnämnda kräver sin tid, och helt visst icke liten sådan. Om det enligt den gamla normalplanen gavs 4, 5 eller flera veckotimmar till kristendomsundervisningen, synes det uppenbart, att man icke behöver någon erfarenhet utöver den, som vunnits genom tillämpandet av den nya undervisningsplanen för att vara viss om, att två veckotimmar icke kunna vara tillräckliga för skolans kristendomsundervisning". Detta omödmé måste ju tillmätas största vikt, då det kommer från personer, som ägnat hela sitt liv åt denna undervisning och som äro väl förtrogna med densamma och dess krav. Såsom bekant har icke förut från något håll, där man kunnat

tillmäta ett uttalande någon betydelse, påyrkats en sådan inskränkning av undervisningen, som uti den nya planen har skett. Skolöverstyrelsen föreslår, att i regel skolundervisningen skulle sättas till tre timmar i veckan, men vid undervisningsplanen utfärdande nedskrevs undervisningen till två timmar, och den timme, som på det sättet vanns, tillades modersmålsundervisningen. Det är ju dock ett ganska egendomligt förfarande detta, som skett utan tillstyrkan av någon myndighet. Och att denna timme tillagts modersmålsundervisningen förefaller så mycket egendomligare, som denna undervisning i den nya planen redan enligt överstyrelsens förslag varit skolans mest gynnade ämne. Uti överstyrelsens förslag har modersmålet i en 7-klassig skola av A-typen 66 timmar i veckan, under det kristendomen endast har 19 timmar i veckan. Med den förändring, som skedde i och med den nya undervisningsplanens utfärdande, fick modersmålet icke mindre än 71 timmar i veckan, under det ämnet kristendom inskränktes till 14 timmar i veckan, d. v. s. två timmar i varje klass. Därmed torde också vara ganska klart, varifrån den timme skall tagas, som nu påfordras, att kristendomsundervisningen skall återfå. Den bör givetvis få tagas från det ämne, till vilket den tredje timmen lades, när kristendomsundervisningen inskränktes till två timmar, nämligen från undervisningen i modersmålet, och man svävar här icke i någon villfarelse om, att detta icke låter sig göra. Flera talare hava talat om, att det finnes icke någon utredning, intet auktoritativt uttalande bakom en sådan förändring, men det finnes det verkliga, ty såsom herrarna torde erinra sig, har ju skolöverstyrelsen, som väl får anses sitta inne med fullständig sakkunskap härutinnan, ansett, att det var alldeles tillräckligt för modersmålet i sådana skolor, som jag talade om, med 66 timmar i veckan och att kristendomsämnet behöver 19 timmar i veckan. Man behöver således icke sväva i någon okunnighet om vad erfarenheten på detta område har att säga.

Denna fråga har på det djupaste upprört hela vårt folk. Den föregående talaren har velat framställa den rörelse, som uppstått med anledning av den nya undervisningsplanen såsom framkonstruerad, men så förhåller det sig icke. Det är en rörelse, som givetvis icke kunnat uppkomma, utan att ett påpekande har gjorts om vad den nya undervisningsplanen innehåller. Men sedan folket har fått detta klart för sig, har det gått ned djupt i folkets egna led, att en ändring här måste äga rum. Och om man ser på de uttalanden, som inkommit, finner man, att ett mycket, mycket stort antal härleder sig från skolråd och från personer, som i de lokala församlingarna ha att sysselsätta sig med skolväsendet och som sålunda äro förtrogna med skolans behov. Det är icke så, att det är personer, som äro alldeles okunniga om saken, som huvudstupa kastat sig in i densamma och som uttalat sig därom, utan det är till en mycket stor del personer, som till stöd för sina uttalanden och petitioner hava en på egen erfarenhet grundad uppfattning av saken och vad ämnet i skolan kräver. Och att denna rörelse har gått djupt ned i folket, bevisar icke minst andra kamma-

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

rens beslut i ärendet. Det är min övertygelse, att den är grundad på ett djupt ansvarsmedvetande, och jag tror, att det skulle väcka den största tillfredsställelse landet runt, om första kammaren här ville följa andra kammarens exempel. Jag tror, att denna rörelse ute bland folket icke kommer att lägga sig eller att denna oro kommer att stillas, förrän en ändring härutinnan skett. Det, som begäres, är det allra minsta, som i denna sak kan fordras, och jag tycker, att det skulle vara ganska egenomligt, om man erkänner, att skolan skall fortfarande undervisa i kristendom och att detta ämne är av vikt för vårt folk, att man skulle vilja neka ämnet den tid, som erfordras, för att ett nöjaktigt och varaktigt bestående resultat skall kunna ernås. På grund av dessa skäl, herr greve och talman, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Carlsson, Johan Gustaf: Herr talman, mina herrar! Eftersom jag är en av reservanterna inom utskottet har jag ansett mig med några ord böra motivera min ställning till den föreliggande frågan. Från första början måste jag säga, att jag har ingen anledning betvivla, att utskottsmajoriteten vid sitt ställningstagande till denna fråga låtit sig bestämmas av synpunkter, som även jag kan respektera. Emellertid tror jag mig ha skäl påstå, att utskottsmajoriteten i denna fråga dock sett allt för ensidigt på den ställning, ämnet kristendom intager, och ej, som enligt min uppfattning är nödvändigt, tillräckligt beaktat undervisningsplanen i sin helhet. Jag styrkes i denna min uppfattning av ett uttalande, som i debatten här gjordes av utskottets ärade ordförande, då han påpekade, att kristendomen enligt timplanen för realskolans sjätte klass har ett allt för litet antal timmar med hänsyn till det vidlyftiga lärostoffet. Jag vill då säga, att om vi skola gå in på den saken, så är åtminstone jag och helt visst de flesta läroverkslärare av den uppfattningen, att i realskolans sjätte klass råder en alldeles olidlig ämnesträngsel och att det är visst icke endast kristendomsundervisningen, som med hänsyn till lärostoffet har ett väl litet tilltaget timantal. Jag försäkrar av egen erfarenhet, att det icke är lätt att i denna klass fullgöra kurserna i sådana ämnen, som biologi, kemi och geologi med det lilla timantal, som dessa ämnen ha på schemat.

Då jag i den föreliggande frågan utgått ifrån, att undervisningsplanen är ett organiskt helt, där de olika ämnenas timantal på schemat är fastställt med hänsyn till ämnenas omfattning och till det värde, som de olika ämnena kunna anses äga med hänsyn till allmän medborgerlig bildning har jag kommit till den slutsatsen, att jag icke kan taga på mitt ansvar, att medverka till att riksdagen fattar ett beslut, som genom att öka timantalet för ett enda ämne rubbar hela undervisningsplanen. Jag anser, att man icke kan med fog påstå, att ämnet kristendom är missgynnadt på det nya skolschemat, utan att ämnet tvärtom intager en stark ställning. Jag vill särskilt påpeka, att ämnet är genomgående för hela skoltiden, att timtalet för detsamma i sjukklassig A-skola — jag tager ett av de enklaste fallen — per vecka i samtliga klasser upptager ej

mindre än 14 timmar, vartill kommer 10 minuters morgonandakt varje dag, under det att ämnen, vilkas betydelse för den allmänna medborgerliga bildningen väl ingen i denna kammare vill bestrida, få nöja sig med betydligt mindre timtal, om vi betrakta veckan i dess helhet för samtliga klasser. Ett så pass viktigt ämne som historia har på timplanen i samtliga klasser per vecka i sjukklassig folkskola 10 timmar, geografi 10 timmar och hela naturvetenskapen får nöja sig med 11 timmar. När ämnet kristendom har 14 timmar förutom dessa tio minuters morgonandakt varje dag, kan jag icke anse, att detta ämne är missgynnat på det nya skolschemat. Det är så förklarligt, att man icke kan bereda längre tid åt dessa allmänbildande ämnen, som jag nämnde, naturligtvis med hänsyn till att den längsta tiden måste beredas de ämnen, vilkas läsning kräva en lång träning. Jag tänker i detta fall på läsning, skrivning och räkning. När man nu här kommer och påstår, att timantalet för kristendomsundervisningen måste ökas, *må man väl göra sig den frågan, vilket ämnes timantal vill man gå att minska.* Jag har frågat åtskilliga förespråkare för kristendomstimmarnas ökning om denna sak, men fått mycket olika svar. En ville taga bort timmar från ämnet hembygds-kunskap, en ville minska den naturvetenskapliga undervisningen, en tredje förklarade sig vilja taga kristendomstimmarna från gymnastiken. Dessa olika svar visa vilka svårigheter, man råkar in i, när man börjar slita i en undervisningsplan, som enligt min uppfattning är synnerligen väl uppbyggd och inom vilken de olika ämnenas ställning med hänsyn såväl till läroinnehåll som till timantal är väl motiverad.

Vad är nu skälet för den ökning i kristendomstimmarnas antal, som motionärerna åsyfta? Jo, det framhålles i herr Pehrssons m. fl. motion i slutet av motiveringen till motionen, där man säger, att en tillfredsställande anordning av undervisningen i kristendom som det bärande underlaget för folkets religiösa och sedliga liv är en livsfråga för vårt folks framtid. Jag vill oförbehållsamt medgiva, att i detta ligger en sanning, men jag vill också påstå, att det finnes icke något av de övriga ämnena i undervisningsplanen, som icke har sitt värde för åstadkommande av goda seder ibland vårt folk. Jag antager, att ingen i denna kammare vill bestrida, att undervisningen i ett sådant ämne som historia har sin stora betydelse för danandet av goda karaktärer, och det får jag säga, att undervisningen i ett sådant ämne som biologi, vetenskapen om den levande naturen, om något, måste få anses vara karaktärsdanande. Är det så, det är min bestämda uppfattning, att alla de olika ämnena ha sitt värde med hänsyn till daningen av goda karaktärer, ja, då menar jag, måste en läroplan, där de olika ämnenas inbördes ställning är väl avvägd, få anses ha högt värde.

Vi skola väl också besinna en annan sak. Trots att läraren i folk- och småskolorna undervisar i alla ämnen, må man väl förstå, att en lärare kan ha olika personlig läggning beträffande de olika ämnena. Ja, rent mänskligt måste vederbörande lärare omfatta de olika ämnena med olika intresse. Ur denna synpunkt är det av ofantlig vikt, att i under-

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.
(Forts.)

visningsplanen i en skola, som om någon skall verka uppfostrande, de olika ämnenas timtal är avvägt så, att det finnes möjligheter för en lärare att inlägga sin uppfostrande kraft just i samband med undervisningen i det ämne, som vederbörande själv hyser det största intresset för. I detta fall anser jag, att den nya undervisningsplanen för folkskolorna tillfredsställer alla rimliga anspråk, och jag skulle anse det som synnerligen olyckligt att genom att utvidga undervisningen i kristendom låta något av de andra ämnena sitta emellan.

Slutligen ett par ord i fråga om lärostoffet! Reservanterna inom andra kammarens första tillfälliga utskott såväl som utskottsmajoriteten här ha ej ansett sig kunna yrka bifall till andra delen av herr Pehrssons motion. Andra kammarens utskotts reservanter säga sig väl vilja förorda ett uttalande, för att en lärobok i den kristna tros- och sedeläran enligt motionärernas önskemål införes, och att motionärernas önskemål är att återinföra katekesen framgår, menar jag, med all tydlighet av motiveringen till motionen. Det är min övertygelse, att det centrala i denna fråga — och i detta avseende delar jag fullständigt herr E. A. Nilsons i Örebro i andra kammaren uttalade mening — är frågan om återupptagandet av katekesläsningen. Och det må jag säga, att katekesen är efter mitt sätt att se saken en synnerligen olämplig lärobok för barn, och jag har långt innan detta förundrat mig över, att det har varit möjligt för denna bok att så länge kunna hålla sin ställning i barnskolorna. Vad säger nu undervisningsplanen om lärostoffet, om vad som skall i verkligheten meddelas barnen i ämnet kristendom i svenska folkskolor i framtiden? Ja, det kan naturligtvis läsas på flera ställen i den nya undervisningsplanen. Jag ber bara att få citera på sidan 27 i den nya planen, där det tydligen uttryckes vad man åsyftar. Undervisningsplanen säger där i moment 7 beträffande kristendomsämnet följande: "Ämnets olika grenar böra vid undervisningen sammanhållas till en enhet, så att barnen från kristendomsundervisningen i skolan må medföra en samlad och levande bild av Jesus, hans liv och verk." Och längre ned på sidan i moment 9 säges det: "Kursen för de två första skolåren utgöres till sin väsentliga del av sådana enkla berättelser ur evangelierna, vilka äro ägnade att grundlägga barnens första religiösa och sedliga föreställningar." Detta är vad den nya undervisningsplanen åsyftar. Detta är principen för den religionsundervisning, man enligt den planen vill ha i våra svenska skolor. Jag får för min del säga, att jag mycket förundrat mig över det omdöme, som av herr Pehrsson i Göteborg gives om bibeln, att den ur olika synpunkter icke egentligen kan användas som lärobok. Jag kan medgiva, att det finnes vissa partier av bibeln, som icke lämpa sig för barn, men jag har så mycket förtroende för den svenska folkskollärarekåren, att jag tror vederbörande lärare vara i stånd att bedöma vad som i bibeln är lämpligt för undervisningen i barndomsskolan. Det är emellertid min fasta övertygelse, att undervisningsplanen i detta avseende fyller alla anspråk, och det är också min övertygelse, att den Kristusgestalt, som evangelierna göra levande

för människorna, just är den, som skall ställas inför barnen; och det är väl dock kring denna och i denna gestalt, som barnen skola hämta sina högsta begrepp om moral och goda seder. Jag har här i min hand en redogörelse för statens uppfostringsanstalt på Bona, där det ställes som mål att göra goda medborgare av unga män, som redan beträtt brottets bana — och vad säger pastorn och religionsläraren därstädes? Jo, han säger ord för ord följande: "Kardinalfelen hos Bonas pojksjälar — bristen på självbehärskning och lögnaktigheten — har i predikan så belysts och bekämpats, varvid framställningen om Jesu person och orden från honom varit förkunnelsens centrum." Det är just detta som kristendomsundervisningen enligt den nya undervisningsplanen åsyftar. Det är denna grundmening i kristendomsundervisningen, som den nya undervisningsplanen vill giva. Är det så, att Kristusgestalten är det bästa och starkaste, när det gäller att dana karaktärer av den ungdom, som redan beträtt brottets bana, då menar jag, är den kristendomsundervisning, som vill framställa Kristusgestalten direkt tagen ur evangeliet den bästa för ännu ofördärvade barn. Till sist må jag säga, att jag har den bestämda meningen, att undervisningsplanen är väl genomarbetad såväl i princip som när det gäller dess utformning i detaljer, och jag skulle anse det vara en verklig olycka att slita sönder den, något som efter min mening måste bli följden av ett beslut av första kammaren, som går i samma riktning som medkammarens; och jag har såsom skolman ansett det vara min plikt att i detta fall höra till dem, som vilja se denna undervisningsplan tillämpad i våra svenska offentliga skolor.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Lundberg och mig avgivna reservationen.

Friherre B a r n e k o w: Herr greve och talman, mina herrar! Då man gått så långt ned på listan bland anmälda talare, så återstår det för mig föga att säga, men jag kan icke neka mig, att när jag har ordet, gå igenom frågan helt flyktigt samt något beröra vad som yttrats i debatten i dag. Det förefaller mig då verkligen som om de flesta talare, som här hava uppträtt för reservationen, i hela sin motivering, ända tills de kommit fram till slutet, ha lagt denna fråga så, att man skulle egentligen kunnat vänta en tillstyrkan av utskottets förslag, ja, med undantag av en talare; han hade ganska skarpa ord att säga om vår kyrka och vårt prästerskap. Och jag får säga, att jag hoppas verkligen att, då han ju givetvis kan göra det, han är med om att reformera vad man där behöver reformera. Det förefaller mig, som om det motstånd mot utskottets förslag, som här reses i dag, egentligen bottnar i det förhållande, att man anser utskottets kläm icke vara riktigt lyckligt avfattad. Det skiner, som jag sade, igenom i alla anföranden, som hållits, att saken skulle man nog kunnat vara med om, men på grund av klämman, som utskottet kommit med, måste man yrka avslag på utskottets förslag och bifall till reservationen. Nu får jag lov att säga, att jag för min del, och, som jag tror, även andra av utskottsmajoriteten, gärna velat skriva

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

sin kläm på annat sätt, men, ehuru vi formellt behandla motionerna, måste dock frågan faktiskt bliva ett till- eller avstyrkande av andra kammarens beslut, och då har jag för min del måst ställa mig på den ståndpunkten att tillstyrka klämman, även om jag velat ha den annorlunda formulerad.

En talare i dag använde ett uttryck, som jag fann litet lustigt i det sammanhanget. Han sade, att det "verkligen är ansvarslöst godtyckligt att komma och ändra timantalet för kristendomsundervisningen". Ja, jag vet icke, om det är utskottsmajoriteten, som skall ta åt sig detta, eller om det skulle vara en snärt till herr Rydén. Mig förefaller det, som om det närmast kan riktas till honom, ty det är väl ändå han, som ursprungligen ändrat timantalet, fastän utskottsmajoriteten här föreslår ett återgående delvis till det gamla, men eftersom talaren slutade med ett tillstyrkande av reservationen, var detta kanske icke hans mening. Det vill jag icke tro, men jag har blott anfört det som bevis för, att man kanske lyckats leta fram flera skäl mot utskottets förslag än man bort i denna debatt.

Vid bedömandet av här föreliggande utskottsforöslag måste man givetvis uppdelat frågeställningen för sig så att säga i två avdelningar. För det första får man ju göra klart för sig: Är en utökning av timantalet önskvärd, för att icke säga nödvändig? Och för det andra får man rikta den frågan till sig: Är det många skäl, som tala emot en dylik utökning? Jag skall upptaga den sista frågan först. De skäl, som då skulle tala emot en dylik utökning av timantalet till tre timmar, skulle först och främst vara — vilket av de flesta talare framhållits här i dag — överstyrelsens utlåtande. Jag ber då få erinra herrarna om, att ett genomläsande av överstyrelsens utlåtande dock ger det intrycket, att det är ett ganska svagt avstyrkande. För det första avstyrker överstyrelsen av det skälet, att kursplanen har ändrats. Vi veta ju alla, att överstyrelsen en gång förut tillstyrkt ett timantal av tre för folkskolans högre klasser, men att det av den dåvarande regeringen ändrades på grund av att kursplanen ändrades. Vad är det då som är ändrat i kursplanen? Jo, det är borttagandet av genomgående av textorden till Luthers lilla katekes, och genomgåendet överhuvud av denna lilla katekes är utbytt mot ett mera ingående betraktande av Jesu bergspredikan. Nog ha barnen icke alltid så lätt att lära sig minnessaker, men kan man verkligen säga, att detta genomgående av textorden till Luthers lilla katekes skulle taga så mycket mera tid i anspråk än betraktandet av Jesu bergspredikan, så att det skulle berättiga till att då behövs 3 timmar, men nu behövas endast 2. Jag vågar säga, att ett sådant betraktelsesätt utgör nära nog ett underkännande av våra folkskollärares såväl kompetens som goda vilja, ty det är klart, att en undermålig folkskollärare, som icke har intresse för sitt ämne, givetvis mycket lättare och på mycket kortare tid kan hasta igenom några kapitel ur Jesu bergspredikan, än han kan lära barnen eller, rättare sagt, med dem gå igenom lilla katekesen. Men jag tror nu för min del, att det större antalet av

våra folkskollärare äro så intresserade, att de komma att använda mycket längre tid på Jesu bergspredikan än de skulle ha använt på Luthers lilla katekes.

Så kommer det andra skälet till överstyrelsens avstyrkande, och det är, att vi ha arbetat så kort tid med den nya organisationen eller det nya tumanålet. Jag vill då bara be att få erinra om, att här i dag av en folkskoleinspektör har sagts, att det rent av icke är många skolor, som arbeta med två timmars kristendomsundervisning i veckan. De flesta ha fortfarande tre timmar och komma, enligt vad han yttrade, att behålla det under denna försökstid, om vi så skola kalla den. Men då vet jag egentligen icke, huru skolöverstyrelsen tänker sig få fram något resultat av detta prov, om folkskolorna fortfarande skulle ha kvar sina tre timmars kristendomsundervisning. Är det blott några få skolor, som begagna sig av två timmars undervisning, så äro dessa då försökskaniner, som skola ge utslag för det hela. Blir det ej kanske ett lite svagt medeltal vi få fram?

Slutligen ännu en punkt i överstyrelsens yttrande. Överstyrelsen säger, att motionärerna — ty vi få komma ihåg, att det är motionerna i andra kammaren, som överstyrelsen yttrar sig om — icke skilt på de olika skolformerna eller på de olika klasserna inom skolformerna. Då ber jag få påpeka, att reservanterna i andra kammarens utskott — och det var ju reservanterna, som segrade — i sin motivering ha påpekat, att de särskilt tänka på huvudformen av skolan, och på de högre klasserna i denna, och i sitt uttalande i kammaren underströk särskilt herr Björkman i Norrköping detta. Och jag vill, för att inte någon skall säga, att det är ett oviktigt påpekande jag gjort, slå fast, att herr Rydén själv i sitt tal yttrade, om jag minns rätt, ungefär så här: "Jag skall för enkelhetens skull säga, att jag givetvis uppehåller mig, när jag nu talar om undervisningen, vid den högre skolformen och vid de högre klasserna där, vilket ju även reservanterna menat." Något i den vägen yttrade han. Jag kommer icke riktigt ihåg ordalagen. Då få vi väl vara överens om, att även reservanterna i andra kammaren närmast ha tänkt på de högre klasserna inom folkskolans huvudform. Dessutom ber jag särskilt få påpeka, att första kammarens utskott absolut har slagit fast detta i sin motivering och sagt, att man med ett införande av i regel tre timmars kristendomsundervisning i veckan menar, att "en dylik revision synes lämpligen böra givas en omfattning, motsvarande den, som av skolöverstyrelsen i dess den 31 december 1918 avgivna förslag till undervisningsplan angivits".

Således, om den frågan kunna vi tillsvidare säga, att den är alldeles bragt ur världen.

Ja, sedan komma vi ju till något, som både i andra kammaren och även här i första kammaren blivit huvudmomentet i debatten. Det är ju katekesen. Den större delen av debatten såväl här som i andra kammaren har ju egentligen rört sig om denna. Jag ber då få påpeka, att första kammarens första tillfälliga utskott *icke nämner något om någon*

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna (Forts.) lärobok, och att reservanterna i andra kammaren skjuta undan denna fråga till den utredning, som förestår. Nu får jag för min del säga, att jag skulle hålla för mycket troligt, att vi behöva en lärobok i kristendom, icke så mycket för barnen, men till ledning för de lärare, som kanske ha sådan läggning, att de ha svårt att meddela en fullgod undervisning i kristendomsämnet utan lärobok. Så har det i dag från så många håll sagts: ja, det kan ju herrarna stå här och säga, att *ni* inte vill ha katekesen återinförd, och det tro vi också på, men bland dem, som rösta med er, som stå på samma sida, är det säkert många, som ha katekesen i baktanke. Jag ber få säga, att det är också jag alldeles övertygad om, men jag vet icke om detta, att på samma sida som jag stå några, som ha en baktanke, kan få mig att frångå min mening. Jag ber i detta sammanhang få fråga de herrar, som stå på andra sidan i dag och som gjorde det även vid en annan frågas behandling — då vi resonerade om psalmboken: *Tro herrarna, att alla de, som röstade tillsammans med er i psalmboksfrågan, gjorde det av intresse för kyrkan?* Jag är icke övertygad om det. Men herrarna höllo tillgodo med deras röster i alla fall, när vi voterade.

Som jag från början framhöll, är den andra frågan, som man måste göra klar för sig: Är det önskvärt att vi få tretimmarsundervisningen genomförd? Behöves det? Då ber jag få erinra om, vad jag nyss nämnde, att överstyrelsen ursprungligen uttalade sig för tre timmar, fastän man sedan, med en artig bugning för statsrådet, lämnade denna mening och väl fortfarande anser sig böra stå kvar på den ståndpunkt, man i följd därav intagit. Men det är icke blott överstyrelsen, som först varit av den meningen, utan det är även en mängd lärare, för att nu icke nämna alla andra ute i landet, som äro intresserade för denna fråga, som önska tre timmar. En föregående ärad talare, herr Sandegård, kom att säga, att vi ändå borde böja oss för auktoriteterna, eller vad han kallade dem för, sakkunskapen, med ett ord. Jag ber då få påpeka, att här står i överstyrelsens yttrande, att "överstyrelsen jämlikt Kungl. Maj:ts föreskrift infordrat yttranden i ärendet från samtliga statens folkskolinspektörer, domkapitlen och Stockholms stads konsistorium, ämneskonferenserna i kristendoms-kunskap vid statens folkskoleseminarier och vederbörande lärare vid småskoleseminarierna".

Det är väl dessa, som herr Sandegård särskilt menar. Jag har fått en uppgift i dag, som jag verkligen icke är i tillfälle att kontrollera, men då den lämnades av en synnerligen pålitlig person, vågar jag här använda den. Är det någon här, som kan bevisa, att den icke skulle vara riktig, skall jag genast taga tillbaka. Alltnog, jag har fått den uppgiften, att dessa myndigheter delvis äro hörda, och att majoriteten av dem har uttalat sig för tre timmar i de högre klasserna av folkskolan.

Ja, det hela bottnar väl i alla fall ytterst i vilket värde vi anse kristendomsundervisningen eller religionsundervisningen har. Det är väl där tyngdpunkten ligger, ty anse vi, att den har ett mycket högt värde, måste vi givetvis gärna vilja ge den en mera framskjuten plats, även om

det skulle ske på bekostnad av någon undervisningstimme för något annat ämne. Men om vi däremot skulle anse den vara av mycket ringa värde — vilket jag är övertygad om att ingen av mina motståndare här i dag gör — då skulle vi önska sätta ner tiden icke blott till två utan till en timme i veckan. Men, som sagt, jag upprepar, att jag är övertygad om, att ingen av mina motståndare anser den ha ett lågt värde. Frågan är bara: hur högt sätta vi den i förhållande till andra ämnen? Vi ha givetvis i fråga om religionen ganska skilda åsikter, men jag vågar påstå, att vi dock försöka att respektera varandras åsikter så mycket som möjligt, och jag vill bestämt varna för vad herr Sandegård och, förvånande nog, även herr Almkvist, tror jag, voro inne på, att det göres politik av denna fråga. Jag vill bestämt säga ifrån här och ha antecknat till protokollet, att jag icke anser detta vara en partifråga, även om där bli flera eller färre av det ena eller andra partiet, som gå för eller emot utskottet. Det får icke och kan icke betraktas, och jag vill icke betrakta det som en partifråga. Vi äro ju alla överens om vad denna religionsundervisning, denna kristendomsundervisning, skall tjäna till, nämligen att försöka bibringa barnen de högsta moraliska och sedliga begrepp. Och jag vågar fråga: finnes det någonting som kan göra detta i så hög grad som religionsundervisningen? Här har av ett par föregående talare påpekats, att där är så mycket annat i undervisningen, som bibringar barnen samma idéer, så att säga, samma upphöjda uppfattning av livet. Och det är jag den förste att erkänna. Men jag vill säga, att då är det så, därför att de ämnena eller de bilder, som läraren i dessa ämnen rullar upp, just göra barnen religiöst stämda. Jag är fullkomligt enig med dem av de föregående talarna, som ha sagt, att man kan bli synnerligen religiöst och varmt stämd inför en historisk berättelse, inför ett naturfenomen. Ja, jag tror, att varenda en utav oss, icke bara barnen, utan även vi äldre, mer än en gång i vårt liv känt oss högtidligt stämda, antingen det varit inför ett naturfenomen eller inför en väns dödsbädd eller något annat. Och jag vågar säga, att i en dylik stund har också den fullkomligt irreligiöse känt sig religiöst stämd. Men jag vågar bestrida, att kunskaper i andra ämnen än religion kunna ge människan den varma känsla, som religionen kan ge. Kunskaper i andra ämnen göra ofta människan kall.

Det gjordes ett påpekande här i dag av någon ärad talare — jag minns inte vem — ”att den där religionsundervisningen dock faktiskt icke visat något gott resultat. Den har icke lyckats i att uppfostra människor.” Ja, skola vi så att säga känna oss mindre böjda för det, som har misslyckats i sina strävanden, så tror jag det är mycket, som vi få kassera. Då den ärade talaren yttrade detta, rann det mig i minnet en fullkomligt sann händelse vid Hesselby lungsotssanatorium. Där fanns det en gammal båtsman, mycket religiös, som legat där och varit mycket illa sjuk men som blev frisk och reste därifrån. När han gick omkring och skulle säga adjö, kom han till två män, som stodo ensamma, och han sade: ”Adjö, mina herrar! Gud välsigne er!” Och då fick han det

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna
(Forts.)

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna. (Forts.)

svaret, som jag är övertygad om att ingen i denna kammare skulle försvara: "Säg inte så, ty vi äro socialdemokrater!" Och gubben svarade ganska kvickt: "Det vet jag, och det är ju mycket duktigt och bra, men det tycks inte ha hindrat herrarna från att komma hit, och det lär inte komma att hjälpa er att komma härifrån heller."

Jag menar, att vi få inte kassera någonting, därför att det ej lyckats. Människorna äro nu en gång sådana, att jag misstänker, att det skall mycket till, innan de bli goda.

Det fälldes också ett yttrande i dag strax i början av debatten, som jag kände igen från psalmboksdebatten, fastän jag nu råkade befinna mig på den andra sidan. Det var en ärad talare, som sade, att det är riksdagen ovärdigt att uttala sig i denna fråga och icke överlämna saken till Kungl. Maj:t. Jag minns en annan ärad talare, som talade för gamla psalmboken eller för utskottsreservanterna den gången, en talare, som väl kommer upp senare i dag. Jag hoppas då han upprepar det yttrande han då fällde, ty det var han, som gendrev det nyss citerade yttrandet förra gången, i det han sade, att det icke vore riksdagen ovärdigt att uttala sig i ett ärende, som berörde hela Sveriges folk.

Jag skall inte upptaga tiden vidare. Jag vill bara säga, att då vi i dag yrka bifall till utskottets förslag, är det inte för ett utskotts seger vi tala, utan vi föra talan för hela den massa av Sveriges folk, som står undrande och som med spänning avvaktar, vilket beslut kammaren skall fatta här i dag, alla dem, som i ett bifall av första kammaren till utskottets förslag skulle se någonting annat och mer än blott en liten ändring i en skolfråga, som däri skulle se en uppmuntran för den tanken, att statsmakterna dock sätta de ideella värdena långt högre än de materiella. Vi böra väl kunna mötas i dag, tycker jag ändå, icke för att söka återinföra något katekesplugg, icke för att försöka påtvinga barnen något utanrabblande av för dem oförståeliga dogmer, utan för att ge dem ökad tid till att begrunda de finaste tankar och finaste bilder, som dock någonsin ha uttalats eller stått att läsa i skrift eller tryck.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Modig: Herr talman, mina herrar! Jag besvärar inte kammaren ofta, men i dag känner jag ett behov att få uttala min ståndpunkt i den föreliggande frågan och få detta antecknat till dagens protokoll. Jag skall emellertid fatta mig mycket kort.

Den stora begränsning av timantalet för kristendomsundervisningen, som skett genom denna undervisnings omläggning, har väckt verklig oro och bekymmer över hela vårt land. När man rör sig på ett område som detta, där skilda uppfattningar bryta sig mot varandra, så hade man enligt min åsikt bort framgå mera varsamt än som skett. Begränsningen av timantalet har gått längre än vad både kommittén och skolöverstyrelsen ansatt rådligt. Inom den begränsade tid, som nu givits ämnet, är det icke möjligt, så vitt jag förstår, att kursen kan hinna genomgås.

Det har sagts, att en fruktbarande undervisning kan givas även med den begränsade tiden, "om läraren i synnerhet är besjälad av kristendomens grundsanningar". Ja, men vilka garantier har man för att detta intresse allmänt förefinnes inom lärarkåren? Om kyrkomötet någon gång skall vara en auktoritet att fästa sig vid, så borde det väl vara i en fråga som den nu föreliggande, och här har detta med stor kraft förklarat tiden för knapp för ett bibringande av till och med ett minimum av kristendoms-kunskap.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Det är ju sant, att många ämnen trängas inom skolan, men här skapades det icke full rättvisa, synes det mig, genom att så kraftigt som skett beskära tiden för ett av skolans allra viktigaste ämnen. Att pruta av en timme i veckan på kristendomsundervisningen för att i stället erhålla, såsom herr Rydén framhöll under sitt anförande i andra kammaren, en timmes rättskrivning mera i veckan, det förefaller mig icke kunna försvaras, även om man, som jag gör, ställer detta ämne mycket högt och anser, att allt bör göras för att barnen må vinna synnerlig förkovran även häri. Enligt min mening hade det varit riktigare, om man i undervisningsplanen först upptagit de av överstyrelsen år 1919 föreslagna tre timmarna för kristendomsundervisningen för att därefter se, om erfarenheten gäve vid handen, att tiden kunde ytterligare begränsas. Med erkännande av det goda i den nya kristendomsundervisningsplanen, som verkligen finnes där, kunde man dock icke komma ifrån den uppfattningen, att tiden för kristendomsundervisningen nu vore så knapp tilltagen, att man hade stora skäl att frukta, att barnen icke få tillräcklig behållning av denna undervisning.

Då jag emellertid aldrig varit någon vän av katekespluggen, den själsdödande utanläsningen, är det med sann tillfredsställelse jag sett, att en ändring härutinnan blivit gjord. Det har varit en ren plåga för barnen i alla tider, detta mekaniska upprabblande av katekesstyckena, under det att det största antalet barn icke haft en aning om vad de läst eller kunnat fatta vad det varit fråga om. Ofta har detta odrägliga katekesplugg också medfört hos barnen en stor olust, ja, en verklig leda för kristendomen.

Men trots detta står jag dock ganska frågande, om vi icke i fortsättningen behöva en lärobok i kristendom, huvudsakligen för lärarna i och för den undervisning de skola bibringa barnen, då helt säkert icke alla lärare stå så intresserade för kristendomens djupa sanningar, som de borde göra. Undervisningen i detta ämne är naturligtvis mycket beroende på lärarens personlighet och i vilket förhållande han själv står till kristendomen. Utan en lärobok här skulle det dock, från min synpunkt sett, vara omöjligt till och med för varmt religiösa lärare att kunna klara sig, och nog skulle saknaden av en sådan lärobok komma att medföra stora svårigheter att kunna lämna barnen den i den nya undervisningsplanen föreskrivna sammanfattningen av den kristna tros- och sedeläran. Det troliga är, att de erfarenheter, som man kom-

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

mer att skörda under de tre övergångsåren, med säkerhet också komma att visa, att man vid undervisningen icke kan reda sig utan lärobok.

Men huvudfrågan är ju nu begränsningen av undervisningstiden till endast två timmar i veckan, vilken fråga väckt allmän opposition över hela landet, och jag har den övertygelsen, att om i denna fråga folkomröstning skulle ske, skulle denna folkomröstning med stor majoritet utfalla till förmån för ökning med en timmes undervisning från två till tre timmar i veckan.

Lika säkert är ock, att den opinion mot kristendomsundervisningens avskaffande, som nu blåser fram över landet, icke kommer att lägga sig. Man kan ej avstå från att hävda, att våra barn måtte få en fullt tillfredsställande kristendoms-kunskap. Det gäller nu för alla dem, som intressera sig härför och som önska, att kristendomsundervisning i fortsättningen på ett levande sätt må bibringas vårt uppväxande släkte. ja, hela vårt folk, att säga ifrån och söka bevara det goda, som vi hava. Det förefaller mig mycket underligt, om det kan finnas någon, som har verkligt intresse för religionen, som kan godkänna en så våldsamt nedprutning i timantalet som från fyra timmar till jämnt hälften, nämligen till två timmar i veckan.

Jag hoppas, att första kammaren här i dag skall ställa sig på samma ståndpunkt, som medkammaren förut intagit, och att det klart skall ges tillkänna, att kristendomsundervisningens undanskjutande från en hedersplats på skolschemat till en av de minst gynnade är en sak, som icke kan godkännas. Jag ställer mig för min del odelat på den sidan, som yrkar på tretimmarskravet såsom minimum, och här ha vi i detta krav bland många andra den stora mängden av kristligt intresserade i landet, så väl fri- som statskyrkliga, bakom oss. Kristendomsundervisningen i våra folkskolor har varit till utomordentlig välsignelse för generationer av vårt släkte och kan i en framtid bliva till ännu större gagn, om vi blott vaka över dess stora betydelse och gärda om denna undervisning.

Herr talman! Med dessa få ord beder jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Under överläggningen hade herr talmannen uppstått och avlägsnat sig, varefter ledningen av kammarens förhandlingar övertagits av herr andre vice talmannen, vilken nu hemställde, att då tiden vore tämligen långt framskriden och många talare funnos anmälda, kammaren ville besluta att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta överläggningen rörande det föreliggande utlåtandet.

Denna hemställan bifölls.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Ledamoten av riksdagens första kammare, f. skeppsredaren, gods-

ägaren *Johan Ingmansson* på Stensnäs, som är under min behandling f. n., lider av följderna av ett svårare olycksfall (*Luxatio axill. dextra*) samt symptom av *cardioscleros* och bör tillfölje härav med nödvändighet avhålla sig från allt deltagande i riksdagsarbetet fortfarande från och med denna dag till och med medio av nästa månad, vilket på begäran meddelas såsom intyg och bestyrkes på heder och samvete.

Karlskrona den 21 maj 1921.

Christer Nilsson.

Leg. läk., förste provinsialläkare i Blekinge.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag:
dels till riksdagens skrivelse, nr 227, till Konungen, angående utseende av sex ledamöter och sex suppleanter i den uti 33 § av förordningen den 28 maj 1920 omförmälda uppskattningsövernämnd;
dels ock till riksdagens förordnanden:
nr 228, för sex ledamöter i den uti 33 § av förordningen den 28 maj 1920 omförmälda uppskattningsövernämnd; och
nr 229, för sex suppleanter i den uti 33 § av förordningen den 28 maj 1920 omförmälda uppskattningsövernämnd.

Anmäldes och godkändes bankoutsjottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:
nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förhöjning av vissa av statsmedel utgående understöd;
nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 254 a § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse; samt
nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse med bestämmelser för vissa tjänstemän vid statsdepartement och andra till den civila statsförvaltningen hörande verk i fråga om rätt till pension m. m.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse nr 233, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av medel till hjälpverksamhet bland förut i Ryssland bosatta svenska undersåtar, vilka genom världskriget kommit i nödläge.

Upplästes och godkändes ett uppsatt förslag till skrivelse till Ko-

nungen med anmälan att innan nästa lagtima riksdag ledigheter inom kammaren uppkomme efter samtliga dess ledamöter.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial och utlåtanden:

nr 136, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut angående verkställande av utredning rörande en statsbana från Matarengi till Pajala kyrkoby;

nr 137, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till driftskostnader för en statens vårdanstalt å Venngarn för alkoholister samt om anordnande av en dylik anstalt å Ventholms kungsgård jämte i ämnet väckta motioner;

nr 138, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anställande av en statens tryckerisakkunnig;

nr 139, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående understöd av skatteutjämningsmedel åt synnerligt skattetyngda landskommuner; och

nr 140, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till riks försäkringsanstalten samt i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen och i propositionen om tilläggsstat för år 1921 gjorda framställningar angående anslag till sagda ämbetsverk; samt

bankoutskottets utlåtanden:

nr 51, i anledning av väckt motion om inrättande i visst syfte av ett riksbanksråd; och

nr 53, i anledning av väckta motioner om åvägabringande av utredning och förslag rörande en reform av jordbrukets kreditväsen.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 4,27 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Onsdagen den 25 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 42, angående fullbordad granskning av de i statsrådet förda protokoll; och

första lagutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa ändrade bestämmelser mot oskäligen hyresstegrings m. m. ävensom i ämnet väckta moioner.

Fortsattes överläggningen om första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 20, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj: t i fråga om kristendomsundervisningen i folkskolorna. *Om kristendomsundervisningen i folkskolorna. (Forts.)*

Herr E n h ö r n i n g: Herr greve och talman! Kristendomsundervisningen, som förr stått främst på skolans läroplan, tillmättes i fjol ett timantal, som man i allmänhet anslår åt mindre viktiga övningsämnen. Och ej nog med det — läroböckerna slopades — kristendomen skulle hädanefter tolkas endast av lärarne, vilken undervisning säkerligen på många håll kommer att bliva tämligen tunn och ytlig och helt säkert icke bibringa barnen den kännedom i vår kristliga lära, som för dem torde vara nödvändig för deras vandring här på jorden.

Liksom alla, utom möjligen språkgenien, ha svårt att inhämta språk utan att lära grammatiken, så torde även barnens insikt i kristendomen bli mycket ytlig och svag, sedan man tagit ifrån dem den stomme, som läroböckerna utgjorde för inhämtandet av den kristliga trosuppfattningen. Varje religion strävar efter att meddela sina bekännare sina bärande grundtankar. Även om desså mången gång för barnasinet kunna te sig svårfattliga, finnas de dock kvar i medvetandet och växa till klarhet med de mognare åren.

Det är glädjande, att båda kamrarnas utskott såväl som andra kammaren tillstyrkt ett ökat timantal för kristendomsundervisningen, och jag hoppas varmt, att första kammaren kommer att biträda denna uppfattning, men jag beklagar, att man bortsatt från spörsmålet om återinförandet av gemensam lärobok i kristendom i skolorna, ty endast under den förutsättningen, att undervisningen åtföljes av rationell läxläsning, kan man hoppas på något resultat -- i synnerhet som även tre timmar

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna (Forts.) kunna anses vara för knappt tillmätt tid åt detta, för människans rättsuppfattning grundläggande ämne. Jag tänker även, att våra pedagoger allt mer och mer börja taga avstånd från den uppfattningen, att läxläsningen är av ondo. Skolan kan ej vara en filosofisk anstalt, där barnen skola resonemangsviis tränga till sanningen. Barnets största förnåga ligger i dess receptivitet för fakta, men allt för mycket diskutera förvirrar det och ger föga resultat för framtiden. Över alla pedagogiska teorier står dock den satsen, att barnens ambitionskänsla skall väckas och deras arbetshåg uppmuntras. De flesta av våra skolor likna nu palats, och därinom finnes all modern och sinnrik undervisningsmateriel. Men jag frågar: har resultatet tillnärmelsevis motsvarat alla uppoffringar? Vad hjälper en snabbt förflyktigad kunskap om företeelserna! Det är av karaktärens daning, som barnets framtid beror.

Jag tror ej, att någon här skall kunna förneka sanningen av vad jag nu sagt. Och med anledning av det sagda yrkar jag på trenne timmars kristendomsundervisning i våra skolor samt vill dessutom uttala önskvärdheten av att en gemensam lärobok i kristendomskunskap med det snaraste återinföres.

Herr Klebeck: Herr talman! Jag skall ju helt naturligt ej understå mig att hålla det anförande, som jag tänkte, när jag omedelbart vid debattens början antecknade mig. Jag förstår ju, att även om detta ämne berör våra viktigaste frågor, kan ju kammaren vara trött, och jag skall därför försöka inskränka mig till det minsta möjliga.

Utskottets ärade ordförande började med att vilja slå fast, att det här icke gällde någon strid om undervisningsplanens innehåll, utan blott om kristendomsundervisningen skulle få sina två eller tre timmar i veckan. Gent emot detta har gjorts gällande, att på grund av motionernas innehåll frågan också rör sig om katekesens vara eller icke vara. Utskottets ordförande säger då, att det dock icke är upptaget i utskottets yttrande. Men jag frågar då bara: om kammaren skulle biträda andra kammarens beslut och en skrivelse till regeringen avlåta, skulle då icke denna motiveras ej blott med de få rader, som utskottets eget yttrande innebär, utan också med motionernas tankar? Är detta fallet, då ha vi en bön om att katekesen måtte få bevaras såsom undervisningsämne. Jag utgår sålunda från detta.

Det har nu såsom det förnämsta skälet för bifall till utskottets hemställan talats om den starka oro, som gjort sig kännbar inom vårt land med hänsyn till det nu föreliggande spörsmålet. Herr K. J. Ekman säger t. ex.: den oron finnes, och den låter ej stilla sig, ty det är fråga om att vi skola berövas de livsvärden, som finnas i vår kristna tro. — Ja, jag känner också till den oro, som gjort sig gällande i vida kretsar bland vårt folk, och jag har, när det var tal om referendum, förklarat, att jag anser mig pliktig att i viss mån taga hänsyn till en sålunda uttalad folkmening. Men om jag frågar mig: hur har denna folkmening uppkommit; hur har problemställningen gjorts för dessa, som skulle

taga ståndpunkt till frågan? så får jag säga, att min respekt för denna folkmening betydligt försvagas. Det har framställts för hederligt, fromt folk, att det nu skulle vara fråga om att taga bort kristendomsundervisningen för svenska folket, avkristna landet och mera sådant. Då är det icke underligt, att var och en, för vilken kristendomen blivit det högsta av allt, reagerar. Jag läste helt nyligen en liten uppsats i en kristlig tidskrift, vari en för övrigt mycket begåvad präst ej aktar för rovt att till Sveriges kyrkofolk, det fromma kyrkofolket, ställa den meningen, att nu gällde det att bedja, ty det var fråga om att taga bort kristendomsundervisningen för folket. Vi skulle bedja, att första kammarens hjärtan skulle röras. När problemställningen göres på detta fruktansvärt snedvridna och missvisande sätt, menar jag, att man icke har något starkare skäl att taga hänsyn till denna stämning. Gå i stället ut i bygderna och säg, såsom sanningen är, hur det verkligen förhåller sig med den nya undervisningsplanen! Då fruktar jag icke folkets dom. Säg dem — och läs och följ med i undervisningsplanen, om jag anför oriktigt — säg dem, att undervisningsplanen vill lära barnen, hur under gamla testamentets tid det har beretts väg genom stora profeter och övriga Herrens tjänare för den kommande frälsaren och mästararen! Säg dem, att denne mästars liv och hans person är något, som enligt den nya undervisningsplanen skall vara medelpunkten för hela undervisningen! Säg dem, att denna framställning sedan skall följas av en framställning om hur under den kristna kyrkans historia kristligt liv och kristlig anda blivit en makt i människors hjärtan och danat stora och ädla män och kvinnor! Säg dem, att det är detta, som är den nya undervisningsplanens syfte och som skall meddelas våra barn, visserligen på bekostnad av lilla katekesen, men att det i varje fall är ordet om Kristus, som först och sist denna undervisningsplan innehåller! Fråga dem sedan: vill ni ha denna undervisning för vårt svenska folk eller den gamla katekesen som det uteslutande eller huvudsakliga, som skall inpräglas i barnens hjärtan? — Jag är då ej rädd för folkets dom, åtminstone icke det kristna folkets.

Det förvånar mig också, när jag hör vissa ärade representanter för denna kammare här yttra sig. Må det förlåtas mig, om jag säger, att jag fått det intrycket, att t. o. m. en del av dessa icke visste riktigt vad de talade om. Jag tyckte i stället, att från deras utgångspunkter skulle de på det allra livligaste sätt velat instämma i önskemålet om denna nya undervisningsplans utförande i det praktiska livet. Vad sade t. ex. herr Johansson i Tväråselet? Jo, han frågade, hur mycket av tron på Gud skall bli kvar, om katekesen komme bort. Han sade, att vi ej skulle undervisa längre om vad Gud säger *i ordet*. Han sade: barnen ha lättare att tro *bibeln*. Och vad kom han till för slutsats från alla dessa vittnesbörd om trons makt och bibelns makt? Jo, att vi skulle låta den nya undervisningsplanen fara och återgå till katekesen. Vem är det, som mötte människors barn här på jorden med inbjudningen att komma till honom, tro på honom och få kraft och liv genom honom!

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Det var Kristus Jesus, som skall vara medelpunkten i undervisningen efter den nya läroplanen. Friherre Barnekow talade om hur det råder en strävan att sätta de materiella värdena framför de ideella. Han talade om hur vi borde göra tvärtom, och hur de finaste tankar och bilder möta oss i Jesu förkunnelse o. s. v. Ja, just denna Jesu förkunnelse är det som införts i den nya undervisningsplanen på bekostnad av stickor och strå, som jag måste kalla katekesen i jämförelse med Jesu egen förkunnelse. Herr Modig talade under debatten i förmiddags om faran i att taga från folket hela kristendomsundervisningen. Ja, vad är det annat än den verkliga kristendomen — ordet om Kristi liv och gärningar — som vi i denna undervisningsplan vilja bevara åt våra barn? Vill man verkligen göra allvar av dessa synpunkter, kan jag icke förstå annat, än att man med liv och själ skall önska, att denna undervisningsplan kommer till tillämpning i vår undervisning.

Nu kommer jag till frågan om de två eller tre timmarna. Då får jag säga — jag skall icke upprepa mycket av vad som är sagt — allt det är förunderligt vad dessa, som tala om kristendomsundervisningen, om andliga värden och allt sådant, ha för kvantitativa synpunkter på dessa förhållanden. Få de två timmars undervisning, är det slut med all kristendom, men få de tre timmars undervisning, är kristendomen räddad. Om jag finge göra en tarvlig parallell, skulle jag vilja säga: står en präst och predikar en halv timme, blir folket avkristnat; håller han på tre kvarts timme, kommer evangelium in i hjärtana. Denna kvantitativa synpunkt förstår jag ej alls i fråga om andliga värden. Vad som för mig är det väsentliga är, att denna nya undervisningsplan, som jag förut antytt, samlar allt omkring Kristus. Den giver det högsta och bästa, som finnes, och gent emot detta blir det enligt min mening en oerhört underordnad synpunkt, om timantalet är två eller tre.

Man säger nu, att det är så klart att det skall vara tre timmar. Det behöves ingen prövning, det är solklart från början. Ja, men alla *skolmän* säga, att de behöva pröva saken, innan de kunna bilda sig en uppfattning därom. Jag vill bara påpeka en enda sak. Om det gällde att bevara den gamla katekesen, kunde jag säga, att det icke behöves någon prövning, ty att det ej går att plugga igenom den på två timmar i veckan, är självklart. Men då nu alltsammans är lagt på helt annat sätt, då det är en genomgående historisk betraktelse, som går igen i hela planen, ter det sig helt annorlunda. Ty historiska, levande bilder ur livet ha barnen mycket lättare att tillägna sig än abstrakta, för dem obegripliga lärosatser, som måste pluggas och nötas in om och om igen. Det behöves sålunda enligt min mening betydligt mycket mindre tid för att lära barnen vad denna plan innehåller, än som erfordras för att lära dem vad den gamla planen innehöll. Det är emellertid möjligt, att en prövning kan visa, att det behöves tre timmar, och då är man, som sagt, villig att genast böja sig för utfallet av prövningen.

Sedan vill jag påpeka en sak, som icke nämnts och kanske icke är så mycket känd, nämligen att det praktiseras ganska mycket kristendoms-

undervisning utöver dessa två timmar, ty under modersmålstimmarna t. ex., då läsning skall förekomma i litteratur, är det ej ovanligt i de högre klasserna, att en timme av denna läsning användes till läsning av kyrkohistoriska bilder. Det beror så mycket på lärarens intresse för ämnet. Det är vidare en sak, som vi aldrig fått svar på, så många gånger än den frågan framställts: varför är denna plan ödeläggande för undervisningen i folkskolan för att den blott omfattar två timmar i veckan, när det icke är förenat med några vådor att hava samma timantal anslaget i läroverken? Så vitt jag vet, restes ingen storm alls, när undervisningsplanen för läroverken genomfördes. Men då var det ingen socialdemokrat, som var ecklesiastikminister, och icke heller var det fråga om att taga bort lilla katekesen från undervisningen. Alltså två timmar utan katekes är ödeläggande för kristendomsundervisningen, samma två timmar, men med katekes, går för sig utan våda.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

En sak har också mycket förvånat mig, och det är, hur det kan vara möjligt för våra vänner bland de frikyrkliga, att de så enigt slutit upp gent emot den nya undervisningsplanen. Deras store lärofader P. P. Waldenström hade ju till grundläggande lärosats i allt vad han lärde: så står det skrivet. Hans stora kamp i försoningsfrågan baserades från början till slut på vad som stod skrivet i bibeln. Men nu, då det är fråga om att gå ifrån dogmatiken, även i Luthers vördnadsvärda form, till bibeln och se vad som är skrivet, och bjuda barnen vad som är skrivet, då gå hans anhängare från sin lärofader. Det är dock underligt, att då han, så vitt jag vet, gång efter annan gjorde gällande, att inom hans samfund det icke fick förekomma någon annan bekännelse än nya testamentets, hans efterföljare vilja göra undan nya testamentet för att i stället haka fast vid bekännelsen — låt vara den förtjänstfulla Lutheriska lilla katekesen.

Härefter skall jag bara säga ett litet slutord. Ni minnas allesammans, att det för några år sedan förekom en ganska stark agitation för att få bort kristendomsundervisningen ur folkskolan och i bästa fall få den ersatt med en undervisning i religionshistoria. Det kravet fick styrka på grund av de erfarenheter, som gjorts i barnens hem ifrån den dåvarande undervisningen i lilla och stora katekesen. Föräldrarna sågo, att allt detta icke berörde deras barn, åtminstone icke på det sätt, som lände dem till välsignelse. Det nya kravet växte starkt. Nu ha vi, tror jag, brutit udden av hela den strömningen. Nu ha vi blivit förda fram till testamentet, till Kristus, och för hans stora gestalt böja sig även dessa, som förut så starkt opponerat sig. Det är hans mäktiga personlighet, som — det känna vi litet var — det måste vara till välsignelse för barnen att få möta i undervisningen. Skola vi nu mota bort testamentet, skola vi föra upp katekesen i högsätet igen, då få ni kanske bereda er på att det gamla ropet: "bort med kristendomsundervisningen!" vaknar igen och höres igen. Men då skola ni icke klaga över tidens ondska utan slå er för ert eget bröst. Ty taga ni bort den levande källan och det levande brödet för de små och giva dem hö och

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

halm, även om det blir i Luthers vördnadsvärda form, säger jag än en gång, att då kommer domen att gå ut över er, när stormen väckes mot all kristendomsundervisning. Det var en gång några mödrar, som ville föra fram sina barn till den store mästaren. Då kommo *lärjungarna* och ville hindra dem att föra fram barnen. Men mästaren sade: "låten barnen komma till mig, och förmenen dem icke, ty dem hörer himmelriket till!"

Då jag, herr talman, är livligt övertygad om att den undervisningsplan, vi fått, skall tjäna till att bereda våra barn den största välsignelse av kristendomsundervisningen, som man kan bjuda dem, yrkar jag avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Herr Bergqvist: Herr talman, mina herrar! Under de långa debatter, som vid denna riksdag hållits såväl i andra kammaren som i första beträffande kristendomsundervisningen i våra folkskolor, är det två saker, som jag konstaterat, vilka båda mycket glädja mig. Den ena är den allmänna vördnad för kristendomen, som kommit till uttryck från alla talares sida, de må nu ha i sina yrkanden slutit sig till den ena eller andra meningen. Man har märkt, att det hos alla har funnits en levande uppfattning om kristendomens stora värde som uppfostrande faktor för vårt folk. Jag kan ej underlåta att giva uttryck åt den oförställda tillfredsställelse och glädje, jag för min personliga del känner över detta, och jag ber att även till de talare, som intagit en annan ståndpunkt än den jag i denna fråga intager beträffande tiden för kristendomsundervisningen, få uttala ett tack för att de i allt fall velat giva uttryck åt sin uppfattning om kristendomens stora och bestående värde. Och vidare — den andra saken, beträffande vilken jag också konstaterat, att full enighet kommit till synes mellan alla talare, är att man är villig att erkänna de många förtjänsterna i den nya undervisningsplanen, och detta även, där det gäller själva kristendomsämnet.

Den näst föregående talaren har givit starka uttryck åt sin förhoppning och önskan, att denna undervisningsplan må komma till tillämpning i våra skolor. Ja, jag ber att få helt och hållet instämma i vad han därvidlag sagt, och så vitt jag kan förstå, har icke heller någon som helst verklig opposition häremot rests vare sig i andra kammaren eller här. Det är ju givet, att man måste betrakta det som en förtjänst, att barnen vid undervisningen ledas till själva urkunden eller källan, som är bibeln. Det skall icke vara en medelbar bekantskap med uppenbarelser i vår religiösa urkund, utan det skall vara ett omedelbart införande i denna. Man har — det vill jag medgiva — ofta gått omvägar, då det gällt att göra ungdomen förtrogen med gudsuppenbarelser och Jesu Kristi gestalt. Att man nu går direkt till bibeln, att man där söker föra barnen in i gudsrikets tankar och ställa dem inför Kristusgestalten ansikte mot ansikte — skulle icke det vara något, som alla, vilka ha sinne för kristendomen, erkänna som något gott? Det göra vi visserligen, och alltså behöver ej någon meningsskiljaktighet komma till uttryck på denna

punkt. Men vad det nu närmast gäller är själva tiden för denna undervisning, den tid, som blivit tillmätt därför i den nya undervisningsplanen. I detta avseende har man trott sig finna, att det skett en alltför stark begränsning, då från de fyra eller fem timmar, som förut anslagits till detta viktiga ämne, tiden nedsatts till i regel endast två timmar i veckan. Detta är ju onekligen ett mycket stort steg, och det är icke så underligt, att det väckt oro bland folket. Jag för min del är övertygad om att man gått för långt i beskärningen av tiden för kristendomsundervisningen. Två timmar i veckan är utan tvivel en alltför knappt tillmätt tid, om man betänker, huru vidlyftigt lärostoffet i själva verket är. Att man gått från katekesen direkt till bibeln, tror jag ej innebära, att man kan begränsa tiden så skarpt, som skett. Skall man verkligen kunna göra barnen förtrogna med en bok sådan som "böckernas bok" med sitt rika innehåll, omspännande årtusendens religiösa utveckling, tror jag, man får taga något mer tid, än vad som finnes medgivet uti denna undervisningsplan. Om katekesen må man diskutera. Jag har undervisat i katekesen på tre olika språk, och jag har haft tillfälle att lära känna både dess brister och dess förtjänster. Jag har alltid haft en känsla av att uppställningen i Luthers lilla katekes icke är pedagogisk, och därför har det mången gång varit svårt att strikte kunna följa gången i densamma. Men det finnes i Luthers lilla katekes sanningar och lärdomar, som ha bestående värde och som icke få förbigås i någon kristendomsundervisning. Emellertid lämnar jag katekesfrågan därhän, ty det är icke därom det nu närmast rör sig. Men jag vill uttala en varm anslutning till det önskemål, som från många håll gjorts, nämligen, att vi böra få litet mera tid för kristendoms-kunskaps meddelande i våra skolor. Jag vill göra det framför allt därför, att barnen icke på ett sådant ämne, som det här gäller, skola jäktas alltför mycket. De böra få, såsom friherre Barnekow så varmt uttryckte det i dag på förmiddagen, tid att begrunda dessa de finaste tankar och de finaste bilder som finnas. Jag tror, att det för själva kristendomsämnet och för karaktärens daning är viktigt, att man beträffande kristendomsämnet icke far alltför hastigt fram med barnen under deras skoltid.

Det har sagts här från flere talares sida, att de, som yrka på tre timmar, anlägga en alltför kvantitativ synpunkt på frågan och förbise den kvalitativa sidan av saken. Det är möjligt, att det ligger någonting i detta, men när nu undervisningsplanen uppställer och mycket riktigt uppställer såsom mål för kristendomsundervisningen att bibringa ungdomen *kunskap* angående kristendomens uppkomst, innehåll och utveckling, måste det finnas tid därtill. Varje kunskapsmeddelelse har något kvantitativt i sig, och om vi se på timplanerna och de schemata, som äro uppställda i undervisningsplanen såsom exempel, så visst har man sökt tillgodose den kvantitativa synpunkten för alla övriga undervisningsämnen. Varför skulle man då icke tillgodose denna synpunkt även beträffande kristendomsämnet? Man skall icke överskatta den kvantitativa sidan av saken, men icke heller underskatta densamma. När man

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

talar om det kvalitativa, är jag den förste att förstå den synpunkten, men jag tror, att den sidan av saken rör mera det karaktärsdanande inflytande, som kristendomsundervisningen skall ha på ungdomen. Det är visserligen icke det kvantitativa, som är det viktigaste, utan det kvalitativa, men utan tillräcklig tid vinnes intet kunskapsresultat.

Man har sagt, att det icke kommer an på den tid, som är tillmätt, utan att det kommer an på den, som leder undervisningen. Om han är besjälad av kristlig tro och kristligt intresse, så kan han på kortare tid vinna mer än en annan, som icke har denna tro och detta intresse, vinner på en längre tid. Ja, det är så sant som det är sagt. Men man kan icke bedöma denna sak endast från den synpunkten, utan man måste på kristendomsämnet, såsom jag förut betonat, lägga ungefär samma synpunkt som man gör på andra ämnen, t. ex. modersmålet, som är ett mycket viktigt ämne. Om någon skulle komma och säga så här: ja, modersmålet är ett mycket viktigt ämne, vi skola icke tänka som så, att den kunskap, som meddelas däri, beror på den tid ämnet får, utan det beror på läraren, så tror jag icke, att någon vill utan vidare godkänna den grundsatsen. Jag tror icke heller, att någon vill invända något emot att man tillmäter nödig tid för vårt modersmål. Men detsamma gäller nog varje annat ämne, där det är fråga om att meddela kunskap, således även kristendomsämnet. Man får därför icke underskatta betydelsen av att tillräcklig tid tillmättes för detta ämne.

Nu har det sagts i början av diskussionen av en talare — jag tror det var herr Lundberg — att det var någon oklarhet uti utskottets förslag, ity att det icke skulle ligga riktigt klart vad som menades med att undervisningstiden skulle *i regel* vara tre timmar i veckan. Ja, om den invändningen kunnat göras ifråga om det beslut, som fattats i andra kammaren, tror jag knappast, att den kan göras ifråga om det beslut, som vårt första tillfälliga utskott föreslagit kammaren att fatta. Ty det står uttryckligen uttalat här om den ifrågasatta revisionen: "En dylik revision synes lämpligen böra givas en omfattning, motsvarande den, som av skolöverstyrelsen i dess den 31 december 1918 avgivna förslag till undervisningsplan angivits och undervisningstiden i kristendom på folkskolestadiet således i regel utsträckas till tre timmar i veckan." Därmed är det klarlagt vad man menar med detta "*i regel*".

Man har också sagt att vi icke skola "slita sönder" den undervisningsplan, som nu är fastställd och kommit i bruk. Man menar, att det skulle vara ett sönderslitande, om man införde tre timmars undervisning i stället för två. Månne detta ändå icke kan hänföras till vad man brukar kalla slagord? Ty från samma håll har betonats, att redan nu tre timmars kristendomsundervisning förekommer i de flesta skolor, men då har man ju redan i praktiken sönderslitit undervisningsplanen, för såvitt det kan bli fråga om ett sönderslitande härvidlag. Ett lagfästade av att undervisningstiden i folkskolorna skall vara tre timmar i veckan är icke ett sönderslitande i vidsträcktare mån än redan i praktiken skett.

Man har på flera håll sökt lugna dem, som önska utsträckt tid för kristendomsämnet, därmed att det redan nu finnes möjlighet att få dessa önskade tre timmar. Ja, det finns det verkligen. Men huru? Jo, på det sätt, att man i tolkningen hårdrajer ett uttryck, som aldrig varit avsett att hårdrajas såsom nu sker. Det heter nämligen, att där "särskilda förhållanden" sådant föranleda, där kunna mindre avvikelser från timplanen äga rum. Men ingalunda har det varit författarens av undervisningsplanen mening, att dessa "särskilda förhållanden" skulle bli allmän regel, och vem vet, om det i fortsättningen kan gå för sig för skolråd, som önska tre timmars undervisning i folkskolorna, att kunna få det fastställt av vederbörande myndigheter. Är det fråga om ett allmänt krav, ett allmänt behov, skall det icke hänga på en trång undantagsbestämmelse i lagen, utan det skall vara helt och klart och fullt medgivet.

Vidare har det talats mycket om den folkopinion, som kommit till synes i denna fråga och det har fällts många förklenliga yttranden om densamma. Det har sagts, att den är konstlad, uppagiterad, politisk o. s. v. Det är möjligt, att det kan finnas något av allt detta i en eller annan av de petitioner och uttalanden, som kommit till synes, men jag bestrider på det bestämdaste, att detta är den bärande grunden för dessa meningsyttringar hos folket. Jag kan taga ett exempel från mitt eget stift.

Under förra riksdagen fick jag från allmogebefolkningen uppe i finnbygden mottaga en skrivelse, däri man begärde, att jag skulle göra någonting för att de skulle få utsträckt undervisningstid och få behålla sin katekes i skolorna. Jag sade då, att det var mycket svårt att få någon ändring i en så nyligen promulgerad lag. Emellertid satte man däruppe i gång en rörelse, fullkomligt spontant, och på hösten kom en deputation hit ned till Stockholm från finnbygden med en petition, som var underskriven av, om jag icke misstinner mig, 7,000 personer. Det låg ingenting konstlat i den meningsyttringen. Vad beträffar de beslut, som fattats i kyrkor och på möten angående petitioner om utsträckt undervisningstid, har det sagts, att man läst upp dem för folk, som icke vetat vad saken gällt. Herr Klefbeck sade till och med, att präster uppstått och förkunnat för folket: nu är det fråga om att taga bort kristendomsundervisningen i våra folkskolor. Det kan hända, att i enstaka fall så skett, men jag vågar påstå, att åtminstone i hela det nordliga Sverige, som jag känner till, icke något fall förekommit, där man velat inbilla folket, att det vore fråga om att taga bort kristendomsundervisningen i våra folkskolor. Men man har sagt, att tiden för densamma icke är tillräcklig, och det har folket självt sagt. Man har nog haft reda på vad saken gällt. Det har stått i tidningarna, varom fråga varit, och man har läst tidningarna och fått kännedom därom. Meningsyttringarna ha koncentrerat sig på vissa punkter: om tiden för kristendomsundervisningen, om lärobok, om utanläsning m. m. Dessa bestämda punkter ha varit klart formulerade, och det har icke varit i blindo, som

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna
(Forts.)

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna
(Forts.)

uttalandena gjorts. Jag håller herr Klefbeck räkning för att han något litet berörde referendum i detta sammanhang. Han kände tydligen, att om vi underkänna sådana opinionsyttringar, varom det här är fråga, så ha vi därmed också underkänt värdet av det nyligen av riksdagen beslutade referendum.

Till slut vill jag säga, att det vore lyckligt, om vi vid bedömande av denna fråga kunde se bort ifrån skilda politiska ståndpunkter och hålla borta alla politiska meningsskiljaktigheter. Kristendomen lämpar sig icke för politik. Jag tillåter mig säga, att ingen kan känna sig mera smärtsamt berörd än jag, om t. ex. en präst står på predikstolen och blandar in politik i sin predikan. Sådant smärtar mig djupt. Men vi måste erkänna, att vårt svenska prästerskap i stort sett i kristendomens förkunnelse sökt så mycket som möjligt hålla sig borta från politiken, och jag hoppas, att det kommer att förbli så också i framtiden. Må vi komma överens om att när vi avgöra denna fråga, vare sig vi vilja bifalla utskottets hemställan eller reservationen, vi skola göra det utan politiska lidelser och utan att över huvud taget lägga någon politisk synpunkt på saken.

Då redan mycket talats i detta ärende, skall jag nu avstå från att fortsätta mina betraktelser i saken. Jag vill till sist uttala den förhoppningen, att kristendomsundervisningen allt framgent skall för vårt folk bli en bärande, lyftande faktor i vår folkbildning och att den skall göra en insats i vårt folks karaktärsdaning, så att dess sedliga styrka växer och att det allt framgent skall komma att förbli andligen sunt och starkt.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pers: Herr talman! Det har sina sidor att uppträda i denna fråga efter ett så humant och väl lagt anförande, som den föregående ärade talarens, vare sig man står på samma sida som han eller man hyser en annan åsikt. Jag har emellertid funnit mig uppfordrad att bekänna kort uti denna sak. Det har förts en betydande agitation i riksdagens kamrar i frågan, och lite var har fått den frågan ställd till sig huru man står här, och då jag icke vill dölja det, har jag, som sagt, begärt ordet.

Jag vill då säga, att huru mjukt man än tolkar andra kammarens beslut och huru litet aggressivt man än vill inlägga i detsamma, det dock icke kan undgå, att detta andra kammarens beslut kommer att tolkas och måste tolkas som en reaktion mot den plan för kristendomsundervisningen och det timantal, som bestämts för denna undervisning. Detta beslut kommer att ute i landet fattas så, att kammaren reagerat mot vad här beslutats i denna sak. Ja, skulle första kammaren fatta samma beslut, skulle man nog i denna fråga ha en rätt så god parallell till psalmboksfrågan. Man vill ha kvar den Wallinska psalmboken och man vill ha kvar katekesen. Jag gör denna reflexion så mycket hellre, som jag av personlig erfarenhet vet, att det finnes folkskollärarkretsar i

vårt land, där man umgås med tanken på att fortsätta med kristendomsundervisningen på samma sätt som förut i trots av den nya planen och i trots av vad inspektionen och vederbörande förmän föreskriva. Man gör detta så mycket hellre, som lärarkåren nog på många håll har den riktiga känslan av att den icke har den underbyggnad i kristendoms-kunskap, som fordras för den utvidgning och den fördjupning av kristendomsundervisningen, som den nya planen förutsätter. När man har undervisat såsom lärare i 10, 20 eller 30 år efter den gamla metoden, är det sannerligen icke lätt att gå över till att meddela undervisning i stil med vad man i detta fall tänkt och som vi hört så mycket om här i dag. Jag är säker på — det ligger nära till hands — att om vi biträda andra kammarens beslut i frågan, en sådan rörelse, en sådan reaktion skulle få luft under vingarna, och därtill vill jag för min del icke bidra.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Jag har även ett annat skäl för den ställning jag intager, och det är, att jag icke har så stort förtroende för kristendomsundervisningen efter en utvidgad plan. Det har sagts av en annan talare här, som också lagt sina ord mycket väl, att kunskap i andra ämnen gör människan kall, men kunskap i kristendom gör människan varm. Ja, jag undrar det. Kristendomsundervisningen sådan den hittills bedrivits har nog icke i någon större utsträckning gjort människorna varma och icke barnen heller. Det är en och annan lärare, som har lagt in ett varmt hjärta, som har lagt in människovänlighet och som har lagt in det, som vi vilja ha ut ur kristendomen, i sin undervisning, men jag vågar säga, att de flesta icke gjort det. Om vi tänka på den undervisning, som de flesta fått i folkskolan, låtom oss säga i fjärde och femte huvudstyckena, undrar jag, om den varmt mera än multiplikationstabellen eller någon annan kunskap.

I detta sammanhang vill jag säga, att jag tvivlar på att en lärobok komme att bli till gagn. Det ligger ju också under, och det yrkandet har framförts från olika håll. Mina herrar, vi ha haft en lång debatt om psalmboken, vi ha nu en debatt om religionsundervisningen, och jag vill säga som biskop Bergqvist, att dessa debatter, åtminstone i denna kammare, där jag mest åhört dem, legat på ett högt plan. Men jag frågar: huru skall det bli, om denna nya lärobok i kristendoms-kunskap blir förelagd kamrarna till diskussion, och jag föreställer mig, att detta icke kan undgås. Jag misstänker, att vi föras ut på ett plan, som kommer att föra oss alltför långt. Det har redan förebådats, jag har sett det, att det är om innehållet i denna lärobok, som andarna komma att drabba samman, och att det är där, som njurarna skola prövas. Jag misstänker, att det icke kommer att bli så uppbyggligt, när vi komma att taga itu med detta.

Det är åtskilligt, som barnen skola lära under uppväxtåren, och mycket är av den vikt, att det icke bör försummas. När vi i det praktiska livet taga emot ungdomen från skolan vid 13—14 eller numera vid 15—16 års ålder, tror jag, att man i allmänhet finner deras kunska-

Om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.
(Forts.)

per synnerligen bristfälliga, åtminstone är det fallet på stora sträckor ute på vår landsbygd. Jag tror, att om man rannsakar dem i katekesens eller kristendomens stycken, man kommer att finna, att de icke ha så mycket kvar. Min övertygelse är, att kristendomens sanningar, de bästa bland dem, den moderna kristendomen, d. v. s. vad vi, såsom jag nyss sade, anse vara det bästa uti kristendomen, meddelas icke genom läxor och läroböcker, utan genom lärarens personlighet, genom de intentioner, som läraren giver. Vid morgonbönerna, vid andaktsstunderna, där läraren kan giva något personligt, där är ett stort fält för lärarne, ty där äro de fria. Men ju mera man planlägger, ju mera man klavbinder, ja, jag skulle vilja säga, ju mindre giver undervisningen.

Om jag nu återgår till hurudan ungdomen är när den lämnar skolan, så har det också sitt ansvar, om den icke kan det enklaste uti de kunskapsstycken, som en människa skall taga sig fram med uti detta livet. Huru stor respekt jag än har för meningsyttringar, som komma från folket, måste jag dock i denna fråga handla efter mitt eget bedömande och biträda det bästa som jag finner kunna beslutas i dag.

Jag skall be att få göra en liten polemisk anmärkning också. Det har anmärkts av en talare det vackra uti, att de friare religiösa riktningarna här förena sig med den äldre riktningen, den ortodoxa. Ja, men kan det icke vara så, att den riktiga kristendomen i sin tusenåriga kamp mot formkristendomen kommit att nu som mången gång förr ligga under, att formkristendomen, formen, ytan tagit överväldet även över den riktning, som man väntat mera av ifråga om hjärtelag och vilja till verklig kristendom?

Såsom en utveckling därav vill jag också göra en annan fråga. Den fria religiösa riktning vill icke lämna sakramentens förvaltning åt prästerna, åt kristendomens speciella bärare, men den är beredvillig att öka möjligheten till ordets förvaltande av folkskollärare. Det har berättats mig, att Luther ansåg ordet vara det egentligen grundläggande sakramentet. Det grundläggande sakramentet, ordet, bibelordet, skulle anförtros åt 25,000 skollärare, men sakramenten i inskränkt bemärkelse vill man förmäna det ordinarie prästerskapet att förvalta. Ligger det icke en motsägelse härutinnan?

Jag skall, herr talman, icke längre upptaga tiden, utan jag ber endast att få ansluta mig till avslagsyrkandet.

Herr Pettersson, Olaus: Herr greve och talman, mina herrar! Jag ber att i korta ordalag få säga ifrån, att jag ämnar giva min röst till förmån för utskottets förslag. Jag gör det därför, att det för mig är av mycket stort värde. Jag gör det icke därför, att jag vill protestera eller demonstrera emot någon eller några, som ha varit med om att utarbета den här nya kursplanen, men jag måste säga, att när det är fråga om undervisning i kristendom, så är det beklämmande att veta, att man vill ha den allra minsta möjliga tiden. D. v. s. man vill ha så litet undervisning som möjligt, när det är fråga om att undervisa

i kristendom. När det gäller att undervisa i andra ämnen, då vill man ha en rundlig tid. Nu har man sökt att krångla bort frågan med att tala om läroböcker, katekesen och andra sådana, och man vill därmed säga, att få vi två timmar så hoppas vi vara kvitt dessa, få vi tre timmar, så ha vi dem kvar, men så är icke förhållandet. Man kan ju ha bibelkunskapsundervisning såväl med tre timmar i veckan som om man har endast två timmar.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Det vackra tal, som den ärade talaren på Stockholmsbänken presterade med avseende på bibeln och det levande vattnet och brödet o. s. v., är jag villig skriva under, och jag erkänner vartenda ord därav, men jag bara sätter frågetecken. Jag frågar: är det icke möjligt att ha detta med tre timmars undervisning i veckan? Min ärade granne till vänster sade, att det har rätt och råder mycken oro ute i landet med avseende å den här förändringen i kursplanen. Jag tror ej, att det är så farligt med den saken. Men här är det en annan oro, som gör sig ganska mycket gällande uti vårt land, och det är de tendenser, som visa sig på olika områden, till att avkristna vårt folk. Man behöver ej se sig om mycket för att höra och se folk, som göra allt vad de kunna för att få kristendomen bannlyst.

När man nu talar här om undervisningen i kristendom, så är det ju klart, att man menar, att man vill undervisa om den person, som namnet innebär, nämligen Kristus. Det är fråga om att undervisa om vem han är, vad han har gjort, vad vi hava att vänta av honom, i vad ärende han har kommit hit till världen, och det är då gott — jag säger det med eftertryck — att få säga detta till våra barn i unga år. Det är som när man planterar levande korn i jorden. Det gror och bär frukt. Nu sade någon på förmiddagen, jag tror det var från Södermanlandsbänken, att det har ingen betydelse, vilket minne man har härav. Ja, jag säger, att det har en stor betydelse. Jag har själv erfarit vad minnena ha för betydelse, minnena från folkskolan. Jag minnes ännu denna dag, med vilket nit och vilket intresse vår lärare försökte bibringa oss kunskap om Kristus, om frälsningen genom honom. Det är därför så beklämmande, att man velat göra gällande, att de frireligiösa här skulle gå en annan väg än våra föregångsmän hava gått. Jag protesterar mot detta, och det har också givit sig till känna såväl här som under debatten i andra kammaren, där man sade rent ut, att man ville söka så långt det är möjligt visa till Kristus, visa till evangelium, visa på Guds levande ord, som dock är den källa, som kyrkoherde Klefbeck talade om, den levande källan med det levande vattnet, det vatten, som giver liv, andligt och evigt liv, men det är så, mina herrar, som den store hednaaposteln Paulus sade: "När världen i sin visdom icke kunde fatta Gud i hans visdom, då täcktes det Gud med dåraktig predikan frälsa dem som tro." Det har man sökt skratta åt. Man har sökt att hämma det. Det är oron, som gör sig gällande i landet, när solen börjar gå ner och mörkret börjar omtöckna vårt svenska folk, en oro, som är berättigad. Man säger, åtminstone har man sagt det många gånger, att kristendomen,

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

religionen är en hämsko när det gäller utveckling, när det gäller bildning, när det gäller kultur. Jag har en helt annan uppfattning. Kristendomen är den säkraste grunden för verklig utveckling, för sann kultur, det är en grund, på vilken vi kunna vila trygga och säkra, och det är något, som för oss framåt, och var tro herrarne vi varit, om ej evangelium hade kommit till Sverige? Vi hade stått kvar ännu i hedenomens mörka natt. Vad hade det varit för kultur? Vad hade det varit för bildning den dag, som i dag är?

Jag säger detta med känsla och känner mig skyldig att säga det till denna församling. Och jag vill med dessa ord, med detta korta anförande, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nilson, Karl August: Herr talman, mina herrar! Jag begärde ordet, ej egentligen därför att jag mer än andra skulle kunna giva kammaren någon vägledning i denna debatt, men jag har just i dag satts i tillfälle att hämta uppgifter från ett håll, som jag tror för kammaren vara av större betydelse än mina egna åsikter. Jag har nämligen varit i tillfälle att taga del av de rapporter, som ha inkommit från 52 folkskoleinspektörer och 40 ämneskonferenser vid seminarierna, vilka yttrat sig över denna fråga på grund av den remiss, som skett till dem på grund av de petitioner, som ingått till Kungl. Maj:t. Det visar sig då, att av dessa folkskoleinspektörer och ämneskonferenser vid seminarierna en överväldigande majoritet anslutit sig till kravet på tre timmars undervisning. Det är alltså från det mest kompetenta håll man gärna kan tänka sig, som en anvisning om den rätta vägen har givits. Jag har velat här påpeka detta särskilt med hänsyn till att en talare på förmiddagen — det var herr Norling — anförde, att de som tala för tre timmars undervisningstid inte ha bättre skäl för sin ståndpunkt än att "man tror", "man föreställer sig", "man förmenar" och dylikt. Jag ber att få säga, att för min del har jag ej hört, att herr Norling eller någon annan sökt giva just något bättre skäl för sin mening om två timmar, utan det har sagts, att man först skall försöka den nya timplanen och således undersöka resultatet.

Jag har därför velat genom framställningen från nyssnämnda auktoritativa håll giva skäl för vår mening, som torde väga mer än de flesta andra, och hoppas, att kammarens ärade ledamöter härtill vilja taga den hänsyn, som de kunna finna, att just ett sådant yttrande kan förtjäna. Emellertid vill jag också tillägga, att det s. k. skäl, som här alldeles särskilt använts mot utskottets förslag: skrämselfmanövern med katekesen, inte heller varit synnerligen bärande. Det har hänvisats till, att i andra kammarens beslut skulle ingå just det momentet, att katekesen skulle återinföras såsom lärobok i skolan. Jag har roat mig med att se efter hur de, som dikterade beslutet, reservanterna i utskottet och de, som talade för reservationen i andra kammaren, hava yttrat sig. Jag skall be att få påpeka för kammaren det förhållandet, att så gott som samtliga dessa eller åtminstone det största antalet av dem, som gingo

med på reservationen, ha bestämt tagit avstånd från katekesundervisningen. Herr Johansson i Edsbyn, som var reservant i utskottet, säger: "Det är, mina herrar, enligt reservanternas förslag ej fråga om något återinförande av katekesen. Det kräves helt enkelt en efter olika skolformer modifierad utökning av tiden för kristendomsundervisningen i skolorna. Detta är allt. Skulle det gälla ett återinförande av katekesplugget i våra skolor, så skulle även jag befinna mig bland motståndarne." Herr Pehrsson i Göteborg markerade också något så när samma sak, då han sade: "Nu har man fått det intrycket — jag vill dock inte säga, att det har sagts här i dag — att det är meningen att göra gällande, att när vi i dag företräda denna stora opinion, när bakom oss stå alla dessa, som givit sin mening till känna, vi träda in för *katekesplugget, för en själlös utanläsning*. Mina herrar! Ett större misstag kan inte begås." Och så kunde jag anföra en del övriga talare, herrar Sehlin, Eliasson, Hamrin m. fl., som alla markerade, att det ej var fråga om katekesen. Jag hoppas, att vi därmed kunna hava denna sak avförd, så att herrarne ej längre kunna taga den som intäkt för att gå emot utskottets förslag.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Men jag måste också säga ett par ord till herr Klefbeck. Det har gjort på mig ett beklämande intryck, när herr Klefbeck också ville slå på samma sträng, att här var det bara fråga om att i stället för den levande kristendomen, återgiven i bibeln, giva den döda genom katekesplugget. Jag föreställer mig, att herr Klefbeck ej själv tror på att de, som tala för motionerna, någonsin tänkt någonting sådant. Likaså vill jag alldeles bestämt tillbakavisa herr Klefbecks påstående, att just de frikyrkliga i detta stycke skulle ha frånträtt den mening, vilken P. P. Waldenström förde fram, att det är *ordet* allenast, som skall vara grundläggande för kristendomsundervisningen, och ej katekesen. Jag tror man tryggt kan säga, att de frikyrkliga stå orubbligt kvar på samma ståndpunkt, och att det är denna ståndpunkt, som vi vid detta avgörande absolut och helt förfäktat, och endast denna.

Men herr Klefbeck sade någonting annat också, som icke kan få stå oemotsagt. Han frågade: varför skulle två timmars undervisning i folkskolan vara "ödeläggande", när denna tid är nog i de allmänna läroverken? Jag måste beklaga, att herr Klefbeck ej tagit bättre reda på saken. Det är ej så, att det är alltigenom två timmars undervisning i de allmänna läroverken i kristendom, utan i de allmänna läroverken undervisas i första, andra och tredje klasserna tre timmar i veckan. Jag var just för några få dagar sedan i tillfälle att samtala med en framstående läroverksrektor om denna sak, och jag frågade honom, huruvida denna tid, tre timmar, kunde anses lagom, för kort eller för lång för ämnet. Han svarade, att lärarne i kristendomsämnet allmänt klagade över, att denna tid är mycket knapp. De ansågo alltså tiden — tre timmar — vara väl knapp och ej för lång.

Det torde alltså få anses ha visats, att även i folkskolan tre timmar behövas och behövas fullväl även med den undervisning, som det här

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna. är fråga om att giva, en på bibeln grundad undervisning, fritt meddelad av läraren — och är det på detta skäl och på grund av den motivering jag nu lämnat, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.
(Forts.)

Herr B r u h n: Herr talman! Herr Barnekow uttalade under sitt yttrande på förmiddagen den förhoppningen, att den talare, som i psalmboksdebatten så kraftigt hävdade riksdagens rätt att uttala sig, skulle göra det också i denna fråga. Jag är fullt konsekvent, vilket naturligtvis icke hindrar, att jag i sak kommer att göra ett alldeles motsatt yrkande mot herr Barnekow.

Om man till mig såsom kristendomslärare riktade den frågan: vill du hava två eller tre timmar för ditt ämne? skulle jag utan tvekan svara: tre timmar. Precis som om en liknande fråga riktades till en historielärare eller språklärare rörande dennes ämne, denne då säkerligen utan tvekan också skulle svara: tre timmar. Ty var och en vill hava så många timmar, som han kan få, för sitt ämne. Men när en undervisningsplan skall göras upp, kan det icke gå till på det sättet, att den, som gör upp planen, ger varje lärare just det timantal, som han önskar erhålla för sitt ämne, utan den, som gör upp undervisningsplanen, måste väga de olika ämnena mot varandra och med ledning av detta vägande bestämma timantalet.

Jag ställer mig fullkomligt på undervisningsplanens upphovsmans ståndpunkt, då han säger, att han anser, att till ämnet kristendom skulle icke givas flera timmar än som vore oundgängligen nödvändigt för detta ämne. Men när man så skall bestämma, vad som är oundgängligen nödvändigt med hänsyn till timantalet, så beror detta huvudsakligen på en annan fråga, och det är den: vad är oundgängligen nödvändigt att meddela vid undervisningen under kristendomstimmarna? Därför att timantalet ovillkorligen sammanhänger med vad som är oundgängligen nödvändigt att meddela vid undervisningen, så gäller det här icke timplanen isolerad, utan det gäller i själva verket hela den stora reform på kristendomsundervisningens område, som genom den nya undervisningsplanen har genomförts. Jag tvekar icke här, mina herrar, att kalla den för en stor reform, och jag vill med dessa ord hava inlagt en kraftig gensaga emot det yttrande, som fälldes i andra kammaren, då en talare sade, att detta var en reform baklänges.

När man nu skall avgöra, vad som är oundgängligen nödvändigt att meddela vid undervisningen i kristendom, så är det många hänsyn, som måste tagas.

För det första gäller det att besinna, att vi icke skola göra våra folkskolebarn till teologie professorer, för det andra, att man icke skall i de olika årskurserna upprepa och omtugga ända till leda vad som sagts förut, utan det skall komma åtminstone något nytt in med varje årskurs. Det bör väl också för oss präster, som sedan skola taga hand om ungdomen i konfirmationsskolan, vara en tillfredsställelse, om vi

kunna hava något nytt att säga dem då, något som icke upprepats och omtuggats ända till leda i skolan. Vidare gäller det att besinna, att det icke är dogmatik, som skall bjudas våra folkskolebarn. Den hör till universiteten, väl också till det högre läroverksstadiet och kanske i någon mån till konfirmationsskolan, men bestämt icke till folkskolestadiet. Vidare bör man naturligtvis taga hänsyn till de många, för vilka det spörsmålet är brännande, om vi i våra skolor skola hava obligatorisk kristendomsundervisning eller icke, och vidare till frågan: skall den obligatoriska kristendomsundervisningen vara en kristendomsundervisning av mera allmänt kristlig karaktär eller konfessionellt bestämd.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Mig synes, att den, som står som upphovsman för undervisningsplanen, med hänsyn till alla dessa ting, som jag nu nämnt, riktigt har formulerat tre grundsatser med hänsyn till vad som är oundgängligen nödvändigt för själva undervisningen. Den första grundsatsen är, att undervisningsstoffet skulle vara lämpligt för barn, den andra att undervisningen skulle omfatta kristendomens uppkomst och utveckling med tyngdpunkten lagd på Jesu liv och förkunnelse, och den tredje, att religionsfrihetens grundsats skulle tillämpas så långt som det var möjligt inom ramen av obligatorisk kristendomsundervisning.

Jag frågar: äro icke dessa tre grundsatser riktiga med hänsyn till stoffurvalet? Skulle icke den första vara riktig, att stoffet skall vara lämpligt för barnen? Jo, visserligen! Skulle icke den andra vara riktig, att tyngdpunkten vid kristendomsundervisningen skall läggas på Jesu liv och Jesu förkunnelse? Jo, visserligen! Och jag frågar, skulle icke också den tredje grundsatsen om religionsfrihetens grundsats vara riktig? Denna tredje grundsats, som har blivit så härligt uttryckt i anvisningarna till den nya undervisningsplanen på sidan 26, där det heter om läraren: "Han bör vid sin undervisning sorgfälligt undvika allt, som kan verka såsom sårande angrepp på andras åskådning eller motverka uppkomsten hos lärjungarna av en vidhjärtad fördragsamhet mot olika tänkande." Hur kan man kalla allt detta, om vilket jag nu talat, för avkristning. Mig synes det tvärtom vara äkta kristet. Ja, så olika kunna människor se detta, såsom då en talare nyss nämnde, att han tyckte, att det var som om solen skulle vilja gå ner. Jag tycker tvärtom, att jag vill hälsa detta såsom gryningen till en ny dag på kristendomsundervisningens område.

Men varför har då denna opposition tillkommit? Oppositionen begynte långt innan undervisningsplanen var färdig, och har sedan alltså jämt pågått, men varför har den kommit? För mig är svaret helt enkelt det: Därför att den nya undervisningsplanen på kristendomsundervisningens område innebar ett stort steg från dogmat och till evangeliet, såsom professor Linderholm har formulerat det. Dogmat är icke för barn, det lägger icke tyngdpunkten på Jesu liv och Jesu förkunnelse, och dogmat är icke fördragsamt gent emot olika religiöst tänkande, men den vill dogmat, denna opposition, som riktar sig mot den nya undervisningsplanen. Alldeles så som de skriftlärde och fariséerna på Jesu tid ville

Om kristen-
domsunder-
visningen i
folkskolorna.
(Forts.)

det judiska dogmat och icke förstodo sig på det enkla evangeliet, så vilja många i dag det mer eller mindre kristna dogmat med förkastande av Jesu enkla evangelium. Att det verkligen gäller detta och ingenting annat, därför hämtar jag bevis i den stora motionen i andra kammaren, undertecknad av 54 motionärer, där det talas om Luthers ypperliga och oöverträffliga lilla katekes såsom grundval för kristendomsundervisningen.

Naturligtvis har Luthers lilla katekes sina förtjänster, men jag har aldrig kunnat vara med om det där avgudandet av Luthers lilla katekes, ett avgudande som gjort, att man skjutit den boken till och med framför själva bibeln. Det var säkerligen icke Luthers egen mening, att så skulle ske, och jag vågar påstå, att med Luthers lilla katekes såsom underlag för kristendomsundervisningen blir det dogmatik, särskilt när det gäller andra huvudstycket, fjärde huvudstycket och femte huvudstycket. Jag instämmer alldeles med herr Rydén, då han i andra kammaren sade, att när man har försökt sig på att åstadkomma en bättre lärobok i kristendom, så har Luthers lilla katekes varit blacken om foten, och skall man i kristendomsundervisningen bygga på denna, så blir det stenar i stället för bröd, som man kommer att giva vår ungdom. Mig synes, att herr Rydén i andra kammaren var alldeles för hovsam emot lilla katekesen, då han yttrade ungefär detta, att det kan ifrågasättas, huruvida i vissa avscenden framställningen i Luthers lilla katekes står i full samklang med en upplyst kristen åskådning i våra dagar. Jag vill icke vara så hovsam. Det är min bestämda övertygelse, att på flera punkter framställningen där icke står i överensstämmelse med upplyst kristen åskådning i våra dagar. Nu vill man släta över med hartassen, såsom skett i motion nr 140 i andra kammaren, där man säger: "Det obetydliga omfånget av denna bok innebär i sin mån en garanti för att icke den överklagade för långt drivna utamläsningen, som på vissa håll bedrivits vid användande av katekesutvecklingen, den s. k. stora katekesen, skall förekomma." Det säges vidare, att fjärde och femte huvudstyckena ligga ovanför planet för skolbarnens undervisning i allmänhet, och herr Bergqvist sade i kväll, att han alltid haft många anmärkningar att göra emot katekesen ur pedagogisk synpunkt. Jag frågar: varför har man icke ifrån ledande kyrkligt håll, ifrån allmänna svenska prästföreningen, som den ärade förste motionären på ett särskilt sätt representerar, varför har man icke ifrån dessa håll, där man nu vill kasta över bord både fjärde och femte huvudstyckena och där man haft många anmärkningar ur pedagogisk synpunkt att framställa, varför har man icke gjort något för en reformerad kristendomsundervisning? När från dessa ledande håll ingenting gjordes, var det nödvändigt för herr Rydén att göra denna ändring. Han måste göra det ur skolbarnens och kristendomens intresse. Ja, han måste till och med gå emot överstyrelsen, ty överstyrelsen hade icke mod att bryta med lilla katekesen. Och i detta sammanhang skulle jag vilja nämna, att det just är det, att han brutit med lilla katekesen, och det icke blott, såsom herr Barnekow sade, i den

meningen att han tog bort utanläsningen av den, utan också i den mening, att han icke grundade den kristna tros- och livsåskådning, som skall meddelas ungdomen, på den — att det just är det, som var hans starkaste skäl för att stryka en av de tre timmar, som överstyrelsen hade föreslagit.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Nu säger man: ja, men vi få icke släppa efter kravet på en trosåskådning för våra barn. Jo, säger jag, det få vi göra i våra folkskolor, så framt icke trosåskådningen är innerligt förenad med en livsåskådning. Och så säger man vidare om bergspredikan, på vilken den nya undervisningsplanen vill att den kristna tros- och livsåskådningen skall byggas, att den är enbart en livsåskådning. "Är det då icke ett pedagogiskt missgrepp att vilja lägga bergspredikan till grundval för den kristna tros- och livsåskådningen? Den är en lag för det ideella gudsriket, men en lag, som icke ännu har möjlighet att förverkligas." Det är ingenting, som jag blir så harmsen över som när man vill kritisera Jesus av Naret, hans ord och gärningar, och så även i detta fall. Han är för mig den störste kristendomspedagogen. Och skulle detta, att bergspredikan är en lag för det ideella gudsriket, men en lag, som ännu ej har möjlighet att förverkligas — skulle detta vara ett hinder för densamma att utgöra en grundval för den kristna tros- och livsåskådningen? Är den en lag för det ideella gudsriket, då skola vi kristna människor förverkliga den. Vår livsåskådning skall helt enkelt byggas på den. Men liksom den duger att bygga en kristen livsåskådning på, så duger den också att bygga en kristen trosåskådning på, och därför ställer jag mig i likhet med herr Pers mycket skeptisk mot någon annan lärobok i kristendom för barnen i våra folkskolor än bibeln. Få våra lärare ordentlig seminarieutbildning, och få vi en god handledning för våra lärare, då tror jag vi reda oss med bibeln såsom lärobok för våra barn. Där ha vi ju berättelserna om Jesus, där ha vi hans liknelser, där ha vi hans bergspredikan, där ha vi hans oförlikneliga Fader vår. Är det ej detta, som är det huvudsakliga, som skall meddelas barnen? Är det ej detta, som skall vara kristendomsundervisningens mål: att lära barnen känna Jesus och genom honom den himmelske fadern och hurudana han vill, att vi skola vara mot varandra under vårt liv här på jorden, på det att vi alla måtte varda lyckliga och saliga? Men är detta undervisningsstoffet och ej någon dogmatisk framställning, är detta undervisningsstoffet, så tror jag, att de två timmarna räcka till i våra skolor. Det blir ju ändå 69 kristendomstimmar för varje läsår, och när ett barn har genomgått en sexklassig skola, så har det ändock varit med om ej mindre än 414 kristendomstimmar. I detta sammanhang skulle jag gentemot utskottets ordförande, herr Borell, vilja säga, att jag under flera år undervisat i realskolans sjätte klass, om vilken han talade, just i kyrkohistoria och att jag då fann, att den tid av två timmar, som var tillmätt detta ämne, var alldeles tillräcklig. Och så är det ju en sak till: det skall väl ej vara samma lärobok i kyrkohistoria i folkskolan som i realskolans sjätte klass.

Innan jag slutar, skulle jag ytterligare vilja påpeka tre ting. Det

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna
(Forts.)

första är detta, att det är oriktigt, när man säger, att man har flyttat ned undervisningsämnet till att bli ett av de minst betydelsefulla med hänsyn till timtalet. Det är ej rätt. Det finner man, om man studerar timplanen, sådan denna finnes t. ex. på sid. 6 i den nya undervisningsplanen. Kristendomsundervisning har där fått 12 veckotimmar sammanlagt under de 6 skolåren i en sexklassig skola. Det finnes tre ämnen, som ha fått mer. Dessa ämnen äro gymnastik, räkning och modersmålet. Gymnastiken har fått 15 timmar, men när det gäller gymnastiken, så får man ej ställa den ensamt mot kristendomen, utan man får tänka så: gymnastiken representerar, om jag så får uttrycka det, kroppskulturen, och allt det andra på schemat representerar själskulturen. Man skall därför ställa gymnastikens 15 timmar gentemot alla de andra timmarna, som representera själskulturen, tillhoppa 153 timmar. De två andra ämnen, som fått flere timmar än kristendomsundervisningen, äro som sagt räkning och modersmålet. Men det äro vi väl alla övertygade om, att åt två sådana ämnen, i vilka det gäller att inöva hos oss en viss färdighet, i synnerhet när det gäller modersmålet, då det kommer an på att lära sig tala och skriva detta, vilket ju är den första förutsättningen för att kunna tillgodogöra sig all annan undervisning, måste ett betydligt större timal tillmätas. Men sedan kommer kristendomsundervisningen, och allt det andra, som finnes, har fått träda i bakgrunden för denna.

Det andra jag ville påpeka är detta, som jag menar ej kan nog betonas, även om det förut i kväll framhållits, nämligen att det är ej blott under de tre övergångsåren, som man får göra mindre avvikelser i timplanen, utan också allt framgent, där, som herr Bergqvist sade, särskilda förhållanden sådant föranleda. Jag är alldeles viss om att ifall det kommer till Kungl. Maj:t en hemställan ifrån ett skoldistrikt om att med hänsyn till en förefintlig bestämd önskan det måtte medgivas tre timmar i folkskolans högre klasser åt ämnet kristendom, så skall Kungl. Maj:t icke avslå en sådan hemställan. Skulle man åter inom ett skoldistrikt ej ha så mycket intresse från lärarehåll eller från skolrådets sida, att man vill möda sig med en hemställan till Kungl. Maj:t, då menar jag, att det ej är mycket bevänt med ett lagstadgande om tre timmar för ett sådant skoldistrikt. Nu invänder man, att då blir det ej överallt, som man får tre timmar. Jag kan ej finna, att tyngdpunkten skall ligga på uniformiteten. Redan enligt den gamla timplanen ha somliga distrikt 4, andra 5 och ännu andra 6 timmar.

Det tredje jag ville påpeka är följande. Trots de många kristendomstimmar, som vi haft, klagas det ideligen över ungdomens förvildning. Nu kan man ju säga: ja, men det beror på, att vi ej haft tillräckligt mycken kristendomsundervisning. Vi måste ha många flera timmar. Jag svarar från min synpunkt: det kan hända, att vi haft för många. Det kan hända, att lärostoffet upprepats och omtuggats så under skoltiden, att det framkallat, som jag förut nämnde, en leda, som håller i sig långt fram i människolivet, och därför skulle jag vilja säga: låt oss nu först pröva denna nya undervisningsplan, denna nya timplan

inte blott en termin utan flera. De uttalanden, som herr Barnekow och K. A. Nilson omnämnt såsom inkomna till överstyrelsen, de ha ju dock ej mer än på sin höjd en termins erfarenhet att bygga på, nämligen sistlidna hösttermins, och det är alldeles för litet, då man därtill måste besinna, att i de allra flesta skoldistrikt man ännu ej försökt med två timmar. Ja, erfarenheten är alldeles för liten för att man ännu skall därpå kan bygga någon slutsats. Låt oss försöka tillräckligt länge, innan vi ändra! Kanske denna nya undervisningsplan i sin enkelhet, i sin evangeliskhet, i sin raritet skall visa sig äga mer förmåga att fånga de unga, än den gamla visat sig äga.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

När jag studerat denna fråga i riksdagen, så har det synt mig, att man begynte ganska högt på pretentionsstegen. I de 54 motionärernas motion, nr 140 i andra kammaren, hette det: minst tre undervisningstimmar i varje läroavdelning plus lärobok. Den andra motionen, underskriven av 23 motionärer, motionen nr 143 i andra kammaren, ställde sig ett steg längre ned. Där heter det: i regel tre timmar i veckan. På den ståndpunkten ställde sig också de fem reservanterna i andra kammarens första tillfälliga utskott, som hänvisat till, att Kungl. Maj:t föranstaltat om en handledning för *lärarne*, och därför strukit kravet på en lärobok. Vårt utskott har tagit ännu ett steg nedåt, ty det yttrar klart i sin motivering: i regel tre timmar på folkskolestadiet. Där har man alltså strukit småskolestadiet. Låt oss nu, mina herrar, här i första kammaren taga det sista steget ned från pretentionsstegen och säga: vi ha nyss, alldeles nyss fått genomförd en stor och genomgripande reform på kristendomsundervisningens område: från dogmat till evangeliet. Vi vilja icke vara med om att rubba någon detalj i denna stora reform, förrän vi efter tillräcklig tid ha fått se, hur den verkar.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr R o g b e r g: Herr talman! Jag föreställer mig, att kammaren börjar bli trött på denna rätt långvariga debatt, och jag skall ej länge upptaga kammarens tid, men det må tillåtas mig att säga några ord och först med anledning av den förre talarens yttrande. När han sätter ifråga, huruvida kristendomsämnet blivit nedflyttat på undervisningsplanen eller icke, så får jag säga, att för vanligt enkelt förstånd innebär det en nedflyttning, när antalet undervisningstimmar i avsevärd mån minskas, och låt vara att det är riktigt, att man får även efter övergångstiden göra avvikelser från undervisningsplanen, när särskilda förhållanden därtill föranleda, så torde det väl efter de framkomna petitionerna vara klart, att dylika avvikelser komma att begäras i så stor omfattning, att det är största skäl att ändra hela planen. — Om det klagas över ungdomens förvildning så torde det väl knappast vara troligt, att denna förvildning skulle bero på, att ungdomen här i landet tidigare erhållit alltför mycket kristendomsundervisning! Om den föregående talaren verkligen håller på sin sist sagda uppfattning, så är jag

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

färdig göra den reflexionen, att liksom det i historien finnes talrika exempel på framstående personer, vilka haft sin verksamhet på den världsliga kulturens fält, men ändock givit religionen företräde, så giver han ett exempel på en person, vilken har sin verksamhet på religionens fält, men ändå vill lämna den världsliga kulturen företräde. I huvudsak vill jag endast be att få erinra om vad den egentligen innebär. Det statsråd, på vars föredragning undervisningsplanen tillkommit, är Kungl. Maj:ts rådgivare såväl på religionens som på kulturens områden, och när religion och kultur ibland haft stridiga intressen, så har han kompromissat och gjort kompromissen så, att han offrat för mycket av religionens intressen. De, som finna anledning till klagomål häremot, ha icke alls begärt någon återgång till det gamla utan endast ifrågasatt ett enda litet steg av tillmötesgående. Att detta tillmötesgående bör givas, har andra kammaren genom sitt beslut i ärendet förklarat, och jag hoppas nu, att denna kammare icke av traditionell aktning för Kungl. Maj:it skall finna sig förhindrad att biträda andra kammarens uppfattning.

Men det är egentligen ej för att säga detta, som jag har begärt ordet, utan för att uttala en förmodan om huru det skall gå, om kammaren icke förenar sig med medkammaren. Jag tror då, att de supplikanter, som föranlett detta ärendes upptagande i riksdagen, då skola återkomma med sin begäran till Kungl. Maj:it, och jag tror, att de kunna göra det med skäl. Ty hurudana äro förhållandena ute i Europa på religionens område? För ögonblicket alldeles tydligt sådana, att religionen seglar i medvind, och om supplikanterna återkomma med sina anspråk på en något fullständigare kristendomsundervisning, så kunna de för denna sin begäran söka stöd i den framgång, som inom andra länder strävandena för kristendomsundervisningen i de allmänna skolorna haft. Jag vill därutinnan endast nämna om Frankrike och kanske i all synnerhet om Holland. Där hava vännerna av kristendomsundervisningen i skolorna fulla skäl att erinra om lysande framgångar.

Huvudsumman av den debatt, som i andra kammaren i ämnet förts, är den, att de ene i sin månhet om en verklig förbättrad kristendomsundervisning ingalunda i något avseende underkänt religionsfrihetens idé, och att de andre, för vilka huvudsaken består i religionsfrihetens idé, samtidigt förklarat, att de önska en god, en gedigen historisk kristendomsundervisning. Om herrarne läsa t. ex. de anföranden, som i medkammaren hållits av herrar Bengtsson i Norup och Engberg, så skall riktigheten av vad jag nu sagt tydligt framträda. Här är läget således tydligt för en kompromiss, och denna kompromiss bör lämpligen avslutas så, som andra kammaren har beslutat och denna kammarens utskott föreslagit.

Herr talman, jag tillåter mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr B o b e r g: Herr greve och talman! Herr Rydén yttrade i sitt anförande i andra kammaren i denna fråga bland annat: "Om vi vilja förstå varandra och visa fördragsamhet även på det religiösa om-

rådet, så äro kanhända de verkliga motsättningarna inte större, än att vi skola kunna enas om en sådan undervisning för våra barn, som lämnar de dogmatiska spetsfundigheterna utanför skolan, men låter Jesusgestalten, hans liv och förkunnelse dominera kristendomsämnet." I detta avseende instämmer jag helt och hållet med herr Rydén. Jag instämmer också med honom i hela planen för övrigt, så vitt den avser att både beträffande ämnesval och undervisning få skolan mer praktisk, än vad den hittills varit. Det är blott på den punkt, där debatten ståt i dag, som jag har en annan uppfattning än han och de, som ha fört talan från den ståndpunkt, som han intagit. Det synes också, som om han själv, att döma av hans anförande, varit tveksam. Jag läser på sid. 22 i andra kammarens protokoll: "Ja, jag vill icke säga, att det var alldeles oundvikligt, men när jag vägde mot varandra de olika ämnenas kurser i förhållande till deras timtal, måste jag säga mig, att efter den omläggning av kristendomsundervisningen, som skett, var detta ämne det, som med hänsyn till kursen med minsta olägenhet skulle kunna släppa till en timme." Så fick detta viktiga ämne endast 2 timmar mot 4 à 5 timmar, som det hade förut. Det är *detta*, som väckt oro ute i landet bland dem, som förstå, vad kristlig kunkap betyder för vårt folk.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Vidare får jag säga, att det för mig verkligen var beklämande att höra tre kyrkoherdar i svenska statskyrkan uppträda här i kammaren och tala på det sätt, som de gjort, och icke minst det sista anförandet, hr Bruhns, var högst beklämande. För att kunna ställa dessa prästers ställning och vittnesbörd i historisk belysning, anser jag det vara nödigt att i tanken återgå till den tid, då kristendomen ännu ej var känd i vårt land, d. v. s. till dess *grundläggning*. De män, som förde den hit, voro drivna av Kristi kärlek, upplysta av kristendomens anda och behärskade av dess kunskap. De kommo hit till våra stränder och vårt folk för att arbeta i kristlig mission och odling. De ägnade hela sitt liv och hela sin kraft åt att sprida kristlig kunskap. De ledo förföljelse och motstånd på allehanda sätt, och många av dem ledo t. o. m. martyrdöden. De kommo snart underfund med, att om kristendomen skulle segra här i landet över hedendomen, så måste de *unga* vinnas; så inrättades skolor, som egentligen från början byggdes på kristlig grund, och vars *viktigaste* ämne var kristendomen. De präster, som då tillkommo, och *de* lärare, som då uppträdde, och som voro besjälade av de stora föregångarnes anda, *de* ansågo sannerligen ej tiden vara för *långt* tilltagen för detta ämne. Snarare fingo de icke nog tid. De arbetade av hela sin själ för att kristendomen skulle bli utbredd i landet, omfattad och trodd. Nu ha vi haft kristendomen här i landet i många århundraden. Vi ha haft *reformationen* här i fyra århundraden. Och vi kunna väl ändå ej neka till, att rika och härliga välsignelser ha strömmat till oss från evangelium, från kristendomens anda och den kristliga kunskap, som upplyst vårt land, från socken till socken, från stad till stad. Nu ser det ut, som om själva *prästerna*, — d. v. s. vissa bland dem — skulle

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna
(Forts.)

vilja gå i spetsen för att avkorta kristendomsundervisningen och bland folket utbreda den tanken, att denna undervisning ej mer förtjänar så framstående rum hos svenska folket, utan att detta ämne kan skjutas undan för andra ämnen, såsom gymnastik, matematik, språk med flera ämnen. Om de nu få sina önskningar fullbordade, så fruktar jag, att det kan komma att gå i vårt land, som det en tid gick i den katolska kyrkans länder, där kristendomskunskapen nästan alldeles försvann, varför Luther när han framträdde måste framdraga Guds ord ur mörkret, översätta det och försöka få det spritt bland folket, så att kristlig kunskap åter kunde växa upp i Tyskland, upplysande dess folk. Och när Olaus Petri, en av Luthers härliga lärjungar, kom åter till Sverige, så var hans första arbete att få Guds ord översatt till svenska, så att Sveriges folk måtte kunna komma i direkt beröring med Gud och Kristus genom ordet.

När emellertid Luther kom till barnen och till ungdomen i övrigt, så fann han, att han måste utarbета en lärobok, som var lämplig dels för lärarne, som skulle undervisa i kristendom, och dels för barnen, som skulle undervisas, och så utarbetade han sin *katekes*. Denna katekes blev grundläggande för kristendomsundervisningen i Tyskland och blev också till en början och under århundraden grundläggande för undervisningen här i Sverige. Nu talar man skarpa ord om denna Luthers lärobok, och man vill ha bort den, enär den är för gammal och enär den skulle innehålla en hel del saker, som ej lämpa sig för nutidens människor. Ja, men *innan* den tages bort, så bör man väl veta, vad man får i stället. Ty herrarne på den sidan ha alla framhållit, att en *lärobok* behöves som ledning i skolan. Men vem skall skriva den, och hurudan skall den bli? Den är ju icke skriven ännu. Vi ha ej sett den, och vi veta således ej ännu, hurudan den läroboken blir.

Nu håller jag ej precis på katekesen. Jag lärde mig visserligen i min ungdom katekesen — det var den Lindblomska — och enär jag då hade god tid och ett relativt gott minne, så var det just ingen svårighet att göra det. Sedan dess har jag visserligen glömt en stor del av den. Men jag kommer dock ihåg vissa stycken, som jag har nytta av att praktisera i livet — bland annat det stycket, som nyss citerades av herr Lundberg: "*Arbetsamhet befördrar hälsa och välstånd, hindrar många tillfällen till synd, hjälper oss att emotstå onda begärelser samt bidrager till tröst och sinnesstyrka under motgången*". Om jag hade fått det som motto över åttatimmarslagen, så hade det kanske haft en praktisk nytta för både vår inre människa och hela vårt ekonomiska liv. Allt, som står i katekesen, vare sig det gäller den lilla eller den stora, är naturligtvis ej av ondo. Tvärtom förekommer däri *mycket* praktiskt och gott.

Men det rör sig *icke* härom, mina herrar. Det är en krigslist att lägga debatten så. Vi kämpa icke för katekesplugg och katekesvälde. Det är icke alls fråga om den saken utan den enkla frågan är: skola vi ha *två* timmars undervisning i kristendom i veckan, eller skola vi ha *tre*? Nu tycker jag, det är mycket egendomligt, att t. ex. kyrkoherde

Klefbeck kunde säga, att detta blir ungefär detsamma, som om man säger: en halv timmes predikan gagnar till ingenting, men tre kvarts timmes predikan kan väl bli till välsignelse. Ja, jag påstår, att om svenska folket skulle förlora den kristna kunskapen, så bleve predikan till mycken liten välsignelse här i landet. Jag har i uppdrag att hälsa från en, som känner förhållandena i *Amerika*. Han säger, att vi här i Sverige ej kunna sätta nog stort värde på den kunskap, som ungdomen erhåller i skolorna, då det gäller den kristna kyrkan. Ty när prästerna predika i kyrkorna och predikanterna i missionshusen, så vädja de till åhörare, som känna skriften och kristendomens lärostycken från sin ungdom. Men om kunskapen försvinner, vad skola då prästerna anknyta sig till? Hur skall det då gå med förkunnelsen? Ja, d. v. s. om man förkunnar vad som helst och deklamerar vackert, så att det blir en stämningstund i kyrkan, *då* kan det ju gå an. Men den, som verkligen vill bibringa sina åhörare kristlig kunskap, liv och anda, han måste känna sig glad över, att hans åhörare ha kristlig kunskap, som han kan anknyta sig till vid förkunnelsen. Han är ej orolig över att åhörarna ha för mycken kunskap om de ting, varom han talar. Den, som verkligen vill bibringa sina åhörare kristendomens liv, anda och kraft, måste ovillkorligen mycket högt värdera den kristliga kunskapen.

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

En socialdemokratisk talare här på förmiddagen sade, att det syntes honom, som om kristendomen icke hade burit sådan frukt i det verkliga livet, att man av den anledningen kunde hålla så mycket på undervisningen. Ja, varpå beror det? Beror det på själva undervisningen eller *kunskapen*? Nej, det beror på vår onda vilja, att man icke vill lyda och rätta sig efter undervisningen. Det är så i alla kunskapsgränar, att människorna glömma, människorna förgäta, människorna praktisera icke, vad de hava lärt. Men det råar väl icke själva kunskapen för, utan det råar människan får, som är försumlig och icke frågar efter vad hon lärt eller *vill* gå den väg, som anvisats.

Nu är det också med den kristliga kunskapen så — det tror jag, att vi erfarit litet var — att den är död eller levande hos oss vid olika tider. Man kan under vissa förhållanden likna den vid snön, som faller om vintern på våra fjäll. Den ligger där frusen och kall, som vore den till ingen nytta. Men när våren kommer och fästets sol värmer, då smälter snön. Det kommer rörelse i drivorna. Det blir bäckar, det blir åar, och det blir älvar. Det blir liv och rörelse längs deras sjungande gång ända ned till kusten. Vem vill då påstå, att snön icke varit till någon nytta, därför att den föll under vintern och låg där någon tid utan att röra på sig? På samma sätt är det med den kristliga kunskapen. Den kan ligga till synes död och som om den icke vore till någon nytta i människans liv. Men det kan också komma en annan tid, då de blir levandegjord genom de skickelser, som Gud sänder över människan. Då har hon nytta av den kunskap, som hon inhämtade i barn- domen och ungdomen.

Nu förstår jag, att herrarna äro trötta på denna långa debatt, och

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna. jag undrar icke därpå. Men jag undrar även, om *Olaus Petri* kunde stiga upp ur sin grav och komma in i denna kammare i kväll och svara på vad trenne kyrkoherdar i den svenska kyrkan här anfört i dag — jag undrar, vad han då skulle säga. Jag tror, att det bleve blixst och dunder, och att "mäster Olof" ännu en gång skulle göra sig gällande i sin kraft. Och jag tror, att om lektor *Waldenström*, som man också åberopat — det var kyrkoherde Klefbeck, som gjorde det — vore här inne i kväll och finge säga sin ärliga mening om herrarnas försök att inskränka kristendomsundervisningen från 4 à 5 till 2 timmar i veckan, skulle han säga ifrån på ett sådant sätt, att det skulle gälla i öronen. Nu äro de borta och en annan tid har brutit in. Men må vi akta oss, att vi icke stöta omkull den ljusastake, som våra fäder under bön och arbete satte upp och tände. Kanske vi därvid begå ett sådant misstag, som vi få lida av under en lång tid. Ty det är lätt att glida utför.

(Forts.)

Jag skall till sist be att få säga endast en sak till, när det behöver betonas gent emot vad som framhållits av herr Bruhn. Här står i skolöverstyrelsens yttrande i ärendet: "Överstyrelsen har emellertid möjlighet att snart nog erhålla ytterligare material för ifrågavarande spörsmåls bedömande. Sedan Kungl. Maj:t till Överstyrelsen för yttrandes avgivande remitterat de petitioner, som inkommit till Kungl. Maj:t rörande kristendomsundervisningen i folkskolan, har Överstyrelsen jämlikt Kungl. Maj:ts föreskrift infordrat yttranden i ärendet från samtliga statens folkskolinspektörer, domkapitlen och Stockholms stads konsistorium, ämneskonferenserna i kristendomskunskap vid statens folkskoleseminarier och vederbörande lärare vid småskoleseminarierna ävensom berett de lärarsammanslutningar, som så önska, tillfälle att yttra sig i frågan."

Mina herrar! Om överstyrelsen i dag hade inkommit med detta yttrande, kunde överstyrelsen tillagt, att majoriteten av alla dessa tillfrågade hava tillstyrkt tre timmars kristendomsundervisning.

Vad intryck skall det f. ö. göra ute i landet, när nu den s. k. "folkvalda kammaren", som ju av demokraterna anses som den egentliga, den som representerar "folkets tänkesätt" även i religiösa frågor, har bestämt sig för tre timmar — skulle det då vara värdigt, skulle det vara lyckligt, och tro icke herrarna, att det kommer att hava en viss återverkan om några år, om första kammaren, svikande sina traditioner, här i kväll skulle avslå en sådan billig begäran, helst de tre timmarna ju i praktiken finnas redan nu, och det sålunda icke är fråga om något annat än att fortsätta därmed. Ty ingen är väl dock i grunden så naiv, att han anser att en sak blir *sämre*, om den utföres på 3 timmar, även om man hastigt kan utföra den på 2. Det är sålunda mera en formfråga, en maktfråga, som man här håller på från den motsatta sidan. Jag tror knappast, att det kan gagna, att så sker, och därför slutar jag, herr greve och talman, med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr B o r e l l: Herr greve och talman, mina herrar! Det skulle

ju vara ganska frestande att yttra en hel del om mycket, som förekommit i denna debatt. Jag skall dock vid denna sena timme icke falla för denna frestelse. Jag skall endast uttala några allmänna reflexioner angående debatten i dess helhet.

Jag har möjligen tagit fel, men jag har hittills haft den uppfattningen, att om någon av riksdagens kammare bifaller en hemställan av något sitt utskott — i detta fall om en skrivelse till Kungl. Maj:t — innebär detta riksdagens beslut precis detsamma, som står i utskottets kläm, sådan samma kläm kan läsas mot bakgrunden av motiveringen. I detta fall hava reservanterna i andra kammaren, vilkas förslag vann denna kammares bifall, yttrat, att de villigt erkänna, att genom den nya undervisningsplanen för rikets folkskolor undervisningen i kristendomen i vissa hänseenden blivit förtjänstfullt omlagd, men att tiden för undervisningen är för knapp. Vidare hava de beträffande läroboksfrågan sagt, att det väl kunde vara önskvärt, att en sådan lärobok skulle komma till användning. "Men", fortsätta de, "då frågan härom i allt fall är under behandling av vederbörande myndighet, torde med ett uttalande härom för närvarande kunna anstå."

Första kammarens utskott har icke yttrat ett ord vare sig om undervisningsplanen eller om en lärobok utan i sin motivering endast betonat, att tiden för undervisningen enligt dess mening är för kort. Antages nu första kammarens utskotts hemställan av denna kammare, och kammaren således biträder andra kammarens i ärendet fattade beslut, kan däri enligt min mening icke ligga någonting annat än att riksdagen skriver till Kungl. Maj:t och begär en ändring beträffande tiden för undervisningen — detta och ingenting annat. Det kan i detta icke ligga något angrepp på något sätt mot undervisningsplanen, och detta så mycket mindre, som under debatten från nästan alla talare har betonats denna undervisningsplans stora förtjänster. Det kan icke heller i detta riksdagsbeslut ligga någon hemställan om införande av en lärobok, allra minst en hemställan om återinförande av katekesen.

Jag har velat ytterligare betona detta, då jag tycker, att det är en sak, som alla borde instämma i, ett önskemål, som alla kammarens ledamöter borde hysa, att varje sak, som är före, skall behandlas och bedömas efter de skäl, som höra till saken och icke med hänsyn till omständigheter, som icke hava eller böra hava någon inverkan på densamma.

Jag vill särskilt anmärka, hurusom herr Klefbeck anförde, att det måste ligga någonting annat i det föreslagna beslutet än frågan om undervisningstiden, därför att man måste bedöma beslutets innebörd med hänsyn tagen till de i ämnet väckta motionerna, och i anledningen av lydelsen av den ena av dessa motioner måste man komma till den uppfattningen, att det vore fråga om ett återinförande av katekesen. Herr Klefbeck syftade tydligen på herr Pehrssons i Göteborg motion, däri hemställes, att tiden för kristendomsundervisningen måtte i varje undervisningsavdelning utsträckas till minst tre timmar i veckan, och att före-

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

Om kristendomsundervisningen i folkskolorna.
(Forts.)

skrift gives, att i vederbörlig ordning godkänd lärobok skall användas vid sammanfattningen av den kristna tros- och livsåskådningen. Även om man emellertid skulle instämma med herr Klefbeck i att man vid bedömande av innebörden av ifrågavarande utskottshemställan måste se densamma mot bakgrunden av de i ämnet väckta motionerna, så innehåller i varje fall icke någon av dessa motioner någon framställning om återinförande av katekesen utan endast en framställning om införande av en lärobok.

Det är således, såvitt jag kan se, i detta fall icke fråga om någonting annat än tiden för undervisningen. Bifalles utskottets hemställan, kommer enligt mitt förmenande Kungl. Maj:t i den skrivelse, som då kommer att avlåtas, icke att kunna se något annat eller fatta skrivelsen vidare än såsom omfattande frågan om tiden för kristendomsundervisningen.

Jag slutar med vad jag nyss sade, att jag har velat framhålla detta för att åtminstone i min mån bidra till att, när denna debatt, som, såvitt jag förstår, har rört sig om så mycket, som icke hör till saken, skall avslutas genom kammarens beslut, detta fattas endast på grundvalen av de för denna fråga avgörande omständigheterna.

Jag tillåter mig, herr talman, att vidhålla mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu ifrågavarande utlåtande hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens första tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 20, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 62.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 17, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående återförande till kronan av rekognitions-hemman m. m. *Om återförande till kronan av rekognitions-hemman m. m.*

I anslutning till en inom andra kammaren väckt motion, nr 224, av herr *Vennerström*, hade nämnda kammare på hemställen av sitt fjärde tillfälliga utskottet för sin del beslutit, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning snarast möjligt, huruvida åtgärder borde vidtagas för att till kronan återföra rekognitions-hemman och till bergshanteringens understöd anslagna skogar, samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till sitt andra tillfälliga utskott, vilket i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade avgivits av herrar *Almkvist*, *Malmberg* och *Julin*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr *Malmberg*: Herr talman! Ifall man säger, att riksdagen sällan har att behandla ärenden av så svårförståelig och komplicerad natur som det föreliggande, torde det icke ligga någon överdrift i ett sådant påstående. Även om man vid ett ganska uppmärksamt studium av tillgängliga handlingar har rätt svårt för att tränga in i frågan i hela dess vidd, mötes man dock vid detta studium av en hel del detaljer, som verka rent av chockerande och som ovillkorligen framtvunga frågan vad det egentligen kan hava varit för människor, som hava styrt och ställt här i landet under gångna tider.

Föreliggande ärende har ju åtskilliga gånger förut förekommit till behandling här i riksdagen, och det är därför klart, att det är särdeles svårt att nu avvinna frågan några nya synpunkter. Jag tänker mig, att den blivande diskussionen endast kommer att utgöra ett upprepande av vad som förut har sagts för eller emot vid frågans tidigare behandling. Emellertid torde det trots detta icke vara ur vägen, att man även nu i all korthet relaterar några data ur ärendets förhistoria och därtill anknuter några reflexioner över vad som anförts mot det framkomna förslaget.

Den föreliggande frågan har ju, som vi veta, sin första upprinnelse i en så avlägsen tid som ett par tre hundra år tillbaka. På den tiden var ju industrien här i landet synnerligen ringa företräd; däremot synes det hava funnits god tillgång på skogar, som ägdes av kronan, och då det var ett synnerligen stort statsintresse att stödja den svaga industrien och driva utvecklingen av densamma framåt, gjorde man

Om återför-
rande till
kronan av
rekognitions-
hemman
m. m.
(Forts.)

på det sättet, att man överlät till bergsbruken nyttjanderätten till vissa kronoskogar. Denna överlåtelse skedde till en början utan avgift. Sedan dermera pålades någon mindre sådan. Längre fram i tiden bereddeshemman innehavarna av dessa rekognitions-hemman tillfälle att genom skatteköp förvärva sig äganderätt till desamma. Allt detta skedde dock med två förbehåll, vilka äro av så viktig beskaffenhet, att jag för min del anser dessa utgöra den springande punkten i denna fråga, och jag ber därför kammaren särskilt lägga märke till dem. Det ena förbehållet var nämligen, att skogarna icke finge skiljas från de bruk, som erhållit nyttjanderätten till desamma; det andra villkoret var, att i händelse bruksdriften nedlades, skulle skogarna återgå till kronan. På detta sätt skatteköptes omkring 500,000 à 600,000 tunnland av kronans skogar. Denna överlåtelseform var dock i själva verket ingenting annat än en form av gåva, ty den köpeskilling som kronan erhöll därför belöpte sig endast till omkring 4 öre per tunnland. Jag skall be att få nämna ett par exempel. Således skatteköpte Nyhammars bruk 63 tunnland för en summa av 1 krona 66 öre eller $2\frac{1}{2}$ öre per tunnland. Björnhytte bruk köpte ävenledes ett större område för 3,3 öre per tunnland, sedan de äbor, som på sin tid varit bosatta på området, blivit fördrivna. Längre fram i tiden lades detta bruk ned, och skogarna såldes till en enskild person. Sedan den nya ägaren avverkat skog för hela köpeskillingen, som uppgick till 400,000 kronor, såldes detta hemman till staten, som en gång skänkt bort det, för 435,000 kronor.

Ett annat exempel är Tunabergs kopparverk, som på sin tid begärde att få skatteköpa över 4,000 tunnland. Kammarkollegium har i enlighet med 1811 års skatteköpsförordning bestämt köpeskillingen för detta område till 544 kronor 74 öre, under det att domänstyrelsen har taxerat dess nuvarande värde till 1,831,067 kronor.

Vid 1886 års riksdag gjordes ett försök att få de båda förbehållen, om skogarnas oskiljaktighet från bruken och deras återgång till kronan i händelse av rörelsens nedläggande, avlägsnade. Detta misslyckades emellertid, och riksdagen underströk tvärtom, att dessa båda förbehåll fortfarande skulle äga gällande kraft. De båda villkoren hava emellertid föga respekterats. Således har en stor del av bruken nedlagts, men skogarna hava ändock behållits. De hava till och med i många fall försålts till andra, eller också har avverkning skett för helt andra ändamål än det ursprungligen bestämda. Vidare har det förekommit, att man genom en ren skendrift sökt upprätthålla rörelsen för att därigenom få behålla skogarna. Ett exempel härpå är Ludvika bruk, som lades ned för omkring 30 år sedan. För att bevara skenet av bruksdrift har emellertid brukets ägare i en mindre byggnad uppställt ett par smideshärdar, där smide bedrives med från annat håll lejd arbetskraft någon vecka vissa vintrar.

Försök har emellertid ej saknats att på rättslig väg återförvärva dessa egendomar åt kronan. För detta ändamål väcktes på 1890-talet återvinningstalan mot 80 stycken innehavare av rekognitions-skogar med

stöd av de båda förbehåll, som jag här nämnt, och med stöd av att 1886 års riksdag förklarar dessa förbehåll fortfarande vara i gällande kraft. Men då inträffar det högst märkliga, att i samtliga dessa 80 fall blevo kronans anspråk av underdomstolarna ogillade, och i de 17 av dessa fall, som drogos inför högsta domstolen, röntes kronans talan samma öde. Man häpnar verkligen, när man läser om detta, och man frågar sig, hur något dylikt över huvud taget har kunnat vara möjligt. Men detta är och förblir väl ett stort mysterium för alla, som icke äro bevandrade i det svenska juristeriets irrgångar och fällor. Eller kanske det beror, såsom en talare yttrade i denna kammare, då ärendet i föl behandlades, på att industrialismen har trängt så långt fram i vårt land, att t. o. m. våra domstolar hava blivit industrialiserade. I förbigående kan jag nämna, att antalet av dessa rekognitionshemman är 310. Av dessa hava emellertid 55 återköpts av staten, och bortser man dessutom från de 80, rörande vilka laga domar blivit fälda, så återstå i varje fall 175.

Om återförande till kronan av rekognitionshemman m. m.
(Forts.)

Vid 1898 års riksdag, d. v. s. året efter det högsta domstolen fällt sina utslag, beslöts helt enkelt, att de ifrågavarande förhållanden skulle bortfalla. Härigenom lämnades fältet öppet för att dessa kronans tillhörigheter kunde slungas ut i den allmänna marknaden såsom en vanlig handelsvara.

Den föreliggande motionen avser nu att söka återförvärva till kronan så mycket av dessa dess egendomar, som det över huvud kan vara möjligt. Häremot göres emellertid en hel del invändningar. Man säger bland annat, att på grund av 1898 års riksdagsbeslut har en hel del personer köpt dylika rekognitionsskogar i god tro och betalat deras fulla värde. Skulle man nu taga ifrån dem deras egendom, begår man naturligtvis en stor orätt emot dem. Jag ber att häremot få anföra, vad herr Bernhard Eriksson i Grängesberg yttrade i den motion han i föl avgav i samma ämne. Han säger där: "Jag är icke blind för att ett sådant beslut i vissa fall kan leda till obilliga konsekvenser. Givet är därför, att varje rekognitionsskogs upplåtelse bör provas för sig och att kronan av billighet i vissa fall bör efterskänka sitt krav och i andra fall träffa uppgörelse med innehavaren, som lämnar honom ekonomiskt skadelös." Här är alltså icke fråga om att begå någon mannämän emot sådana personer, som köpt dessa egendomar i god tro. Det är ju mycket sannolikt, att det finns en hel del sådana, men å andra sidan torde det vara lika sannolikt, att det också finns en hel del, med vilka detta icke är förhållandet och i vilka fall det skall vara möjligt att åstadkomma, att kronan kommer till sin rätt.

Jag vill endast hänvisa till en motion, som just i kväll blivit bifallen av andra kammaren. Den gäller Åkers styckebruk, som också innehar rekognitionshemman, och andrakammarutskottet säger här bestämt, "att det kan anses obestriddigt, att kronan har äganderätt till denna egendom, och detta har heller icke av någon blivit bestritt". Här är således ett

Om återför-
rande till
kronan av
rekognitionss-
hemman
m. m.
(Forts.)

exempel på att det dock finnes dylika egendomar, som det verkligen är möjligt för kronan att återförvärva.

Det säges av kammarkollegium med anledning av herr Erikssons i Grängesberg fjolårsmotion, att man icke bör giva civillag tillbakaverkan- de kraft, men kollegium säger dock därjämte, att givetvis kan civil- lag likaväl som andra normer av statsförfattnings natur upphävas eller modifieras, dock under vissa förutsättningar. Nu anser visserligen kam- markollegium, att sådana förutsättningar icke föreligga i denna fråga, men det är ju klart, att meningarna om den saken kunna vara delade, och det är detta, som den begärda utredningen skulle avse att klar- lägga.

Kammarkollegium säger vidare i nämnda utlåtande: "Utan tvekan ger kollegium motionären rätt därutinnan, att statsmakternas syfte med skatteförsäljningarna av rekognitionsskogarna förfelats i och med att 1897 års domar underkänt den från kronans sida väckta talan." Vidare fortsätter kammarkollegium: "Genom utgången av de omförmälda re- kognitionshemmansrättegångarna kan på visst sätt hava uppstått en kon- flikt mellan materiell och formell rätt, vilken konflikt, som framgår icke minst av riksdagsförhandlingarna, i icke ringa grad oroar det all- männa rättsmedvetandet. Tanken att genom en lagstiftningsakt åter- ställa det så att säga rubbade jämviktsläget mellan formell och materiell rätt måste därför i och för sig te sig förklarlig."

Denna herr Bernhard Erikssons motion remitterades till andra lag- utskottet, som enhälligt gjorde en hemställan om utredning. Denna hem- ställan godkändes av andra kammaren men avslogs av första kammaren med 52 röster mot 44. Det var således endast 8 rösternas majoritet, och det var alltså nära att kammaren redan i fjol antagit denna hem- ställan.

Samma yrkande, som andra lagutskottet frambar i fjol, är det som herr Vennerström har upptagit i årets motion. Den omständigheten, att frågan många gånger har framkommit i riksdagen, tyder ju på att den kan räknas till sådana frågor, som icke utan vidare kunna skjutas undan utan hålla sig vid liv och komma tillbaka, till dess full klarhet har vunnits och full belysning åstadkommits i desamma. Det är givetvis ett synnerligen stort statsintresse, som det här gäller. Det rör sig dock om hundratals miljoner kronor, och mig synes det verkligen, som om det skulle vara synnerligen ansvarslöst att utan tvingande skäl kasta bort möjligheten att återvinna åtminstone något av dessa stora belopp.

Motionen har för andra gången bifallits av andra kammaren, och jag hoppas, att första kammarens minoritet från i fjol nu i år skall hava vuxit till majoritet, och ber, herr talman, att få yrka bifall till reserva- tionen.

Herr Andersson, E lof: Den föregående ärade talaren har ju redogjort för den historiska utvecklingen av denna fråga, och jag skall därför icke trötta kammaren med att närmare ingå därpå. Jag

skall i stället försöka att så att säga taga vid, där han slutade. Han nämnde något om att de domar, som för en del år sedan föllo i mål rörande dessa rekognitionsskogar, voro mystiska, men jag skall be att få fästa den ärade talarens uppmärksamhet på vad som sägs på sidan 9 i utskottets utlåtande om en nådig förordning av den 1 maj 1810, och som alltså är ett år äldre än den förordning som herr Malmberg åberopade. Denna förordning av år 1810 stadgade, "att säljare i köpeavhandling om jord och fastighet ej hädanefter finge förbehålla sig eller andra att få framdeles vinna egendomen åter". Följaktligen upphävde denna förordning den åberopade kungl. förordningen av 1811. Vidare åberopade den föregående ärade talaren kammarkollegii utlåtande; detta utlåtande tyckes oavbrutet hava använts såsom stöd för de beslut, som hava fattats i denna fråga under föregående år och även detta år i medkammaren. Men jag tror, att man icke har läst detta kammarkollegii utlåtande riktigt rätt, ty som man finner på sidan 16, står där något som ger vid handen, att den utredning, som här ifrågasättes, egentligen icke är att förorda. Kammarkollegium slutar med en passus, som man skulle kunna översätta ungefär så här: "vi gå naturligtvis gärna med på en utredning, men något resultat av denna utredning kan det givetvis icke bliva". Så skulle man kunna uppfatta det sista stycket i kammarkollegii utlåtande, där kollegiet säger: "Då emellertid, såsom kollegium i det föregående antytt, å ena sidan den tanke, som ligger till grund för motionen, ytterst bottnar i den i och för sig enligt kollegii mening icke oriktiga föreställningen att genom 1897 års domar den materiella rätten blivit lidande till förmån för den formella och denna föreställning uppenbarligen delas av stora befolkningsgrupper inom landet, men, å andra sidan, de svårigheter som äro förenade med ett realiserande av motionärens tanke icke synas vara klart insedda, har kollegium för sin del icke något att erinra mot en utredning, dock icke såsom motionären avser allenast angående sättet för rekognitionshemmanens återförande till kronans fria disposition, utan i första hand för utrönande av möjligheten och lämpligheten av en sådan åtgärd. — Även om en sådan utredning skulle giva ett i huvudsak negativt resultat, har i allt fall därmed vunnits, att denna under de senare årens riksdagar ständigt återkommande fråga finge en så fullständig belysning, att den kunde på ett säkrare sätt än hittills av allmänheten bedömas och därmed tilläventyrs bliva avförd från diskussion." Man kan således förstå, att kollegium för sin del anser, att endast detta kunde vinnas genom en utredning, nämligen att befolkningen i de trakter som särskilt beröras av denna fråga kände sig lugnare därefter. Men då kan man å andra sidan sätta i fråga, huruvida man icke genom att en sådan utredning beslutades skulle väcka en viss oro inom ett annat läger, nämligen bland dem som nu äga dessa rekognitionshemman och dem som hava inteckningar i desamma. Jag skall tillåta mig att i detta sammanhang citera ett stycke av ett anförande, som en aktad ledamot av denna kammare under förra årets debatt här hade. Han yttrade på ett ställe: "Det framgår av kammarkollegii utredning,

Om återförande till kronan av rekognitionshemman m. m.
(Forts.)

Om återför-
rande till
kronan av
rekognitions-
hemman
m. m.
(Forts.)

vilka oöverskådliga konsekvenser för hela vårt ekonomiska liv ett ingrepp av denna art skulle hava, och för min del föreställer jag mig, att blott detta, att riksdagen begär en utredning, huruvida något dylikt kan komma till stånd eller icke, måste välla en oro på kreditmarknaden och osäkerhet hos de in- och utländska institut, som tjänstgöra som långivare eller låneförmedlare i fall, där dessa fastigheter tjäna till kreditgrundval. Redan detta förhållande, att man begär en utredning, är ägnat att ge vårt ekonomiska liv en ganska allvarlig stöt, även om resultatet av utredningen, vilket vi icke hava anledning att betvivla, blir den negativa, som kammarkollegium pekar på såsom tämligen given". Följaktligen skulle man hava vunnit med denna utredning, att man tror sig hava lugnat vissa grupper av befolkningen, men å andra sidan skulle man väcka oro inom andra grupper, vilka man kan beteckna såsom närmare berörda av denna utredning än en hel del personer, som kanske hava blivit suggererade till sin oro.

Vidare är det en annan sak, som man bör tänka på i detta sammanhang. Jag undrar verkligen, hur folket i landet skulle ställa sig till ett beslut i den riktning, som här är satt i fråga. Det gäller nämligen ingenting mindre än ett upphävande av 1898 års riksdagsbeslut, vari riksdagen uttalade, att nådiga kungörelsen av år 1811, som i praktiken visat sig vara ohållbar, skulle upphävas och att således dessa bestämmelser om att skogarna och hemmanen skulle vara oskiljaktiga från de bruk, varunder de lydde, skulle bortfalla. Om ett sådant beslut fattas, är jag alldeles övertygad om att det ute i landet skulle bliva en oro bland betydligt flera befolkningslager än det här närmast är fråga om, och utom denna oro skulle alldeles säkert följa ett misstroende mot riksdagen. Man skulle helt enkelt kunna göra den reflexionen: vad tjänar det till att riksdagen fattar ett beslut i en viss fråga, då den om några år kan upphäva detsamma? Jag vill endast erinra om ett beslut, som fattades här för några dagar sedan och som även berörde ett spörsmål angående kronans marköverlåtelse till personer, som voro beroende därav, nämligen beslutet angående Skanörs och Falsterbo vångar. Det torde bemärkas att det ännu icke med bestämdhet kunnat påvisas annat än att dessa s. k. vångar fortfarande formellt skulle tillhöra kronan. Men kronan har icke heller ansett sig kunna åtminstone med någon vidare säkerhet vara berättigad att återtaga denna jord, som under en längre tidrymd varit upplåten till enskilda, och riksdagen har nu funnit för gott att utan vidare avstå densamma till fastighetsinnehavarna där nere. Detta beslut fattades här för några dagar sedan efter ett enhälligt utskottsutlåtande utan votering. Jag är alldeles övertygad om att dessa personer nere på Falsterbo och Skanörs vångar blevo glada över detta riksdagens beslut, men ponera om efter något år ett sådant beslut skulle upprivas och en ny lag med retroaktiv verkan, innebärande ingenting mindre än att denna jord återtoges av kronan, stiftades, då undrar jag, om vederbörande lägenhetsägare skulle få något vidare förtroende för riksdagen.

Herr Malmberg gjorde vissa erinringar, om att de pris, som dessa rekognitionshemman en gång såldes för, voro alltför låga. Men jag vill fästa den ärade talarens uppmärksamhet på att vid den tid, då dessa skatteförsäljningar ägde rum, var jorden icke så värst dyrbar. Försäljningarna ägde nämligen rum på 1840-, 1850- och 1860-talen — åtminstone till största delen — och vid den tiden var nog den jord som det nu är fråga om icke värd mer än 50 à 75 öre tunnlandet eller så. Nere i min landsända, i Skåne, kunde man på 1840-talet köpa dylik jord för 80 öre tunnlandet. Jag tycker för min del att det icke är så märkvärdigt, att denna jord, särskilt om den legat illa till, blivit såld för några öre per tunnland. Då jag säger, att jord nere i Skåne såldes på 1840-talet för 80 öre tunnlandet, kan jag ju bekräfta detta mitt uttalande med att jag själv har en egendom, som icke kostat mer än 80 öre per tunnland vid den tiden. Detta är således ett på egen erfarenhet grundat påstående.

Om återförande till kronan av rekognitions-hemman m. m.
(Forts.)

Följden av ett sådant beslut, som här är satt ifråga, skulle förmodligen bliva, att samtliga rekognitionshemman skulle återgå till kronan. Detta torde dock icke kunna ske med mindre än att en särskild lag kommer till stånd, ty hittills hava vi väl icke någon dylik av sådan beskaffenhet, att den har tillbakaverkande kraft. En sådan lag har kammarkollegium ej velat förorda. Då man vill gå ut ifrån att kammarkollegium har förordat den ifrågasatta utredningen, är detta således icke alldeles riktigt. Kammarkollegium yttrar dessutom på ett ställe: "Det är enligt kollegii mening sålunda uppenbart att ett återförande tvångsvis till kronans fria disposition av rekognitionshemmanen i största omfattning skulle komma att kännbart träffa i god tro varande tredje man". Ja det är ju alldeles klart, att det skulle bliva tredje man, som komme att göra den största förlusten. Det är visserligen sant, att denne tredje man kunde i någon mån göras skadeslös, men huru det skulle gå till, är nog icke så lätt att säga, då han nog i allmänhet icke av den som sålt jorden till honom skulle kunna få någon återvinning.

Vidare säger kammarkollegium: "Det får vidare icke frånses, att åtgärder av här föreslagen innebörd städe och oundvikligen åtföljas av ett nedsatt förtroende för rättsordningen. Såsom en ytterligare olägenhet har man givetvis att räkna med en mer eller mindre omfattande rubbning av fastighetskrediten i landet" — det är alltså det ämne jag nyss var inne på — "som under nutida förhållanden måste anses vara en av det ekonomiska livets viktigaste faktorer. Till sist får icke heller förbises att i den mån denna kredit kunnat utnyttjas i utlandet och utländska undersåtar i god tro blivit ägare av värdepapper, för vilka nu ifrågavarande slag av fastigheter utgöra säkerhet, statsmakterna löpa risken, att främmande stater till skydd för sina undersåtars intressen vidtaga folkrättsliga motåtgärder." Detta är naturligtvis en mycket viktig omständighet, som man här får taga med i betraktande, innan riksdagen går att fatta sitt beslut, och det är just denna tankegång, som den ärade ledamot av denna kammare var inne på vid förra årets debatt i denna fråga, vars uttalande jag här förut tillåtit mig citera.

Om återfö-
rande till
kronan av
rekognition-
hemman
m. m.
(Forts.)

Då jag inom utskottet icke ansett mig kunna vara med om att tillstyrka bifall till den föreliggande motionen utan i stället förordadt avslag, har jag ansett mig böra här göra reda för min ståndpunkt, vilken ju också sammanfaller med utskottsmajoritetens, och tillåter jag mig därför, herr greve och talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Malmberg: Den föregående talaren har påpekat, att det skulle möta synnerligen stora svårigheter att verkställa en sådan utredning, som här har begärts, men den omständigheten, att det möter svårigheter, får väl icke vara avgörande och avhålla oss från att här göra ett försök. Svårigheter äro ju till för att övervinnas.

Vidare har det sagts, att endast en utredning skulle vålla oro och osäkerhet på kreditmarknaden. Jag ber då att ännu en gång få erinra om att detta ärende har förevarit i riksdagen flera gånger och att, även om riksdagen denna gång avslår motionen, den antagligen kommer igen flera gånger. I fjol hade det endast behöfts en fyra, fem röster, för att utredningen skulle hava beslutats redan då. Följaktligen hänger hotet om en utredning fortfarande över vårt huvud och kommer alltjämt att hänga där, och denna omständighet synes mig innebära ett betydligt starkare irritament på kreditmarknaden, än om riksdagen nu tar utredningen genast och söker verkställa den så fort som möjligt, på det att frågan ju förr dess hellre bringas ur världen. Först när detta har skett kan man säga, att denna oro och osäkerhet har avlägsnats. De som önska, att denna oro icke skall fortfaara, borde alltså, så vitt jag kan se, vara de första att nu gå med på en sådan utredning.

Vidare säges det, att en åtgärd i motionens syfte skulle åstadkomma misstroende till rättssäkerheten o. dyl. Men om det nu ute i landet bland stora befolkningslager råder den uppfattningen, att en uppenbar orätt här har blivit begången, och kammarkollegium säger dock, att den materiella rätten uppenbarligen har blivit kränkt — om den uppfattningen är rådande ute i landet och man därvid ser, att riksdagen icke ens vill försöka att bjuda till att vrida rätt igen, vad som blivit gjort orätt, då synes det mig, som om detta skulle åstadkomma ett betydligt större misstroende till rättssäkerheten här i landet. Vidare har föregående talare sagt, att prisen på skogarna voro så låga vid den tid, då skatteköpen ägde rum, att det inte alls vore märkvärdigt, att de blivit så lågt upptaxerade. Jag ber då att återigen få hänvisa till exemplet med Tunabergs kopparverk. Den egendomen har ju enligt 1811 års skatteköpsförordning upptaxerats till något över 500 kronor, men dess nuvarande värde är upptaxerat till närmare 2 miljoner. Vem är det då, som åstadkommit denna oerhörda värdestegring? Är det innehavarna av egendomen? Antagligen ha icke dessa lagt två strån i kors för värdestegringen, utan denna har åstadkommits genom tiden själv och andra förhållanden. Kan det då vara rimligt, att innehavarna av dessa egendomar skola få skörda frukterna av denna oerhörda värdestegring? Jag kan icke se annat än att det ligger en ren orimlighet i dylika anspråk.

Jag vidhåller alltså mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr Lindhagen: Denna fråga är ju en del av en större fråga, som ruvar över oss sedan lång tid tillbaka och som fortfarande är olöst och måste avföras från dagordningen på ett tillfredsställande sätt, och det är frågan om kronans jorddonationer i allmänhet, dels till industrien, dels till jordbruket och dels till städerna. Denna fråga i hela dess vidd upptogs i riksdagen redan 1908 och fullföljdes de närmast följande åren. Vid dessa tillfällen tillstyrkte andra kammaren, att man skulle taga itu med dessa saker på något sätt, under det första kammaren avslög alla åtgärder. Slutligen blev det ett slags resultat av innebörd, att en del av denna stora fråga, nämligen den som rör kronans jorddonationer till industrien, de s. k. rekognitionsskogarna, avgjordes. Genom rekognitionsskogarna hade dels skog, dels ock jordbruk på skogarna bortskänkts. Riksdagen beslöt 1912 — och då förenade sig bägge kamrarna därom — att hos Kungl. Maj:t begära ett återbördande av jordbruket på dessa skogar till innehavaren med full äganderätt genom någon slags social expropriation. Därmed har riksdagen således redan beslutat att göra ett ingripande i fråga om rekognitionsskogarna. Detta riksdagens beslut föranledde tillsättande av den s. k. åbokommittén, som har arbetat under många år. Mest har den emellertid rekryterats av personer, som varit i industriens tjänst, och därigenom har dess arbete — så påstås det åtminstone — alldeles förlamats och i varje fall har man ganska allmänt nu kommit till den uppfattningen, att åbokommitténs förslag icke duger, varför dess uppdrag överförts på jordkommissionen för att resultatet måtte bättras upp.

Återstår då frågan om själva skogarna. Denna fråga har fått sin skilda aktualitet, som gör att den återkommer speciellt för sig, under det den övriga stora jorddonationsfrågan ännu i sin helhet vilar osmält över oss. Den återkommer oupphörligt därför att det är något, som häftar vid densamma, som upprört svenska folkets rättskänsla på ett sådant sätt, att man icke velat släppa sitt krav, att lösningen skall bli någon slags försoning därav, och det är de berömda, eller jag kanske skall säga beryktade, högsta domstolens domar av 1897.

Ni kunna ju förstå det, mina herrar! Det fanns klara papper på, att kronan skänkt dessa skogar med villkor, att en viss bruksrörelse skulle hållas vid liv och upphjälpas och stödjas av desamma. När sedan bruksrörelsen lades ner helt och hållet, låg det väl i sakens natur, att skogarna skulle återgå till kronan, och därom anställdes också processer från kronans sida. Men då förklarade högsta domstolen vid den tiden, att något dylikt icke kunde komma ifråga, utan de dåvarande innehavarna fingo behålla dessa skogar som god pris, fastän skogarna icke vidare tjänade det ändamål, för vilket de hade blivit bortgivna. Anledningen till att ett sådant utslag kan fällas i vårt land hör ju icke hit, men man vill ju alltid söka en förklaring. Och den kan inte bli mer än en, som jag också tror vara den riktiga och som även inom kammarkollegium göres gällande, då man talar om dessa saker. Den förklarings-

Om återförande till kronan av rekognitionsskogarna m. m.
(Forts.)

Om återför-
rande till
kronan av
rekognitionss-
hemman
m. m.
(Forts.)

gen är, att domstolsväsendet är alldeles för mycket industrialiserat, för att domarna skola kunna med tillräckligt sinneslugn och jämvikt döma i denna fråga, och därför har också kronan förlorat sina processer. Jag vet också av egen erfarenhet i domstolarna, vilken animositet mot kronan, som uppstår hos domarna, som tycka, att nu bör väl denna krona en gång för alla klämmas till, så att den inte kommer igen och gör gällande sådana anspråk. Och varför tycka de så? Jo, därför att i dessa tider är hela mänskligheten ställd på aktier och hela vår framfärd är beroende av vår inkomst på rörelse, på aktier, framför allt i sådana industriella företag, som haft mycket jord och särskilt mycket kronojord. Alla inom den högre överklassen äro ju så mycket för sina inkomster beroende av detta; själv är man aktieägare, släktingar äro aktieägare, goda inkomster få juristerna där o. s. v. Instinktivt och omedvetet måste det inträffa för en sådan samhällsklass, att den även på domarsätet, när det gäller att laga efter lägenhet och lagen icke har alldeles påtagliga uttalanden, tycker, att vad skall det bråkas för om sådana gamla saker. Här har ju jorden kommit i händer, som trots sig få behålla den, och därför dömes på det sättet.

Sedermera när det gällde Tunabergs bergslag låg frågan på det sättet, att då hade högsta domstolen åtrat sig så pass mycket, att det stod tre röster mot tre. Ändå förlorade kronan, därför att den sjunde ledamoten var sjuk och han hade uttalat sig till förmån för kronan. Sålunda ogillade i själva verket fyra ledamöter de grundsatser högsta domstolen gjorde gällande 1897. Det har emellertid som sagt blivit så inplantat i folkets medvetande, att här begåtts en orätt, ett justitiemord, om jag så får uttrycka mig, på en stor egendom, som med rätta skulle tillhört hela svenska folket, och därför kommer denna fråga igen oupphörligt. Från 1908 ända till nu, 1921, har det knappt varit något år, då den icke varit framme på ena eller andra sättet. Rättsmedvetandet hos folket kräver, att denna sak på något sätt uppläras, och det tror jag, mina herrar, är alldeles nödvändigt. Ty annars kommer den alltid igen. Nu är ju motionen skriven på ett moderat sätt, så att man skulle kunna lättare gå med på densamma, men jag måste också ge den andra sidans talare rätt därutinnan, att man måste tänka sig in i, hur alltsammans skall verkställas, vilken effekt det kommer att få o. s. v. Vi måste göra klart för oss att saken icke kan utrangeras på annat sätt än genom en ny lagstiftning, det finns icke planer på annat sätt, och denna lagstiftning kan icke gå ut på annat än att staten utan eller mot ersättning skall få tillbaka skogarna genom någon slags expropriation, likaväl som det ifrågasatts att taga tillbaka jordbruket på rekognitionsskogarna genom expropriation. Hur långt denna skall gå och vilka villkor, som skola knytas vid densamma, bör få vara en öppen fråga. Vad som lästes upp av herr Lundberg, då han på ett utförligt och redigt sätt klaggjorde sin ståndpunkt, har bidragit till sakens uttömmande, liksom då hans motståndare inom utskottet sakligt och fullständigt framlade sina skäl. Vi få finna oss i att taga saken under övervägande.

Jag föreställer mig således, att här måste — och det blir följden av ett bifall till reservationen — tagas under överbägande, huruvida icke det stora värdet skogarna, likaväl som åkerbruket på skogarna, skola återbördas till kronan genom någon slags expropriation. Har man sagt A. kan man också gärna säga B. A-frågan har ännu icke kommit fram till riksdagen, låtom oss alltså på samma grundvalar utreda B-frågan, så att de kunna komma fram bägge två och denna sak avföras från dagordningen på ett sätt, som tillfredsställer rättsmedvetandet, och samtidigt så, att rättvisa skipas för dem, som kommit i besittning av dessa egendomar i god tro. Det finns måhända många skogar, som icke gått i salsu, utan som de nuvarande innehavarna fått fullkomligt till skänks och där det icke är fråga om någon industri, som är beroende av dem, då den gamla industrien är nedlagd och någon ny icke baserats därpå. Det är ju också givet, att man i speciella fall måste se till, vad som är skäligt och billigt, men att saken måste på något sätt lösas tycker jag är alldeles nödvändigt, det vill säga att riksdagen någon gång beslutar att även framföra denna fråga till en så beskaffad utredning, när det gäller skogarna, som vi en gång gjort beträffande jordbruket.

Sedan blir det nog en hel del andra kronans jorddonationer, som också komma tillbaka, om man väl får tid därmed bland de många göromålen, men den nu förevarande är som sagt den mest elakartade på grund av högsta domstolens domar, och därför måste vi bereda oss på att avföra den från dagordningen på ett sådant sätt, att den icke kommer tillbaka. Men genom att bifalla utskottets förslag kommer den tillbaka i evighet, tills ni bli uttröttade fullkomligt och måste förena er med andra kammaren i att skogsfrågan, lika väl som jordfrågan, hänskjutes till slutlig prövning.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr von Hofsten: Den siste ärade talaren framhöll, att 1897 års domar i förevarande avseende upprört det svenska folkets rättskänsla, och använde därvid ett uttryck, likartat med den förste talarens, genom att säga, att det svenska domstolsväsendet i förevarande avseende blivit industrialiserat, i vilket uttryck man efter min mening icke kan undgå att inlägga en beskyllning mot de domare, som handlagt dessa mål, att de låtit sig påverkas av andra synpunkter än sakliga. En sådan insinuation, då den kommer från en domare, synes mig vara betänkelig, nämligen att påstå, att våra domstolar blivit påverkade i detta hänseende. Jag trodde annars, att i vårt land rådde en allmän uppfattning, att våra domstolar med oväld och skicklighet fullgjorde sina åligganden. Beträffande dessa domar var det väl så, att advokatfiskalen i kammarkollegium utletat de fall, som det syntes mest sannolikt, att kronan skulle vinna gentemot innehavarna av rekognitionsskogarna, men i alla föreliggande fall förlorade ju kronan samtliga rättegångar. Utom den synpunkten, att det föreligger laga kraftvunna domar, får man heller icke förbise riksdagens beslut 1898, då riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t

Om återförande till kronan av rekognitionshemman m. m.
(Forts.)

Om återförande till kronan av rekognitions-hemman m. m.
(Forts.)

den 12 maj anmälde, att riksdagen för sin del beslutat, att vad som i fråga om skatteköpsbrev av s. k. rekognitions-hemman stadgats, nämligen att hemmanen alltid skulle vara oskiljaktigt förenade med de bruk, under vilka de lyda, skulle upphöra att gälla. Riksdagen har således fattat ett uttryckligt beslut, att detta villkor om samhörigheten med bruken skulle upphöra att gälla anno 1808. Efter detta år ha dessa skogar gått i handel ochandel i det uppenbara förhållandet, att köpare måste hava varit i god tro, då de förvärvat dessa områden, att de också förvärvat dem under enskild äganderätt. Således är det icke blott dessa laga kraftvunna domar, som den siste ärade talaren kväljde, som ligger bakom, utan även riksdagens uttryckliga beslut.

Herr Lindhagen gjorde ett uttalande, som jag från den synpunkt jag företräder håller honom räkning för, då han sade, att det helt enkelt är fråga om expropriation. En sådan åtgärd i nu förevarande sammanhang måste anses innebära ett likartat förfaringssätt som under Carl XI på 1600-talet, d. v. s. en reduktion eller att kronan beslutar att utan laga rätt fränhända personer deras enskilda egendom. Herr Lindhagen säger, att den som vill gå med på en sådan reduktion skall rösta med reservationen. Med enahanda utgångspunkt ber jag för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre Fleming: Herr greve och talman, mina herrar! Det är ganska egendomligt, att denna fråga kommer fram nu igen och att det återopas samma uttalande av kammarkollegium som förra året. Kammarkollegium har ju, som förut framhållits, sagt, att det icke har något emot en utredning, ty en sådan skulle blott kunna lugna dem, som tro, att kronan skulle kunna återvinna något. Men, mina herrar, om man skall lugna dessa, vilken oro blir det då icke bland de andra, som sitta i god tro och ha sina hemman. Jag framhöll i fjol och vill göra det även i år, att för mig innebär frågan, om vi här i Sverige skola ha ett samhälle, byggt på rättssäkerhet eller icke i fråga om laga kraftvunna domar. Jag kan icke förstå annat än, att om man här vill att staten skall taga tillbaka något, bryr man sig icke om en laga kraftvunnen dom av statens högsta domstol; man skall annars ha respekt för en sådan, men icke om staten vill ha igen något. Jag tror dock, att en sådan rättssäkerhet är högst betänkelig. Nu kan man ju mot detta säga, att det blott är fråga om en utredning. Då svarar jag: skall man utreda, om man skall respektera dom av statens högsta dömande myndighet? Vad vill detta säga? Vart skall det bära hän? Jag vill fråga er, mina herrar: vart tar det vägen, om förtroendet för sådana domar förloras ute i landet, särskilt i dessa tider, då vårt ekonomiska liv ändå lider under en sådan depression? Vad skall man tänka om, att det ett, tu, tre skapas en sådan osäkerhet i landet? Jag redogjorde i fjol för, hur ett av vårt lands största järnverk förlorat åtminstone 20 miljoner kronor just genom statens processer. Den förste ärade talaren talade om, att här är miljoner att vinna för staten. Ja, vad hjälper det, om

vi vinna miljoner åt staten, om de enskilda ägarna förlora många hundra miljoner i stället? Vad har staten för glädje av dem, jag vill fråga det? De ha ingen betydelse, ty staten kommer att förlora på det hela. Staten är nämligen icke något specifikt för sig utan sammanslutningen av hela landets invånare, och förlora invånarna på statens åtgörande, kommer staten själv att förlora. Huvudsaken i denna fråga är för mig, att det är att undergräva rättssäkerheten i landet att gå med på denna motion, och därför yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Om återförande till kronan av rekognitions-hemman m. m.
(Forts.)

Herr *Alexander*son: Herr talman! Det var ett uttalande av den ärade utskottsreservanten, som uppkallade mig. Han framkastade den frågan, om det i själva verket icke är viktigare för rättssäkerheten, att den materiella rätten dock slutligen segrar över den formella. Han menar, att detta är viktigare, än att en dom får bestå, som är fälld av domstol, eller att ett beslut respekteras, som en gång är fattat av statsmakterna, av konung och riksdag. Den där uppfattningen kan tyckas ligga snubblande nära, att, om man tycker sig se, att den eller den domen varit grundad på otillfredsställande skäl, det eller det riksdagsbeslutet varit oklokt eller fattat på grund av missledande upplysningar, allt detta då skall kunna få rättas till. Icke desto mindre, mina herrar, är det ändå en alldeles nödvändig sak för en rättsordning, ett rättssamhälle, att man tar hänsyn till den andra synpunkten, den nämligen, att tvister och tvivel, om vem som har rätt i ett visst fall, skola kunna praktiskt och för all framtid skäras av genom ett domslut, genom ett beslut. Om vi på andra områden av rättsordningen skulle söka tillämpa den synpunkt, som den ärade reservanten framförde, skulle vi strax finna, till vilka orimligheter vi skulle komma. Ingen skulle i själva verket vara säker på, att vad han hade skulle komma att stanna i hans händer, han må anse sig ha hur klara, formella rättsgrunder för det som helst. Man kunde icke lita på, att icke någon av ens företrädare i egendomen, även om han hade kraftvunnen dom på, att den vore hans, hade fått den sig tillerkänd på otillfredsställande grunder, som skulle återverka på alla efterföljande rättsinnehavare. På samma sätt på det personliga området. Den, som blivit frikänd i någon straffdom från brott, skulle nödgas finna sig i, att saken när som helst grävdes upp igen. Det är verkligen så på en punkt i Sveriges föråldrade brottmålslag, att ett sådant uppdrivande kan ske, i motsats till alla de principer, som i den nutida rättsordningen härska, men det är något, som dock alla äro ense om, att det måste upphävas och att det bara står kvar som ett märke efter en föråldrad rättsståndpunkt, som bottnade i en uppfattning om individens rätt mot staten, som ingen av oss längre gärna vill godkänna.

Jag tror, att det vore angeläget att de, som nitälska för en kraftig jordsocial politik från det allmänna — och till dem hör även jag — rikta blicken framåt och se till, vilka åtgärder, som nu av oss kunna vidtagas ut ifrån det läge som är, och icke rikta blicken långt bakåt i forna tider och se efter, huruvida icke då ett eller annat har passerat,

Om återförande till kronan av rekognitions-hemman
m. m.
(Forts.)

som vi numera beklaga, att det har skett, och låta oss därav frestas att riva upp, vad som en gång blivit gjort för länge sedan.

Nu är det nog också så, att om man kommer närmare inpå livet frågan om dessa domar och hela frågan om rekognitions-hemmanens frångående från staten, så skall man i själva verket finna andra omständigheter att taga hänsyn till än dem, som i dag hava framdragits av herr Lindhagen. Det var i själva verket icke så, att det var egendommar under statens disposition, som såldes bort genom dessa skatteköpebrev, utan det var områden, till vilka staten sedan långliga tider tillbaka, sedan hundratals år, avstått bruket och nyttjanderätten. Detta ställer naturligtvis frågan om värdet av vad staten sedermera avhänt sig genom skatteköpebreven i en helt annan dager. Vad högsta domstolens domar angår, ligga väl dessa i väsentlig del så, att högsta domstolen på sin tid fann, att staten, som hade avsett att dessa skogar skulle vara förenade med bruken så länge bruken sköttes, realiserat denna sin avsikt på ett mycket dåligt sätt genom de skatteköpebrev, som på så sätt utgivits. Skatteköpebreven hade i själva verket icke förbehållit staten den rätt, som det hade varit statens tanke att förbehålla sig. Men det finns en gammal sats som säger: skylle sig själv den, som sig ej bättre före såg. Den satsen kan det icke ligga något obilligt i att tillämpa, så länge man har att göra med de bägge ursprungliga kontrahenterna, men om den skulle verka så att den efter långa, långa tider drabbar helt andra personer, som efter ett mångtal av fång fått denna egendom i sina händer och om den skall drabba kreditgivarna, är det verkligen i alla fall åtskilligt, som ställer i en bättre dager de domar, som från herr Lindhagens sida blevo föremål för en så skarp kritik. Jag tror således, att om man tar fram alla de olika synpunkter, som förefinnas i denna sak, skall man finna, att den starka upprördhet över vad som tilldrog sig för ett par decennier sedan, skulle — och kanske med rätta — inte helt och hållet lägga sig, men man skulle i alla fall finna, att den icke på långt när hade en så stark rättsgrund, som man nu ofta tror den hava utan närmare kännedom om vad det gäller. Det svaras nu: Låt oss då få en utredning, så att detta blir klart! Det har också slagits på den strängen i dag, först av den ärade utskottsreservanten och sedan av herr Lindhagen, att denna utredning bör komma till stånd endast för att det skulle bli lugn på detta nu så oroade område. Herr Lindhagen hotade oss med att så länge detta icke skett, komme frågan upp igen, till dess första kammaren böjt sig för hans åsikt. För min del kan jag inte taga intryck av en sådan argumentering. Jag är av den uppfattningen, att det är en väsentlig skillnad, om enskilda riksdagsmän motionsvis finna sig böra föra fram ett yrkande sådant som detta, eller om riksdagen går med på att föranstalta om en sådan utredning. Den utredningen kan rimligtvis riksdagen icke göra, om den icke verkligen känner på sig, att här bör rivas upp vad som riksdagen själv beslutat för ett par decennier sedan och möjligen också vad som sedan decennier är laga kraftvunnen dom. Jag vågar för min del hoppas, att de

bättre skälen skola segra i längden, så att man till slut skall ge sig och finna, att detta icke är den riktning, som man bör ge sina jordsociala strävanden. Vill man tillämpa expropriationsinstitutet i ett betydligt radikalare skick än nu genom ny expropriationslagstiftning, så välan; det är ett fullständigt naturligt och rimligt sätt att sköta vår jordsociala fråga. Men detta sätt att vända tillbaka på dessa gamla förhållanden, därför att man tror och kanske delvis med rätta, att ärendena icke blivit lyckligt handlagda i forna tider, är något som jag hopas, att man snart ganska allmänt skall finna ej vara riktigt.

Om återförande till kronan av rekognitionshemman m. m.
(Forts.)

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr L i n d h a g e n: Jag glömde verkligen, såsom utskottets ärade ordförande erinrade om, att ytra något om 1898 års författning. Men jag gjorde verkligen detta, därför att jag anser denna författning vara det lumpnaste av allt, som förekommit här och därför ej förtjänar det allra minsta avseende. Det var nämligen så, att sedan dessa domar år 1897 föllo, passade, jag tror det var en bruksägare i första kammaren, på att föreslå riksdagen att helt enkelt besluta, att de villkor, som Högsta domstolen icke iakttagit, skulle anses icke vidare häfta vid dessa donationer. På denna tid voro jordfrågorna icke alls så aktuella som nu. Det var de gamla plundringarna av kronans jord, som ända intill början av seklet pågingo tämligen opätalade, och riksdagen sov fullkomligt. Jag var då ny riksdagsman och hade icke kommit in i frågorna, så att jag observerade icke saken. Icke heller satt jag i utskottet. Det var ingen som fäste uppmärksamheten på, vilket spektakel det i själva verket var, att riksdagen gick med på denne bruksägars framställning i sådant avseende. Det var det egna intresset, som utnyttjades i riksdagen, och riksdagen blundade för vad det egentligen gällde. Sedan har man genom motioner försökt att få denna författning upphävd, men den gamla första kammaren har också på denna punkt sagt nej.

Utskottets ordförande framhöll, att herrarna här kunde se, att det rent av är fråga om expropriation, således fråga om att inlåta sig på att taga ifrån en annan, vad han med rätta åtkommit. Men den ärade ledamoten av kammaren får väl i alla fall erkänna, att expropriation av jord är något som länge praktiserats och som vid olika tider mer och mer utvidgats. Först hade vi expropriation endast för allmänna ändamål, men nu hava vi ju expropriation även för sociala ändamål — vi hava ju ett första stapplande försök till ensittarlag och vidare rätt att exproprieras för folkets hus. Vi hava en riksdagsskrivelse om expropriation just av jordbruken på rekognitionsskogarna, och regeringen har ju tillsatt jordkommissionen med särskild instruktion att genom expropriation söka mot ersättning framtaga jordägarna arrendegårdar i en ofantlig omfattning. Herr Wohlin förkunnade också i fjol här i kammaren, att den stora jordreform, som kommer, består i att frigöra 70,000 arrendatorer i landet från det beroende, vari de stå till jordägarna. Det är således icke något alldeles nytt och fasaväckande, det som nu ifrågasatts beträffande denna fråga.

Om återfö-
rande till
kronan av
rekognition-
hemman
m. m.
(Forts.)

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det föreliggande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit såhunda:

Ja — 53;

Nej — 41.

Om kronans
skogsupplä-
telser till
bergsbruket
i Hedemora
socken.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion om åvägabringande av utredning angående behörigheten av kronans upplåtelser till bergsbruket av skogar inom Hedemora socken.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 31, hade herr *Lyberg* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt verkställa utredning angående behörigheten av kronans upplåtelser till bergsbruket av skogar inom Hedemora socken i Kopparbergs län samt att, därest utredningen därtill skulle giva anledning, för riksdagen framlägga förslag till åtgärder i syfte att ifrågavarande skogar, i den mån de vore för jordbruket inom socknen behöfliga, måtte komma jordägarne till godo, eller ock att kronan under nyss nämnda förutsättning på annat sätt hölle jordägarne skadeslösa.

Utskottet hade i det föreliggande utlåtandet av angiven orsak hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anmälts av herrar *Kjellén* och *Julin*, vilka likväl *Om kronans skogsupplåtelse till bergsbruket i Hedemora socken.* ej antytt sin mening.

Herr *Julin*: Genom den omplacering på föredragningslistan, som företagits beträffande andra tillfälliga utskottets utlåtanden nr 16 och 17, har man velat göra gällande, att de två frågor, som behandlas i dessa båda utlåtanden, hade med varandra det sammanhang, att utgången av frågan om rekognitionsskogarna skulle vara avgörande även för denna fråga om Hedemoraskogarna. Jag skall nu icke vid denna timme upptaga kammarens tid med en redogörelse för denna fråga. Den torde vara kammaren bekant från tidigare behandling. Men förhållandet är ju icke alls så, att det här gäller samma sak, ehuru frågorna äro närbesläktade. Här gäller det skogsmarker, som privata personer uppgivit blivit dem frånhända till förmån för bruken. I förra fallet rör det sig om kronans egendom, som överlämnats till bruken delvis med orätt.

Jag har vid utskottets utlåtande fogat en blank reservation, och jag har därigenom velat bereda mig tillfälle att yrka bifall till den motion, som är väckt av herr *Lyberg*. Herr *Lyberg*s motion går, såsom herrarna se, ut på att riksdagen skulle begära utredning angående behörigheten av kronans upplåtelse till bergsbruket av skogar inom Hedemora socken. Jag har vid behandlingen av denna fråga tagit ett särskilt starkt intryck av att kammarkollegium funnit saken tvistig. Kammarkollegium slutar nämligen sitt utlåtande i denna fråga med följande rader: "Huruvida genom nämnda eller andra i motionen vidrörda upplåtelse av liknande slag Hedemora socknemäns rätt blivit träd för nära, är kollegium nu icke i tillfälle att bedöma. Skulle emellertid så hava skett, synes billigheten tala för, att socknemännen av kronan i någon form hållas skadeslösa. Kollegium har förty icke något att erinra mot, att den av motionären föreslagna utredningen verkställs."

Frågan måste alltså anses tvistig, och jag har därför ansett, att en utredning är av behovet påkallad. Följaktligen ber jag att få yrka bifall till den väckta motionen.

Herr *von Hofsten*: Då den föregående talaren yrkat bifall till motionen, anser jag mig skyldig att med några ord yrka bifall till utskottets hemställan.

Såsom den föregående talaren angav, avser denna motion att återvinna vissa skogar icke till kronan utan till socknemännen i Hedemora. Man kan alltså konstatera, att det icke är fråga om någon allmän utredning, utan om en speciell utredning, en specialsak. Om man då söker efter rättsgrunderna för den förevarande motionen, tror jag nog, att motionären såsom jurist skall ge mig rätt i att några som helst sådana grunder icke blivit i motionen åberopade, än mindre styrkta. Man skulle kunna våga säga, att det är en känslsak, som härvidlag förts fram — helt förklarlig från motionärens sida. Det har under decennier vuxit

Om kronans skogsupplätelser till bergsbruket i Hedemora socken.
(Forts.)

fram en uppfattning i Hedemora socken, att en orättvisa där en gång blivit i förevarande hänseende begången. Det är möjligt, att så är fallet, men det synes mig dock, att innan riksdagen går till en sådan åtgärd som att besluta en utredning, motionären borde hava företett några allmänna rättsgrunder eller några skäl för en så omfattande åtgärd. Denna kammare beslöt föregående år med den motivering, att, såsom det heter, då, vad i motionen anförts, icke syntes erbjuda tillräckligt fasta hållpunkter för att därpå grunda en hemställan om utredning av den art, som i motionen avsågs, utredningen måtte avslås. Jag kan icke se, att i år företetts några skäl, som skulle kunna rubba kammarens då intagna ståndpunkt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lyberg: Herr greve och talman! Jag skall icke tillåta mig att söka taga kammarens uppmärksamhet i anspråk genom att närmare inlåta mig på de förhållanden, varom här är fråga. Jag kan emellertid icke förstå utskottets uppfattning, då utskottet säger, att det icke finns fasta utgångspunkter för en utredning. Utredningens föremål, utredningens anledning och utredningens syfte äro angivna. Det är däremot alldeles riktigt, att de rättsgrunder, som möjligen böra inverka på resultatet av utredningen, icke blivit utvecklade, och detta helt naturligt därför, att det just är dessa rättsgrunder, som skulle bli föremål för utredning. Det förefaller mig, som om åtminstone kammarkollegium, som väl i detta avseende närmast representerar statens intresse, skulle anse, att fasta utgångspunkter finnas, eftersom kollegium förklarar sig icke hava något att erinra mot att den ifrågasatta utredningen kommer till stånd.

Vid förra årets riksdag råkade denna fråga bli sammankopplad med den fråga, som nyss av kammaren behandlats. Denna sammankoppling är alldeles onödig och oegentlig. Frågorna hava med varandra icke ett sådant sammanhang, att sammankopplingen är berättigad. Här ställes i själva verket av enskilda ett eventuellt anspråk mot kronan på grund av ett förment obehörigt förfarande från statens sida, under det att i den nyss avhandlade frågan kronan ställer eller eventuellt ställer anspråk mot enskilda. Det förhåller sig så — jag skall som sagt icke närmare gå in på frågan, utan endast konstatera detta — att man kan påvisa, att ett missförhållande förefinnes i det avseende, som närmare utvecklas i motionen, det missförhållandet nämligen, att jordägarna i en hel landsända för respektive hemman erhållit skogsanslag, som icke tillnärmelsevis motsvarar, vad som brukar vara det vanliga i de trakter, varom är fråga. Somliga hemman hava icke fått något skogsanslag alls, och i medeltal var varje hemman per hektar inägojord erhållit endast en halv å en hektar skogsmark. Över detta missförhållande, som med fog anses hava uppkommit genom kronans åtgörande, har nu sedan ett sekel tillbaka missnöje rått, och bittra klagomål hava upprepade gånger framförts däremot. Det synes mig då, som om det borde vara ett

intresse ej blott för dessa jordägare, utan även för staten — som på sätt och vis här intar parts ställning — att söka genom en auktoritativ utredning klarlägga detta spörsmål för sig själv och för sin eventuella motpart. Även om resultatet skulle bliva negativt — d. v. s. ofördelaktigt för jordägarna — borde åtminstone därmed kunna vinnas, att detta gamla missnöje och dessa gamla klagomål till sist upphörde. Då det därtill är tämligen tydligt, att, ehuru en sådan utredning ställer sig synnerligen besvärlig för de enskilda jordägarna, utredningen genom statens egna organ bör kunna verkställas utan någon större apparat och utan några större kostnader, vågar jag säga, att knappast några vägande skäl mot utredningen kunna framföras.

Om kronans skogsupplätelser till bergsbruket i Hedemora socken.
(Forts.)

Jag tillåter mig därför, herr greve och talman, yrka bifall till motionen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av väckt motion om antagande av förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal. *Lagförslag om förlängning av vissa arrendeavtal.*

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 85, vilken behandlats av andra lagutskottet, hade herr *Lindhagen* anhållit, att riksdagen ville för sin del antaga det av regeringen vid 1920 års riksdag genom propositionen nr 397 framlagda och av andra lagutskottet i utlåtandet nr 39 behandlade förslaget till lag om förlängning av vissa arrendeavtal.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på återopade grunder hemställt, att herr *Lindhagens* förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *Linder*, *Carl E. Svensson*, *Lindhagen*, *Magnusson* i Kalmar, *Hagman* och *Hage* anfört: "Enahanda skäl, som år 1920 talade för framläggande av förslaget till lag om förlängning av vissa arrendeavtal, synas oss alltjämt vara för handen.

Enligt utlåtande, som andra lagutskottet låtit inhämta från jordkommissionen, har kommissionen, med hävdande av sin förut i ämnet intagna ståndpunkt, på ytterligare, närmare angivna skäl hemställt, att utskottet måtte även i år tillstyrka lagförslagets antagande.

Lagförslag
om förlängning
av vissa
arrendeavtal.
(Forts.)

Vid sålunda upptagna förhållanden hava vi ansett oss böra hemställa om bifall till ifrågavarande motion."

Herr L i n d e r: Herr talman! Då den kungl. propositionen med förslag till lag om förlängning av vissa arrendeavtal framlades inför 1920 års riksdag, blev, såsom vi minnas, propositionen avslagen. Frågan har nu kommit igen till riksdagen; denna gång genom en enskild motionär, och det gäller ju alltså att på nytt fatta ståndpunkt i saken. Jag anser det då vara skäl att bringa i erinran, att andra kammaren vid flera tillfällen, senast år 1918, för sin del på förslag av enskilda motionärer uttalat sig för, att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning taga under övervägande, i vad mån 1907 års lag om nyttjanderätt till fast egendom kunde jämkas i syfte att bereda bolagsarrendatorer, torpare och med dem socialt jämställda arrendatorer en i rättsligt avseende mera tryggad ställning, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda, att redan Norrlandskommittén upptagit spørsmålet om tvångsavlösning såsom medel att skapa nya självständiga jordbruk, där en för långt driven monopolisering av jorden skett eller eljest starka samhälleliga skäl talade för ett dylikt ingripande i den bestående jordfördelningen, och att kommittén i sitt år 1904 avgivna betänkande framlagt förslag till lag angående åtgärder för beredande åt enskilda jordbrukare i Norrland och Dalarna av lämpliga odlingslägenheter, i vilket förslag tvångsavlösen ingick såsom yttersta medel, och slutligen att andra kammaren vid 1918 års riksdag för sin del antagit en skrivelse till Kungl. Maj:t av den innebörd, att Kungl. Maj:t ville låta utreda och, i den mån utredningen därtill föranledde, för riksdagen framlägga förslag om ytterligare åtgärder i ändamål att för jordbrukets upprätthållande och utveckling och brukarnas frigörelse från beroende i erforderliga fall och under för framtiden betryggande villkor åstadkomma avlösning av torpare, bolagsarrendatorers och vederlikars jordbruk på enskilda domäner.

Som bekant har jordkommissionen fått i uppdrag att utreda dessa frågor, och det var ju också på jordkommissionens eget initiativ som frågan om förlängning av arrendeavtal kom upp. Jordkommissionen ansåg det vara av vikt, att arbetet med en lagstiftning på de områden, som avsågo den sociala arrendelagstiftningen samt tvångsavlösningen av jord för tillgodoseende av jordbruksändamål, finge fortgå utan att störas av åtgöranden från enskilda personer, varigenom lagstiftningen kunde äventyras. Jordkommissionen befarade dock, att jordägarna skulle i större eller mindre omfattning söka genom indragning av arrenden, som inom de närmaste åren utlöpte, så vitt möjligt undvika de olägenheter, som kunde för dem tänkas förbundna med en blivande lagstiftning på de nämnda rättsområdena.

Propositionen blev, som sagt, avslagen. Jag skall icke på nytt upptaga till bemötande de skäl, som då förebragtes gent emot förslaget. Då man emellertid vill påstå, att lagen innerst inne syftar till ett an-

grepp på äganderätten, så anser jag detta påstående vara oberättigat. Ingen vet, såvitt jag har mig bekant, ännu vad en blivande lag om friköpning av jord kan komma att innehålla. Men jag anser, att man i allt fall bör komma ihåg, att i direktiverna för jordkommissionen ut-sagts, att en friköpning borde ifrågakomma endast där en långt driven monopolisering av jorden skett eller eljest starka samhällseliga skäl tala-de för en avlösning av jorden. För övrigt måste det ihågkommas, att en gång, när en lag om friköpning av jord eller om en social arrendelagstiftning kommer att ligga på riksdagens bord, så står det ju riksdagen fritt att avslå lagen, om riksdagen så behagar, eller att ändra eller forma om lagen, såsom riksdagen önskar.

*Lagförslag
om förläng-
ning av vissa
arrendeeftal.
(Forts.)*

Det föreliggande lagförslaget kan emellertid icke sägas i ekonomiskt avseende missgynna jordägarna, ty det ligger icke något hinder i vägen för att en förhöjning kan ske av arrendet, nämligen en skälig förhöjning, och längre kan jag icke antaga att jordägarna önska gå. Jag vill emellertid säga, att saken kan i detta avseende anses vara högst betänkelig. Jag har här i min hand en skrivelse, undertecknad av Skånes arrendatorsförening, och det heter i denna skrivelse: "Det har på senare tiden visat sig, att vid underhandlingar om förnyelse av utlöpande arrendeeftal vederbörande jordägare betingat sig arrendeersättningar, som vida övergå förut gällande arrendebelopp. Ofta ha de begärda höjningarna utgjort 100 procent och däröver på arrendebelopp, som i vissa fall fastställt så sent som för blott ett år tillbaka." Denna skrivelse är dagtecknad den 2 mars i år. Jag tror, att vad som sagts i denna skrivelse grundar sig på fakta. Det är icke min mening att prestera någon fyllig bevisföring i detta avseende. Men jag har här i min hand ett kontrakt, som det nog kunde löna sig att något närmare gå in på. Det skall jag emellertid icke göra utan endast hålla mig till det förhållandet, att det är ställt på tiden den 14 mars 1904 till samma dag 1919. Det gäller en fastighet om 48,70 hektar, och arrendet var under nämnda tid 883 kronor 70 öre. Detta arrendekontrakt har sedermera förnyats. Det avser fortfarande samma fastighet, som dock utökats med en viss areal ouppodlad mark, betesmark. Arrendetiden omfattar nu tio år från den 14 mars 1919 till samma dag 1929. För denna tid har arrendebeloppet för den i föregående kontrakt avsedda fastigheten höjts från 883 kronor 70 öre till 2,475 kronor. För den ouppodlade betesmarken har ett särskilt arrende av 420 kronor bestämts. Det är, såvitt jag kan förstå, en ganska anseelig höjning, och detta styrker ju vad som har påståtts i arrendatorsföreningens skrivelse. Jag har också ett annat arrendekontrakt i min hand. Det är ett kontrakt på 8 år, räknat från den 14 mars 1913. För fastigheten skulle betalas i arrende 730 kr. Nu har arrendet för samma fastighet förnyats på 5 år, räknat från den 14 mars 1921, och nu gäller det 1,550 kr. Jag har här ytterligare ett kontrakt, enligt vilket arrendesumman för en fastighet uppgått till 980 kr. Kontraktet har förnyats på 10 år från den 14 mars 1920, och nu gäller summan 1,800 kr. — Jag har ännu ett vittnesbörd, som kan vara förtjänt

Lagförslag om förlängning av vissa arrendeavtal. av viss uppmärksamhet. Det är ett utdrag av ett protokoll, som förts inför Upplands arrendatorskongress. Det påpekas i detta protokolls-utdrag det osäkerhetstillstånd, som under nu rådande förhållanden existerar. "Det är nämligen så", säges det, "att arrendatorerna i många fall riskera att arrendet pressas till den höjd, att det verkar såsom avhysning. Så var förhållandet t. ex. vid Bro i Films socken 1917, där en arrendator måste flytta på denna grund. Likaså i Hargs socken har i år en ren avhysning etablerats. Denna gång gällde det en arrendator med stor familj, för vilken det i år kan vara rätt svårt att skaffa sig utkomst på annat område. Liknande fall förekomma, där arrendatorer drivits från sina gårdar, utan att något verkligt skäl förelegat."

(Forts.)

Det har från utskottets sida framhållits att någon massuppsägning av arrenden ej ägt rum. Jag vill ej bestrida, att på sina håll någonting dylikt förmodades. Jag vill emellertid framhålla, att jordkommissionen befarade en indragning av arrenden i *större eller mindre omfattning*, vadan det av denna formulering vill synas, som om för jordkommissionen antalet uppsägningar i stort sett vore likgiltigt. Huvudvikten skulle väl ligga därpå, att vägen för uppsägningar, av skäl att undvika en kommande lagstiftning, ej lämnades öppen.

Det har också på sin tid förmenats, att den ifrågasatta lagen om tvångsförlängning av arrenden så långt ifrån skulle vara arrendatorerna till gagn och skydd, att den fastmera skulle svårt hota dem sålunda, att jordägarna skulle söka att på alla upptänkliga sätt bliva av med dem. Utskottet har åter låtit höra jordkommissionen, och jordkommissionen har förklarat sig ej dela dessa farhågor. Det vill synas, som om detta också vore riktigt. Uti den skrivelse från Skånska arrendatorsföreningen, som nyss citerades, påyrkas, att till denna riksdag måtte avlåtas proposition om förlängning av arrendeavtalen, liknande det förslag, som var före vid förra årets riksdag. På samma sätt heter det i protokollsutdraget från Upplands arrendatorsförening, att föreningen uttalar sig för nödvändigheten av arrendeförlängningslagens genomförande. — Jordkommissionen, som på nytt hörts i saken, hemställer, att utskottet måtte även i år tillstyrka lagförslagets antagande.

Jag kan icke göra mig fri från uppfattningen, att en lag, som den ifrågasatta, skulle vara av stor betydelse. Jag vill i detta hänseende blott erinra om att, då en annan fråga av jordpolitisk natur en gång förelegat, erfarenheten har visat, att man sökt undandraga sig de förhållanden, som skulle uppkomma genom en blivande lagstiftning. Jag hänvisar nämligen till den undersökning, som på sin tid verkställdes av landshövding Widén angående den norrländska förbudslagstiftningen och dess verkningar, av vilken framgår, hurusom bolagen, innan den norrländska förbudslagen trädde i verkställighet, skyndade sig att i stor omfattning inköpa bondhemman. Det är en ganska kraftig beskrivning, som man finner i denna utredning. Det heter där, sedan i en tablå framställts värdena av de inköpta hemmanen: "Man finner av denna tablå, i vilken betydande utsträckning bolag begagnat sig av den givna fristen

mellan den tidpunkt, då norrlandskommittén först framställde sitt förslag till provisorisk lag angående förbud för dylika att förvärva fast egendom (nov. 1901), och den tid, då lagen härom äntligen antogs. Särskilt anmärkningsvärt är det ansenliga belopp, c:a 11½ miljoner kronor, vartill köpeskillningarna vid de under år 1906 lagfarna fastighetsköpen uppgått. Det framgår härav påtagligt, i vilket starkt forceerat tempo bolagens fastighetsförvärv pågingo under tiden näst före förbudslagens införande." Det är min uppfattning, måste jag säga, att vill man verkligen en lagstiftning, som åsyftar att bereda en tryggare ställning för arrendatorsklassen, och för övrigt en lagstiftning i överensstämmelse med den utredning, som är under utarbetande genom Kungl. Maj:ts försorg och som jordkommissionen har hand om, och vill man, att denna utredning skall kunna något så när lyckligt föras fram, så anser jag att det finns mycket goda skäl att bifalla föreliggande motion, som jag jämte åtskilliga kamrater reserverat mig till förmån för. Jag yrkar bifall till densamma.

*Lagförslag
om förlängning
av vissa
arrendecavtal.
(Forts.)*

Herr von Sneidern: Denna fråga har synnerligen ingående diskuterats förra året såväl i denna kammare som i medkammaren; då den vidare har diskuterats i andra kammaren ganska länge i dag och motionen där nu är avslagen och sålunda frågan för detta år fallit, skall jag endast yttra några få ord.

Den föregående ärade talaren hänvisade till och ville liksom jordkommissionen göra gällande, att riksdagen på något sätt skulle kraftigt hava understrukt behovet av en lagstiftning på detta område. Han hänvisade till ett beslut av andra kammaren från år 1918, då en lagstiftning begärdes. Det kanske kan vara skäl att något taga del av, huru detta beslut i andra kammaren tillkom. Det var sent på natten liksom nu, den 12 juni, då man länge diskuterat ensittarlagen. På förmiddagen hade denna kammare gått ganska långt till höger i sitt beslut, och det gällde att i andra kammaren vinna kompensation för att komma till ett rättigare resultat. Då blev skrivelsen beslutad. Den understöddes endast av fyra reservanter, och mot densamma talade första lagutskottets ordförande, herr Jakob Pettersson, men han begärde icke votering, och så kom skrivelsen till stånd. Detta är underlaget och den verkliga förutsättningen för den gjorda framställningen. På grund av den stora vikt, som av jordkommissionen tillagts detta beslut bör det upplysas om denna sak. Men jordkommissionen har ju långt fastare grund att stå på, nämligen Kungl. Maj:ts beslut vid dess tillsättande, då den fick uppgiften att utreda den fråga som här förekommer, det vill säga åstadkommande av en social arrendelagstiftning, ävensom att utreda frågan, i vad mån en tvångsinlösning av jord för tillgodoseende av jordbruksändamål må komma till stånd. Vi avvakta nu detta förslag, och göra det naturligtvis med stort intresse. Detta hindrar naturligtvis icke att blivande förslag komma att bli föremål för granskning här och så är även förhållandet med det förberedande förslag, som nu framkommit, och vilket vi förra året på

Lagförslag om förlängning av vissa arrendeavtal. (Forts.) grund av skäl, som man då gick synnerligen noga in på, icke kunde anse tillfredsställande. Samma skäl gälla även nu och dessutom ett par ytterligare. Vårt principiella skäl mot lagstiftningen förra året var att, såsom framgick av handlingarna, jordkommissionen inriktade sig på en tvångsinlösnings på sådant sätt, att det skulle ske genom friköpning av arrenderad jord i viss utsträckning. Vi sade, att under sådana omständigheter kunde ju en lag som denna vara tillätlig, men det ansågs icke, att denna princip borde ensamt uppställas, utan man kunde även tänka sig att tvångsinlösnings finge äga rum under andra omständigheter. Nu säger jordkommissionen, att den aldrig hade tänkt sig något annat än att så skulle ske. Det står visserligen i opposition mot vad flera ledamöter av jordkommissionen förra året yttrade. Det vare härmed huru som helst, och jag skall icke riva upp någon debatt på denna punkt, men jag vill säga, att enighet nu tyckes råda mellan jordkommissionen och majoriteten inom utskottet i år liksom mellan kommissionen och minoriteten i fjol. I sådant fall föreligger ju icke något intresse för en jordägare att säga upp en arrendator, med vilken han för övrigt är nöjd då eventuell tvångsinlösnings av jord kan träffa en jordägare, vare sig hans jord är utarrenderad eller icke. Det blir därför efter andra grunder, som man har att komma till rätta med förhållandena. Först måste emellertid givetvis prövas och avgöras, huruvida en sådan tvångsinlösen är av behovet absolut påkallad för att tillgodose därmed avsedda syften. Detta är naturligtvis den nödvändiga förutsättningen för ett så djupt ingripande i enskilda förhållanden, som tvångsinlösnings är.

Vad vidare de många exempel på arrenderätter och nya upplåtelser angår, som framfördes av den föregående talaren, vill jag framhålla, att denna lag egentligen icke var avsedd till reglering av arrendavgifterna, utan har en helt annan uppgift. Att arrendena på grund av penningvärdets fall måste stiga under dessa tider, bör väl aldrig väcka någon förvåning.

Till sist en anmärkning rörande invändningen, att det vore en önskan från arrendatorsklassens sida, att saken ånyo skulle komma fram för denna riksdag. Denna framställning måste icke anses vara så tungt vägande, då från jordkommissionens sida icke gjorts någon framställning till Kungl. Maj:t, att lagen skulle ånyo framläggas, och vid sådant förhållande skall jag, herr talman, inskränka mig till att hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Wohlin: Då andra kammaren avslagit detta lagförslag och intresset för frågan vid denna sena timma är ganska litet, skall jag, ehuru mycket vore att säga i ämnet, inskränka mig till några mera kortfattade anmärkningar.

Eftersom vi tack vare tillmötesgående av bondeförbundarna på Dalsland ha nöjet att numera hava andra lagutskottets ärade ordförande i denna kammare, får jag framhålla för honom, att den av honom m. fl.

avgivna, vid andra lagutskottets betänkande i frågan i fjol fogade reservationen visserligen bifölls av andra kammaren, men ingalunda godkändes av denna kammare, i det att voteringen i denna kammare rörde sig om bifall till det framlagda lagförslaget eller rent avslag på detsamma utan all motivering för avslagsyrkandet, och att sålunda riksdagen lyckligtvis icke godkände den av herr von Sneidern m. fl. uttalade principiella uppfattningen i avseende å den s. k. tvångsavlösningen. Detta var från min synpunkt en god utgång, enär denna reservation, såsom jag i fjol anmärkte, innehöll åtskilliga uttalanden, som synas mig strida mot principerna för en sund jordreform. I reservationen gjordes bl. a. gällande, att en eventuell s. k. tvångsinlösning skall ske oberoende av huruvida jorden är utarrenderad eller icke. Jag utvecklade emellertid förra året utförligt den uppfattningen, som jag fortfarande vidhåller, nämligen att "tvångsavlösningen" bör hava karaktären av en *friköpfung* av utarrenderade ställen, och jag vill i denna stund på intet sätt eller i någon mån giva på hand att jag kommer att biträda några förslag om tvångsinlösning av annan än sådan utarrenderad jord. Det är så mycket angelägnare för mig att betona detta, som det här gäller en viktig skillnad mellan dem, som dela min uppfattning, och dem, som vilja gå längre. I den av jordkommissionen till andra lagutskottet här inlämnade skrivelsen uttalas icke heller, såsom den föregående ärade talaren tyckes uppfatta saken, någon bestämd ståndpunkt i denna fråga, utan jordkommissionens skrivelse innehåller endast ett referat av det åt kommissionen från den dåvarande justitieministern erhållna utredningsdirektivet. Det resoneras i allmänhet om att man kan tänka sig en dylik så kallad tvångsinlösning tillämpad efter olika grundsatser, men jordkommissionen förklarar i slutet av skrivelsen, att kommissionen icke tagit bestämd ståndpunkt till de olika linjerna för frågans lösning, och detta är anledningen till att de olika ledamöterna av kommissionen kunnat förena sig om denna skrivelse.

Beträffande den föreliggande lagens behövlighet eller icke, har jag redan vid förra årets riksdag uttalat, att lagen icke har något självändamål utan endast har till syfte att förebygga obehöriga avhysningar av brukare å utarrenderade områden i syfte att undandraga sådana utarrenderade områden en blivande eventuell friköpningslagstiftningsverkningar. Det har nu av utskottsmajoriteten sagts, att inga som helst skäl blivit förebrogta till stöd för denna i fjol uttalade farhåga, och den siste talaren har ju också framhållit detta såsom ett skäl för att icke i år reflektera på denna lagstiftning. Den första ärade talaren hade emellertid i sin hand åtskilliga aktstycken, som klart nog visade, att på åtskilliga orter i Sverige uppstegringar av arrendesummor ägt rum, till en sådan höjd, att åtgärderna ifråga i en hel del fall faktiskt måste komma att verka såsom avhysningar. Det är vidare en känd sak, att direkta avhysningar också förekommit, exempelvis här i mellersta Sverige, varom även den första talaren gav vissa upplysningar. Ytterligare tillkommer, att flera arrendatorsföreningar, bland andra den skån-

*Lagförslag
om förlängning
av vissa
arrendeaftal.
(Forts.)*

Lagförslag om förlängning av vissa arrendeeavtal. (Forts.) ska arrendatorsföreningen, som omfattar ett mycket stort antal av Skånes arrendatorer, för sin del uttryckligen förklarar, att en lagstiftning av här ifrågasatt art är synnerligen önskvärd och behövligen för att skydda arrendatorerna mot dylika obehöriga uppstegringar av arrendena med därav följande faror för avhysning.

Jag vill emellertid medgiva, att förhållandena i år såtillvida ligga något annorlunda mot i fjol, att ett år nu har gått, och tiden för lagens giltighet sålunda blivit förkortad. Det tillkommer vidare en omständighet, som gör, att lagen i år från viss synpunkt sett kan synas vara mindre behövligen mot vad jag ansåg den vara i fjol. Sedan denna fråga behandlades i fjol, har den s. k. kronolägenhetskommissionen avgivit sitt stora betänkande, innehållande förslag om besittningsrätt för o begränsad tid till kronojord och annan publik jord. Detta förslag om besittningsrätt har biträts av dels kommissionens lagfarna ledamöter och dels representanterna för det socialdemokratiska och det liberala partiet i kommissionen. Det ifrågavarande lagförslaget innehåller synnerligen långt gående inskränkningar i nyttjanderättshavarens dispositionsrätt över jorden, ställer honom i en mängd hänseenden under en ingående kontroll och uppgift och berövar honom i stor utsträckning den rörelsefrihet, som en vanlig jordägare äger. Mot detta lagförslag har jag i en utförlig reservation inlagt min gensaga och hemställt, att därest man vid upplåtelse av jord av ifrågavarande slag vill underlätta upplåtelseerna genom att icke hela köpeskillingen med ens skall inbetalas, en annan form för frågans lösning förefinnes, nämligen s. k. köp mot avgäld, vilket innebär att sedan avgälden är avlöst, nyttjanderättsnavarna övergå till att bliva fullt fria ägare av jorden. Det anmärkningsvärda, som jag nu vill påpeka, är, att under debatten i fjol om denna arrendeförlängningslag ledamoten i nyssnämnda kommission, samtidigt ledamoten i jordkommissionen och ledamoten i denna kammare, herr Ingeström, för sin del uttalade, att han under inga förhållanden kommer att kunna gå med på en sådan avlösningslagstiftning, varom här är fråga, för den händelse ifrågavarande arrendatorer och torpare skulle få jorden med äganderätt, utan att han endast kommer att kunna biträda en dylik lagstiftning, därest en besittningsrätt kommer att läggas till grund för deras framtida besittning av jorden. Då jag nu för min del är av den uppfattningen, att ett överförande av våra under de stora bolagsdomänerna, fideikommissen och de stora godscomplexen sittande arrendatorer till nyttjanderättshavare med denna nya besittningsform ingalunda kan anses vara till gagn för arrendatorerna eller tjäna det konservativa syftet att öka den självägande bondeklassens antal här i landet, så har hela frågan om friköpningslagstiftning kommit i ett mycket försvarat läge, eftersom man har anledning förmoda, att stora fraktioner inom riksdagen äro obenägna för att gå med på en dylik friköpningslagstiftning med äganderätten som upplåtelseform, under det att andra stora fraktioner äro motståndare mot varje friköpningsrätt och de fraktioner, som vilja gå med på friköpning under äganderätt, äro jäm-

förelsevis små. Utsikterna för att få fram denna friköpningslagstiftning enligt den princip, som jag för min del tänkt mig vara den riktiga, hava alltså betydligt förminskats mot vad jag hoppades i fjol, och det ligger i ovissa fältet, när en dylik lagstiftning kan framläggas till riksdagens prövning och än mera, när den kommer att kunna av riksdagen antagas. De ärade ledamöter av denna kammaare, som principiellt motsätta sig friköpningslagstiftningen, torde vara belättna med detta sakens läge. För min del är jag rätt ledsen däröver. Emellertid anser jag icke desto mindre, att, då förbättringar i den nu gällande arrendelagen äro under utarbetande och då vidare arbetet på den s. k. friköpningsreformen i varje fall fortskrider, skäl fortfarande förefinnas för mig att vidhålla den i fjol intagna ståndpunkten till den föreliggande lagen, oavsett det praktiska behov, som lagen enligt vad jag nyss anförde skulle komma att fylla. Jag anser således att kammaren gjorde klokt i att biträda det av utskottets reservanter förordade lagförslaget, vilket jag, herr talman, såsom ledamot i jordkommissionen och med den principiella uppfattning, som jag i dessa frågor hyser, ber att få förorda.

*Lagförslag
om förlängning
av vissa
arrendeevtal.*
(Forts.)

Herr L i n d h a g e n: Ja, här hava vi ett sådant fall, beträffande vilket herr Alexanderson uttalade en önskan om att vi måtte se framåt. Det är skada, att herr Alexanderson icke är här nu, ty då hade vi haft större utsikt att kanske kunna få ett tillstyrkande från hans sida till denna framsynta lagstiftning i stället för till den, som vi nyss hade före under överläggning.

Jag begärde egentligen ordet, därför att jag blev något överraskad över den ofantliga affär, som herr Wohlin gjorde av något utlåtande, som jordkommissionen skulle hava avgivit om under vilka former man skulle kunna upplåta jord ifrån statsegendomar och däri den hade föreslagit en viss slags besittningsrätt. Men vad det har att göra med denna sak, varför hela friköpningslagstiftningen skall äventyras och råka i ett ofantligt bekymmersamt läge, kan jag icke för min del förstå, utan det får väl stå för herr Wohlins egen räkning.

För min del, om vi skola diskutera den saken redan nu, så har jag ingen annan särskild önskan i det avseendet än att, då staten upplåter av sin jord eller exproprierar annan jord för att upplåta till jordbruk, man åtminstone vid den äganderätt, eller vad man vill kalla det, varmed den skall överlåtas, kan fästa det villkoret, att denna jord icke sedan igen skall få av den, som fått den, återförsäljas till den stora jordägare ifrån vilken expropriationen eller upplåtelsen skett eller eljest utan tillstånd användas för annat ändamål än det, för vilket staten nedlagt omtanke och kostnader. Det skall bliva ganska intressant att se, tycker jag, huruvida herr Wohlin vill vara med om en friköpning, som äventyrar att ändamålet med friköpningen går förlorat. Annars är det för mig fullkomligt likgiltigt, om upplåtelsen sker under namn av äganderätt eller besittningsrätt, bara det blir bra.

Lagförslag om förlängning av vissa arrendeavtal. (Forts.) Nu vill jag också fästa uppmärksamheten därpå, att det icke blott är för den tillämnade friköpningslagstiftningens skull, som den här processoriska lagen föreslagits utan, såsom jordkommissionen också uttryckligen säger, även för den blivande sociala arrendelagstiftningens ändamål, och det har yppats många sådana exempel på att denna reglering av arrendena och även av arrendebeloppen, som måste följa med en social arrendelag, är av behovet synnerligen påkallad, och att arrendatorer, vilkas kontrakt gå ut under den närmaste tiden, äventyra att i detta avseende kunna råka på många håll ganska illa ut. Även herr Wohlin framhöll, att han fått mottaga meddelanden härom från arrendatorsföreningar. Jag har också själv haft påminnelser däriifrån, att de absolut vilja hava denna lag genomförd. Men när nu kamrarna eventuellt avslå denna lag, så ser jag däri ett ännu större varsel och en farhåga för att det över huvud icke blir någon social jordlagstiftning i det här landet under den närmaste tiden; ty vilja kamrarna icke vara med om ens detta att trygga den blivande lagstiftningen, som man har under hand, så är det icke heller så stor utsikt, att den majoritet, som motsätter sig detta förslag, skall vara färdig att bifalla denna stora fråga, när den kommer.

Men det är ju så, att de båda kamrarna i sociala och viktiga frågor synas vilja hava olika beslut, ena dagen är det första kammaren, som har sin särskilda mening och visar att nu är det jag, som i dag är rätt demokratisk, och andra dagen är det andra kammaren, och så pågår denna tävlan mellan kamrarna och resultatet är, att det blir ständiga dispyter om vem som först skall avskaffas, den andra eller den första kammaren.

Då nu emellertid herr Wohlin sade, att andra kammaren redan har avslagit detta förslag, och att det därför också troligen blir avslaget av första kammaren, så skulle jag vilja säga: eftersom andra kammaren har avslagit det, så tycker jag, att då kan verkligen första kammaren finna tiden vara inne att bifalla det.

Herr von Sneidern: Endast en kort replik till herr Wohlin! Det var med anledning av att herr Wohlin deklarerade en fortsatt skiljaktig mening mot mig beträffande principerna för en blivande lagstiftning. Jag skulle då vilja säga det, att det är något underligt, då han varit med om det beslut, som jordkommissionen här har avlämnat. Jordkommissionen säger här, i det den riktar sig emot reservanterna förra året, att vi gjort oss skyldiga till att hava dragit "den ingalunda befogade slutsatsen, att kommissionen tänkte begränsa tvångsavlösningen till att omfatta endast utarrenderade brukningsdelar". I detta beslut har herr Wohlin själv deltagit, och vi hava här en ganska rik erfarenhet av att herr Wohlin icke brukar gärna åtminstone avstå ifrån sin reservationsrätt, vilken jag tror i detta fall hade varit mycket välplacerad.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på

bifall till vad utskottet i det förevarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr talmanen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad. *Lagförslag om förlängning av vissa arrendeavtal.* (Forts.)

Herr *Linder* begärde votering, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 30, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den i ämnet väckta motionen.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 42;

Nej — 36.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 29, i anledning av väckt motion med förslag till provisorisk lag om expropriation av jord för vissa sociala ändamål m. m.

Om expropriation av jord för vissa sociala ändamål.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 84, vilken behandlats av andra lagutskottet hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville:

1) påminna regeringen om angelägenheten att den stora jordreformen för avlösning av torpare, bolagsarrendatorers och andra beroende jordbrukares jordbruk samt beredandet av jord till nya jordbruk måste ske effektivt och snabbt;

2) i avvaktan på denna angelägna och brådskande jordreforms ankomst för sin del antaga en i motionen införd provisorisk lag om expropriation av jord för vissa sociala ändamål.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på grund av vad däri anförts hemställt,

A) att yrkandet under 1) i förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

B) att yrkandet under 2) i samma motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I en vid utlåtandet fogad reservation hade herr *Lindhagen* på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte åtminstone antaga det genom

Om expropriation av jord för vissa sociala ändamål. motionen nr 84 framförda förslag till provisorisk lag om expropriation av jord för vissa sociala ändamål.

(Forts.)

Herr Lindhagen: Detta är också ett förslag till provisorisk lagstiftning med samma ändamål som ett föregående provisoriskt lagförslag var avsett att tjäna. Detta anser jag för min del vara ännu bättre än det föregående, ty det avhjälpes ett behov omedelbart och avhjälpes icke bara det behov, som förefinnes, utan reglerar därjämte förhållandena för framtiden definitivt. Det är icke heller något nytt förslag utan ett förslag, som flera gånger förelagts riksdagen i samband med frågan om social expropriation, och det har framförts såsom socialdemokratisk partimotion mer än en gång.

Jag yrkar, herr talman, bifall till motionen.

Herr von Sneidern: Jag finner detta vara ett mycket svårt och invecklat lagstiftningsspörsmål. Det är även för närvarande under utredning av jordkommissionen, som i ett avgivet utlåtande avböjt herr Lindhagens motion.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 19, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om åtgärder för utbetalande månatligen av statspensioner.

Utskottets hemställan bifölls.

Herr talmannen yttrade: Enär tiden är långt framskriden, tillåter jag mig hemställa, att kammaren behagade till ett annat plenum uppskjuta behandlingen av de på föredragningslistan återstående ärendena.

I sammanhang härmed ber jag att få meddela kammaren till undvikande av allt missförstånd, att plenum kommer att av mig utsättas till fredag klockan 2 e. m., dels för att en interpellation då kommer att besvaras och dels för att detta plenum kommer att bli ett arbetsplenum.

Herr a n d r e v i c e t a l m a n n e n erhöll ordet och anförde: Jag får hemställa, att kammaren ville besluta, att statsutskottets utlåtande nr 134, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till befrämjande av lufttrafik, måtte uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden å föredragningslistan för nästa plenum.

Denna hemställan bifölls.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 12,48 på natten.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.